



**Прикарпатський національний університет  
імені Василя Стефаника**

**Тетяна Качак**

**ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ  
ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ  
В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ**

**Хрестоматія навчальних матеріалів**

**Івано-Франківськ, 2024**

**Качак Тетяна. Цифрові інструменти літературної освіти в початковій школі.** Хрестоматія навчальних матеріалів. Івано-Франківськ, 2024. 116с.

Авторка-упорядниця:

**Качак Тетяна Богданівна**, докторка філологічних наук, професорка кафедри початкової освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Рецензенти:

**Близнюк Тетяна Олександрівна**, кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри початкової освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

**Круль Лариса Миколаївна**, кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Хрестоматія навчальних матеріалів для дисципліни «Цифрові інструменти літературної освіти в початковій школі» містить наукові та публіцистичні статті, які висвітлюють питання використання ІТ-технологій в процесі реалізації змісту й завдань літературної освіти молодших школярів.

Видання адресовано здобувачам освітнього рівня ОР «Бакалавр», які вивчають дисципліну «Цифрові інструменти літературної освіти в початковій школі»

Рекомендовано до друку Вченою радою Педагогічного факультету Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Протокол № 8 від 20 лютого 2024 р.)

© Тетяна Качак, 2024  
© Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2024

## ЗМІСТ

1. Качак Т. Б. Цифрові інструменти літературної освіти майбутніх учителів початкової школи в умовах дистанційного навчання. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021. Вип. 86(6). С. 144–169. <https://doi.org/10.33407/itlt.v86i6.4079> 4
2. Качак Т., Кульчак Х. Інфографіка як засіб візуалізації та аналізу мовно-літературного матеріалу в початковій школі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 61, том 2, 2023. С. 188 – 195. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/61-2-31> 34
3. Kachak T., Kachak Kh. Mind Maps as a Tool for Visualization and Structuring of Linguistic and Literary Material in the Process of Teaching Students. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*. 2022. Vol. 9, No. 1 (Apr. 2022), 92-100. DOI: <https://doi.org/10.15330/jpnu.9.1.92-100> 44
4. Качак Т. Використання цифрового сервісу Learningapps у літературній освіті майбутніх учителів початкової школи. *Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи в контексті євроінтеграції: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції (Івано-Франківськ, ПНУ імені Василя Стефаника, 19-20 травня 2022 р.)* / Упор. Т. Качак. Івано-Франківськ, 2022. С. 182 – 186. 54
5. Качак Т. Б. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх учителів у процесі літературної освіти. *Електронний збірник наукових праць ЗОІППО*. 2022. № 5 (52). [https://www.zoippo.zp.ua/pages/publications/el\\_gurnal/pages/vip52.html#top%202](https://www.zoippo.zp.ua/pages/publications/el_gurnal/pages/vip52.html#top%202) 58
6. Kachak T., Blyznyuk T., Fomin K., Yatsiv S., Kachak Kh., Lytvyn N. Information and Communication Competence of Future Teachers in the Context of Studying the Humanities. *Journal for Educators, Teachers and Trainers*, 2023. Vol.14(4).95-111 <https://doi.org/10.47750/jett.2023.14.04.009> 64
7. Kachak T., Blyznyuk, T., Hryvnaк M. Speech development of younger school students using children’s literature and digital tools. *Гірська школа Українських Карпат: науково-метод. журнал*. 2023. Вип. 28. С. 96-100. 90
8. Скриник В., Качак Т. Застосування інтернет-ресурсів на уроках літературного читання. *Освітня інноватика. Українсько-польський збірник студентських наукових праць* / за заг.ред. проф. Будник О. Б., літ. ред. проф. Качак Т. Б.; Центр інноваційних технологій «PNU EcoSystem». Вип. 3. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2021. С. 52 – 57. 100
9. Федора Н. Онлайн-дошка Padlet як засіб розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках літературного читання. *Інформаційний бюлетень кафедри фахових методик і технологій початкової освіти: збірник наукових праць*. Івано-Франківськ, ПП Бойчук А.Б., 2021. № 12. С. 306 – 309. 105
10. Скриник В. Ментальні карти як засіб формування літературознавчої компетентності молодших школярів. *Інформаційний бюлетень кафедри фахових методик і технологій початкової освіти: зб. наук. праць*. Івано-Франківськ, ПП Бойчук А.Б., 2021. № 12. С. 261 – 267. 109

**ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ  
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ  
В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ**

Оригінал статті надруковано: Качак Т. Б. Цифрові інструменти літературної освіти майбутніх учителів початкової школи в умовах дистанційного навчання. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021. Вип. 86(6). С. 144–169. <https://doi.org/10.33407/itlt.v86i6.4079>

*У статті зроблено аналіз особливостей використання цифрових інструментів та організації інтегрованої з методикою навчання літературної освіти майбутніх учителів початкової школи в умовах дистанційного навчання.*

*Зазначено, що у процесі підготовки студентів-педагогів у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» дистанційне навчання відбувається на основі використання доступних платформ, ресурсів та цифрових інструментів. Розглянуто апробовані у 2020-2021 н.р. цифрові інструменти інтегрованої з методикою навчання літературної освіти студентів – набір Інтернет-платформ, онлайн-сервісів, програм, конструкторів, додатків та інших цифрових ресурсів, які дають змогу забезпечити формування літературної та методичної компетентностей здобувачів педагогічної освіти.*

*Запропоновано огляд моделей взаємодії викладача і студентів, практикованих під час дистанційного вивчення дисципліни «Дитяча література та методика навчання літературного читання» (спеціальність «Початкова освіта»). Йдеться про синхронну взаємодію у реальному часі та єдиному віртуальному просторі через відеозв'язок (ресурси google meet, zoom); опосередковану (асинхронну) взаємодію під час виконання й перевірки завдань (d-learn, classroom); індивідуальну й колективну взаємодію з використанням приватних каналів спілкування (мобільний зв'язок, e-mail, viber, facebook).*

*Охарактеризовано та класифіковано актуальні у процесі формування літературної та методичної компетентностей студентів цифрові інструменти чотирьох груп: платформи для організації онлайн-навчання, пошукові системи, онлайн-сервіси й комп'ютерні програми для створення цифрового контенту і медіапродуктів для професійної діяльності, програми для оцінювання знань. Подано перелік веб-сервісів для створення інтерактивних плакатів (Thinglink, Glogster), інтерактивних часових стрічок подій із додаванням фото, аудіо та відеоматеріалів (Tiki-Toki, Time line JS, Time.Graphics), карт пам'яті, ментальних карт (FreeMind, iMindMap, Mindomo, Mindmeister, Spiderscribe), створення анімаційних*

роликів та відеоскрайбінгу (Powtoon.com, Sparkol VideoScribe), хмари слів (Mentimeter, Wordart.com, Word it out), інтерактивних вправ і завдань (Learning Apps) та ін.

На підставі проведення емпіричного дослідження та результатів опитування майбутніх учителів початкової школи стверджено, що підвищенню пізнавального інтересу й мотивації до навчання студентів в умовах дистанційного навчання сприяють нетрадиційні й авторські методи та форми роботи, зокрема онлайн-зустрічі з письменниками («Літературна академія»), учителями й бібліотекарями, майстер-класи, онлайн-аукціони методичних ідей, організація інтерактивної взаємодії студентів у процесі підготовки та презентації групових проєктів. Зазначено позитивні й негативні аспекти дистанційного навчання.

**Ключові слова:** дистанційне навчання; цифрові інструменти; інформаційні технології; літературна освіта; підготовка вчителів початкової школи.

## 1. ВСТУП

**Постановка проблеми.** Нові реалії суспільного життя породжують нові виклики для всіх його сфер. Освітня система не є винятком. В умовах карантину, впровадженого з метою зупинення пандемії covid-19, дистанційне навчання стало альтернативою традиційному в закладах освіти різного рівня в багатьох країнах світу. Як показує практика, більшість учасників освітнього процесу в Україні виявилися не готовими до таких трансформацій і змушені були самотужки та в короткі терміни опановувати інформаційні технології, налагоджувати співпрацю з іншими. Додаткове навантаження отримали вчителі, які, окрім реалізації індивідуального плану самоосвіти, мали обрати доступну платформу для дистанційного навчання й адаптувати методику викладання предмета до такого режиму. Це ще раз засвідчує, що у процесі підготовки сучасних педагогів потрібно максимально орієнтуватися на нові освітні парадигми, сприяти формуванню у студентів цифрової грамотності та інформаційної компетентності, вміння ефективно організовувати навчальний процес, налагоджувати співпрацю з учнями з використанням сучасних каналів комунікації, комп'ютерних технологій. Найкращим учителем у цій справі є власний досвід і практика, набуті у процесі змістовного й методично правильно організованого дистанційного навчання студентів у ЗВО. Так, у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» дистанційне навчання відбувається на основі використання доступних платформ, ресурсів та цифрових інструментів.

Підготовка вчителя початкової школи згідно зі Стандартом вищої освіти за спеціальністю «Початкова освіта» для першого (бакалаврського) рівня освіти передбачає формування у студентів компетентностей

інтегральних, загальних та спеціальних (фахових), зокрема мовно-комунікативної, предметно-методичної, інформаційно-цифрової, психологічної, емоційно-етичної, педагогічного партнерства, інклюзивної, здоров'язбережувальної, проєктувальної, прогностичної, організаційної, оцінювально-аналітичної, інноваційної, рефлексивної, здатності до навчання впродовж життя). Предметно-методичні знання, вміння і навички, які мають забезпечити реалізацію усіх освітніх галузей НУШ (мовно-літературної, математичної, природничої, технологічної, інформатичної, соціальної, здоров'язбережувальної, громадянської, історичної, мистецької, фізкультурної), формуються у студентів спеціальності «Початкова освіта» у процесі вивчення різних дисциплін. На часі – теоретичні й методичні студії, спрямовані на обґрунтування ефективних шляхів формування кожної з названих компетентностей майбутніх учителів початкової школи, пошуки нових технологій та засобів викладання навчальних предметів.

Актуальність обраної теми зумовлена потребою аналізу, узагальнення, апробації й презентації цифрових інструментів, нових форм проведення онлайн-занять з метою реалізації в умовах дистанційного навчання змісту й завдання літературної освіти майбутніх учителів початкової школи, інтегрованої з методикою.

Висвітлення проблеми використання цифрових інструментів у літературній освіті майбутніх учителів початкової школи важливе для наукової сфери, адже примножує і конкретизує теоретичний і практичний досвід інтеграції цифрових технологій в програми навчання студентів з урахуванням специфіки певної галузі знань. Значущість дослідження порушеної проблеми для соціуму полягає у її спрямованості на оновлення і підвищення якості підготовки майбутніх педагогів, модернізацію освітнього процесу. Від учителя, його компетентності й професійної діяльності залежить реалізація державної політики щодо розвитку освіти, виховання юних громадян, створення інтелектуального, духовного й культурного потенціалу нації.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Теоретико-методологічною основою дослідження проблеми використання цифрових інструментів в літературній освіті майбутніх учителів початкової школи в умовах дистанційного навчання є дві групи джерел:

- праці українських і зарубіжних науковців, присвячені питанням дистанційного навчання та використання цифрових інструментів в освітньому процесі;
- науково-методичні праці вітчизняних науковців, у яких проаналізовано проблеми використання інноваційних технологій, цифрових інструментів та висвітлено досвід організації літературної освіти студентів спеціальності «Початкова освіта» в українських ЗВО на сучасному етапі.

Наукові праці В. Бикова, Ч. Ведемеєра (C. Wedemeyer), С. Галецького, В. Калачової, Г. Кірслі (G. Kearsley), О. Колеснікова, Я. Логвінової, М. Мура (M. Moore), І. Ляшенко, Є. Полат, І. Романенко, Ф. Саби (F. Saba), Д. Сумцова увиразнюють розуміння дистанційного навчання як результату науково-технічного прогресу, засобу модернізації освітнього процесу, нового підходу до його індивідуалізації, як елемента змішаного навчання у школі, ЗВО чи форми самоосвіти. Зокрема, В. Биков наголошує на важливості інформатизації освіти України, яка сприятиме інноваційному розвитку суспільства в цілому. Розглядає процес комп'ютеризації навчання, доводить необхідність впровадження в освітню систему методів і засобів інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та створення на цій основі комп'ютерно орієнтованого інформаційно-комунікаційного середовища [1]. Суть дистанційної освіти в плані побудови взаємодії учасників освітнього процесу та використання цифрових засобів навчання розкривають американські дослідники М. Мур [2], [3], Г. Кірслі [4]. Специфіці організації дистанційного навчання у школах і ліцеях, закладах професійної освіти, у системі вищої освіти більше уваги приділяють у наукових дослідженнях А. Берестова [5], Т. Близнюк [6], О. Будник [7], В. Вітюк, А. Лякішева [8], Г. Козлакова [9], О. Кучерук, Т. Магдич [10], О. Муковіз [11], І. Нагрибельна, Л. Сугейко, Ю. Мельничук [12], Ю. Соколова [13] та ін.

Слід зауважити, що у школах, на відміну від коледжів та середньо-спеціальних закладів освіти, ЗВО дистанційне навчання до 2020 року широко не використовувалося. Результати онлайн-анкетування учасників освітнього процесу, проведеного І. Когут, Ю. Назаренко, О. Сирбу в квітні 2020 року, засвідчили, що у «55,53% шкіл дистанційне навчання було проблемою, оскільки вони раніше не мали досвіду такої форми роботи, тому не були готові до навчання під час карантину», 47,5% вчителів (20 590 осіб) зазначили, що «раніше не використовували технології дистанційного навчання у своїй педагогічній діяльності» і не отримували рекомендацій щодо методики проведення дистанційного навчання або навчання за допомогою освітніх онлайн-інструментів [14]. Частково можна погодитися із припущенням авторів статті, що викладачі закладів вищої освіти так само, як і учителі, «стикалися з проблемою браку досвіду та навичок дистанційного навчання, організовуючи роботу самостійно». Слушно науковці констатують відсутність у березні-квітні 2020 р. «методичних рекомендацій щодо організації занять в умовах дистанційного навчання», «універсального доступу до інтернету та обладнання, необхідного для навчання», а також стверджують, що перехід на дистанційну освіту під час пандемії негативно вплине на освітні результати. Однак, інтенсивне навчання, підвищення кваліфікації педагогів, розробка методичних рекомендацій щодо організації дистанційного навчання у школі кардинально змінюють ситуацію. Уже в 2021 році в умовах пандемії та карантину дистанційне навчання

розглядається не як перспектива, а як єдино можлива форма освіти загалом, яка не передбачає фізичної присутності учнів та учителів у школі, студентів та викладачів у ЗВО. Також зараз не існує тих перешкод на шляху використання цифрових технологій, про які, наприклад, писала Г.Козлакова у 2006 році: «недостатній стимул для розвитку заснованих на ІКТ навчальних посібників та невизнання цих методів навчання фахівцями/вченими на рівні класичних академічних публікацій», «опрацювання і відновлення програм комп'ютерного викладання/навчання вимагає значних фінансових ресурсів; недостатні знання користувачів, низький рівень стандартизації і модульності програм; побоювання реалізації нових підходів, тобто інтенсивного використання ІКТ в освіті» [9, с. 111]. Аналіз методичних статей, присвячених використанню різних інструментів в освітньому процесі в умовах дистанційного навчання (С. Гарна [15]), організації навчання під час карантину (Л. Лавриненко [16], А. Шевцов, О. Ласточкіна, Н. Никоненко [17], К. Осадча, В. Осадчий, В. Круглик [18], І. Іванюк, О. Овчарук [19] та ін.) засвідчує, що сьогодні дистанційну форму навчання розглядають як самодостатню, а не тільки як компонент змішаного навчання й освітньої практики.

У контексті аналізу проблеми організації дистанційного навчання в системі неперервної освіти вчителів початкової школи О. Муковіз констатує, що «в основі ДН закладені принципи та особливості традиційних форм навчання, окрім того, додані нові особливості, які полягають у використанні інтернет-технологій для доступу до навчальних матеріалів, інтерактивної взаємодії між студентами» [11, с. 212]. Дослідник вказує на особливості дистанційного навчання вчителів початкової школи: «зміщення пріоритетів і викладання на самостійну пізнавальну діяльність студентів; необхідність формування вміння дистанційної взаємодії, опосередкованої засобами інформаційних технологій (обов'язкова комп'ютерна грамотність викладачів та студентів); зміна способів взаємодії між суб'єктами навчання, зумовлена появою відповідних засобів інформаційних технологій, приводить до змін безпосередньо в організації навчального процесу»; гнучкість місця проживання кожного із суб'єктів навчання, часу проведення занять [11, с. 216 – 217]. Варто зазначити, що ці спостереження є слушними. Суперечливим є твердження науковця про відсутність візуального контакту між студентами під час дистанційного навчання, адже онлайн-заняття, проведені у синхронному режимі, дозволяють у форматі відеоконференції бачити інших учасників і спілкуватися. З огляду на це, не доцільно розглядати названий аспект як чинник зниження інтересу, активності, послаблення мотивації студентів до навчання, як і пропонувати у цьому контексті «формувати в студентів позитивне ставлення до предмета; чітко формулювати мету; давати настанови на успіх» [11, с. 215]. Очевидно, що необхідною умовою для всіх учасників дистанційного навчання є комп'ютерна грамотність, однак



автор публікації не враховує, що для викладача «початкових вмінь роботи з клавіатурою», файлами, «уміння працювати в середовищі операційної системи MS Windows» та з мережею Internet недостатньо для здійснення якісного освітнього процесу.

Ю. Соколова у праці «Дистанційне навчання як педагогічна технологія в підготовці вчителів початкової школи» [13] анонсує висвітлення основних системних компонентів, нормативно-правового забезпечення дистанційного навчання та зазначення переваг і недоліків упровадження дистанційних технологій у процес професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. Насправді характеризує науково-теоретичні основи, наводить основні принципи побудови, переваги і недоліки дистанційного навчання як педагогічної технології, раніше запропоновані О. Муковіз [13, с. 87].

Дистанційне навчання неможливе без використання цифрових інструментів. Під поняттям «цифрові інструменти» розуміємо Інтернет-платформи, онлайн-сервіси, програми, конструктори, додатки та інші цифрові ресурси, які можна використовувати на комп'ютерах, мобільних чи інших цифрових пристроях. Цифрові інструменти розглядаємо як компоненти інформаційних та інформаційно-комунікаційних технологій, які використовують в освітньому процесі. Праць про інформаційні технології в освіті як сукупність методів, засобів, прийомів пошуку, зберігання, опрацювання, подання і передавання графічної, текстової, цифрової, аудіо- і відеоінформації на основі електронних засобів комп'ютерної техніки і зв'язку є дуже багато. Серед них варто виокремити статті зарубіжних науковців, які вміщені у збірнику «ICT in Education in Global Context. Emerging Trends Report 2013-2014» [20]. Ця книга дає цілісні уявлення про нові тенденції і проблеми використання ІКТ у чотирьох сферах освіти (базовій, технічній і професійно-технічній, дистанційній і безперервній та вищій освіті). Автори статей аналізують переваги, описують моделі і підходи впровадження ІКТ у сучасні освітні практики в усьому світі. Про вітчизняні дослідження і досвід використання ІКТ та окремих цифрових інструментів у практиці навчання студентів дізнаємося з праць В. Бикова [21], С. Литвинової, В. Лугового [22], І. Нагрибельної, Л. Сугейко, Ю. Мельничук, В. Вітюк, А. Лякішевої та ін. О. Кучерук зосереджує увагу на характеристиці засобів електронної лінгводидактики, спільно з Т.Магдич висвітлюють особливості використання електронних освітніх ресурсів у процесі навчання української мови в ліцеях, акцентуючи на вирішенні конкретного завдання – формування громадянської компетентності учнів. Дослідниці пропонують цікавий огляд окремих електронних освітніх ресурсів (мультимедійних презентацій, електронних посібників та підручників, словників, мережних програмних продуктів, електронних ресурсів, вебмайданчиків), а також розроблений кейс інтерактивних вправ з використанням онлайн-сервісу LearningApp [10, с. 66-70].

Спираючись на аналіз зарубіжного досвіду та результати проведеного емпіричного дослідження, Т. Близнюк наголошує на необхідності формування цифрової компетентності як окремої складової професійних навичок сучасного вчителя, потребі активного використання цифрових інструментів у процесі викладання дисциплін у ЗВО [6]. Про практичне використання цифрових інструментів та основні тенденції підготовки вчителів до професійної інноваційної діяльності пише О. Будник [7].

Незважаючи на велику кількість досліджень проблем дистанційної освіти й ІКТ у навчанні студентів загалом, не достатньо висвітленим залишається питання використання конкретних цифрових інструментів у предметно-методичній підготовці майбутніх учителів початкової школи до реалізації змісту і завдань освітніх галузей НУШ. У цьому плані важливою джерельною базою нашої розвідки стали праці науковців Н. Богданець-Білокаленко, В. Вітюк, Т. Качак, Л. Неживої, С. Паламар, О. Фенцик, К. Чепуренко та ін., які висвітлюють досвід організації літературної освіти студентів спеціальності «Початкова освіта» в українських ЗВО на сучасному етапі, частково аналізують використання інноваційних (у тому числі й комп'ютерних) технологій.

Літературна освіта майбутніх учителів початкової школи (інтегрована з методикою навчання) як система вивчення літератури і формування у студентів літературної та методичної компетентностей, що є складовими фахової підготовки педагога для реалізації змісту й завдань мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі, уже була предметом наших досліджень [23]. Літературну компетентність майбутніх учителів початкової школи розглядаємо як комплексну характеристику особистості, яка багато читає і добре обізнана з класичними та сучасними художніми творами для дітей українських і зарубіжних письменників (читацька компетентність); має сформовані літературознавчі навички і вміння аналізувати художні твори, критично осмислювати прочитане, давати йому оцінку (літературознавча компетентність); вміє відбирати книги для дитячого читання (бібліотечно-бібліографічна компетентність); генерує і реалізовує творчі ідеї щодо роботи з дитячою книжкою (особистісно-діяльнісна компетентність); спроможна організовувати процес навчання читання в початковій школі відповідно до нових державних стандартів і програм, використовуючи ефективні методи і технології (методична компетентність).

Окремо порушувалася тема розвитку літературної компетентності та медіаграмотності студентів у процесі вивчення дисципліни «Дитяча література та методика навчання літературного читання» у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» [24]. Однією із педагогічних умов успішної реалізації експериментальної моделі формування літературної компетентності та медіаграмотності студентів, як показують результати емпіричного дослідження [24], є систематичне і

цілеспрямоване використання цифрових інструментів та медіаконтенту в організації офлайн- і онлайн-навчання.

Проблеми використання інноваційних технологій в літературній освіті вчителів початкової школи розкривають у статті Л. Нежива, С. Паламар [25]. Авторки наголошують на доречності й ефективності «застосування інтегрованого підходу до вивчення дитячої літератури з методикою навчання», «оскільки на основі літературних творів відразу вибудовується методична модель їх вивчення, а для практичної апробації форм, методів, технологій навчання є програмні тексти українського письменства для дітей» [25, с. 133]. Як приклад наводять досвід викладання інтегрованого курсу «Рідномовна освіта: дитяча література з методикою навчання» у Київському університеті імені Бориса Грінченка. Л. Нежива та С. Паламар аналізують доцільність впровадження інтерактивних технологій, технологій критичного мислення, ІКТ-технологій, доповненої реальності, проєктної діяльності в літературну освіту майбутніх учителів початкової школи. Пропонують перелік завдань для студентів, серед яких ті, що вимагають використання ІКТ: створення буктрейлерів та коміксів, QR-квестів для молодших школярів за текстами творів сучасних письменників; ментальних карт (ресурс Mindmeister) за сюжетами прозових творів; відеопрезентацій про письменників та їхню творчість (ресурси «RoowToon», «Prezi»); візуалізованого плану творів за допомогою інфографіки; інтелектуальних ігрових завдань для молодших школярів (ресурс LearningApps)» [25, с. 137 - 138]. Для використання запропоновано тільки деякі цифрові інструменти. Поза увагою авторок - організація літературної освіти майбутніх учителів початкової школи в умовах дистанційного навчання.

Аналіз наукових праць дає підстави стверджувати, що досі ґрунтовно не розглядалося питання реалізації змісту й завдань літературної освіти майбутніх учителів початкової школи засобами цифрових інструментів в умовах дистанційного навчання; не проведено моніторингу доцільності й ефективності нових форм і методів роботи, авторських проєктів з використанням ІКТ.

**Мета статті** – проаналізувати використання цифрових інструментів в умовах дистанційної організації інтегрованої з методикою навчання літературної освіти майбутніх учителів початкової школи. Задля досягнення мети порушено питання, що зумовили логічну структуру статті та основні її завдання: висвітлити специфіку літературної освіти майбутніх учителів початкової школи; проаналізувати й класифікувати цифрові інструменти її організації в умовах дистанційного навчання; розкрити власний досвід реалізації авторських проєктів, нових форм проведення онлайн-занять з використанням цифрових інструментів і презентувати результати емпіричного дослідження щодо їх доцільності та ефективності в процесі вивчення дисципліни «Дитяча література та методика навчання літературного читання» (спеціальність «Початкова освіта» ДВНЗ

«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»); виокремити позитивні та негативні аспекти дистанційного навчання.

## **2. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ**

Методика дослідження побудована на комплексному аналізі змістового та методичного компонентів викладання курсу дитячої літератури (інтегрованого з методикою навчання) для студентів-педагогів в українських університетах в умовах дистанційного навчання, а також використання в освітньому процесі цифрових інструментів. Для реалізації поставлених у статті завдань використано теоретичні (аналіз нормативних документів, які визначають і регулюють освітній процес у ЗВО під час дистанційного навчання в умовах карантину; вивчення й узагальнення теоретико-методологічних праць фахівців) та емпіричні методи дослідження (педагогічне спостереження за освітнім процесом; аналіз лекційних і практичних занять, проведених у дистанційному режимі; анкетування, бесіди, математична обробка даних).

## **3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ**

Літературна освіта майбутніх учителів початкової школи (студентів спеціальностей «Початкова освіта») здійснюється під час вивчення дисципліни «Дитяча література» згідно з діючими стандартами вищої освіти, навчальними планами. Це єдина нормативна дисципліна літературного спрямування. Впродовж останнього десятиліття, у зв'язку з тенденціями скорочення навчального навантаження студентів, інтеграції дисциплін, змін у навчальних планах щодо співвідношення нормативних дисциплін та дисциплін за вибором студентів, в українських ЗВО спостерігаємо об'єднання «Дитячої літератури» з «Методикою навчання читання», «Виразним читанням», «Основами культури мовлення».

Основна мета викладання дисципліни «Дитяча література та методика навчання літературного читання» на педагогічних факультетах українських ЗВО – ознайомити студентів спеціальності «Початкова освіта» із українською та зарубіжною літературою для дітей, розвивати літературну компетентність і читацьку культуру, забезпечити опанування ними методики навчання літературного читання в початковій школі та промоції дитячого читання [26]. Зміст навчання студентів у межах цього курсу формують адресовані юним читачам художні тексти українських і зарубіжних письменників, праці літературознавчого й психолого-педагогічного спрямування, історико-літературні, рецептивно-критичні матеріали, а також нормативні документи, підручники з читання для початкової школи, методичні розробки, педагогічний досвід учителів-практиків. Позитивним аспектом названої інтегрованої дисципліни є те, що формування професійної компетентності (літературної та методичної) майбутніх учителів початкової школи відбувається комплексно, адже опрацювання й аналіз художніх текстів супроводжується методичною роботою та практичною апробацією завдань, форм і методів освітньої діяльності, актуальних у початковій школі.

З переходом з очної форми навчання на дистанційну зміст і завдання літературної освіти студентів не змінюються, тоді як суттєво змінюються методи, форми роботи, адаптовуються традиційні й актуалізуються нові інструменти, засоби навчання, ключовими стають інформаційні технології. Основною вимогою для організації дистанційного навчання є комп'ютерна грамотність, інформаційно-цифрова компетентність усіх його учасників.

Організація дистанційного навчання у ЗВО відбувається згідно з нормативними документами: Концепцією розвитку дистанційної освіти в Україні (2000), Положенням про дистанційне навчання (2013), у 2020 році – Постановою Кабміну № 215 (від 11.03.2020) та виданого на цій підставі Наказу МОН України «Про організаційні заходи для запобігання поширенню коронавірусу COVID-19» (16.03.2020). Саме згаданим Наказом передбачено «виконання освітніх програм закладів освіти, зокрема шляхом організації освітнього процесу із використанням технології дистанційного навчання, що не передбачає відвідування закладів освіти її здобувачами, та у виняткових випадках шляхом ущільнення графіку освітнього процесу» [27].

В умовах дистанційного навчання виконання освітніх програм можливе лише за умови використання різних цифрових інструментів. Для реалізації змісту й завдань кожної галузі викладачі пропонують свої набори цифрових інструментів, які забезпечують найкраще засвоєння навчального матеріалу студентами та набуття ними необхідних компетентностей. У цьому контексті важливими є індивідуальні педагогічні досвіди, порівняння та зіставлення яких дає можливість визначити найефективніші з цих інструментів.

Під час дистанційного навчання у 2020-2021 н.р. нами апробовані цифрові інструменти літературної освіти (інтегрованої з методикою навчання) – набір Інтернет-платформ, онлайн-сервісів, програм, конструкторів, додатків та інших цифрових ресурсів, які дозволяють забезпечити формування літературної та методичної компетентностей студентів. За функціональним призначенням класифікуємо їх на чотири групи:

- 1) цифрові інструменти і платформи для організації онлайн-навчання, які забезпечують різні моделі взаємодії викладача і студентів;
- 2) пошукові системи;
- 3) онлайн-сервіси й комп'ютерні програми для створення цифрового навчального контенту, медіадидактичних продуктів, реалізації авторських проєктів;
- 4) цифрові програми для оцінювання.

У процесі вивчення майбутніми учителями початкової школи дисципліни «Дитяча література та методика навчання літературного читання» у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» з метою налагодження взаємодії викладача зі студентами ми надали перевагу синтезу різних типів цифрових

інструментів: використали університетську систему дистанційного навчання (d-learn.pnu.edu.ua), інтернет-ресурси для відеозустрічей та проведення занять в онлайн-режимі (google meet, zoom), організували віртуальні класи (classroom, classtime, learnindApp). Продуктивними були три моделі взаємодії викладач – студент, які виокремлено з урахуванням кількох критеріїв характеристики (тип і канали; синхронність / діасинхронність; індивідуальність / колективність):

- синхронна взаємодія у реальному часі та єдиному віртуальному просторі, яка відбувається завдяки активному онлайн-спілкуванню через відеозв'язок (усі учасники бачать і чують один одного, мають можливість вступати в розмову);
- опосередкована (асинхронна) взаємодія, що стає можливою завдяки переважно письмовому (як правило, відстроченому) спілкуванню між учасниками навчального процесу, а також є системою самостійно виконаних студентами завдань й оцінювання їх викладачем;
- взаємодія з використанням приватних каналів спілкування (e-mail, viber, facebook), яка могла бути синхронною й асинхронною, як індивідуальною з конкретними студентами, так і колективною, коли учасники навчального процесу одночасно комунікують у груповій бесіді, чаті, соцмережах.

Актуалізація першої моделі відбувалася тоді, коли відповідно до електронного розкладу проводили лекційні чи практичні заняття, а також організували зустрічі з письменниками, учителями. Для цього використовували інтернет-ресурси для організації відеоконференцій (google meet, zoom), завдяки яким учасники мали можливість висловлювати свої думки, проводити дискусії та обговорення, транслювати наочні матеріали зі свого ПК чи смартфона, спілкуватися в чаті, робити відеозаписи зустрічей. Такий формат дає змогу дотримуватися принципу ідентифікації, унеможливорює фальсифікацію навчання, підсилює контроль самостійності виконання завдань студентом. Це та модель дистанційного навчання, яка найбільше наближена до традиційного у плані комунікації, взаємодії не тільки між студентами і викладачем, а й студентів між собою. Цілком погоджуємося з думкою дослідниці О. Гончар, яка переконана, що «ефективність організації педагогічної взаємодії агентів такого комунікативного акту зумовлена низкою факторів, а саме: змістом дисципліни (змістом та метою навчання), фоновими факторами (розміром навчальної групи, рівнем інтелектуального розвитку, етнічною приналежністю тощо), засобами комунікації (мовою діалогу, формою та якістю зв'язку), формою контролю» [28].

Друга модель була реалізована тоді, коли студенти працювали з навчальними матеріалами (лекційні матеріали, методичні рекомендації до підготовки практичних занять та виконання самостійної роботи), виконували завдання з кожної теми та надсилали роботи викладачу для

перевірки й оцінювання. Такими завданнями з дисципліни «Дитяча література та методика навчання літературного читання», наприклад, були тестування, а також завдання для самостійної роботи (написання есе, створення інтерактивних плакатів, ментальних карт, лепбуків, відеовідгуків, буктрейлерів на основі вивчення національних літератур для дітей; розроблення конспектів уроків з літературного читання, підбір вправ для формування читацької компетентності молодшого школяра, підготовка рекомендаційних плакатів та проєктів з промоції дитячого читання, створення електронних інтерактивних вправ для учнів з використанням конструктора Learning Apps тощо). Основною платформою для завантаження лекційних та інших матеріалів для студентів, проходження тестування була університетська система дистанційного навчання d-learn. Опитування й тестування проводили за допомогою google-форм. Інші завдання студентам було призначено у спеціально створених google-класах (classroom). Такі завдання завжди супроводжувалися додатковими матеріалами, інструкціями до виконання, зразками робіт (наприклад, інструкції «Як написати академічне есе», «Як створити інтерактивний плакат», «Як підготувати самостійний конспект уроку» тощо) і покликаннями на інтернет-ресурси. Така модель дистанційного навчання ідеально підходить для презентацій письмових і творчих робіт, їх перевірки й оцінювання викладачем.

Третя модель взаємодії була ефективною в процесі налагодження навчальної діяльності студентів і використовувалася переважно з метою обумовлення та уточнення організаційних моментів щодо проведення, типу та характеру занять. Приватне спілкування потрібне для індивідуальних консультацій, детального пояснення чи обговорення (затвердження) наукових і творчих студентських проєктів. Також ця модель передбачає активне використання соцмереж і робить можливим колективне спілкування студентів між собою.

Як свідчить аналіз праць зарубіжних науковців, класифікація взаємодії учасників навчального процесу під час дистанційного навчання може вибудовуватися на основі не двох (викладач – студент), а трьох складових. Американський дослідник М. Мур (М. Moore), якого вважають основоположником сучасної онлайн-освіти, виокремлює три типи взаємодії: студент – контент (зміст навчального курсу), студент – викладач, студент – студент [3]. На його думку, регулярна й активна взаємодія між викладачем і студентом забезпечує ефективну дидактичну взаємодію студента зі змістом навчального матеріалу, що в свою чергу є визначальною характеристикою освіти. Опанування студентом змісту навчальної дисципліни значною мірою залежить від його індивідуальних рис, рівня інтелекту, наполегливості, ступеня самостійності в навчанні. Це значною мірою впливає на його індивідуалізацію навчання. Взаємодію між викладачем і студентом науковець називає важливою для тих, хто вчить і бажаною для тих, хто здобуває знання. У такій комунікації можливий

індивідуальний підхід, зворотній зв'язок, врахування потреб і можливостей кожного.

Взаємодію між студентами М. Мур називає новим виміром дистанційної освіти, що стане викликом у 90-х роках ХХ століття. Сьогодні не є проблемою дистанційно організувати взаємодію учень – учень, чи групову взаємодію кількох учнів за участі чи без участі викладача, безпосереднє спілкування в режимі онлайн у реальному часі (синхронне навчання) чи опосередковану, відстрочену комунікацію (асинхронне навчання). Групову взаємодію в навчальному процесі вважають дуже цінним ресурсом у навчанні й інші науковці (G. Phillips, G. Santoro, S. Kuehn). Названі типи взаємодії забезпечують результативність та дієвість навчального процесу.

Як засвідчує аналіз теоретичних праць та показує практика, успішність дистанційного навчання залежить від продуктивності освітнього процесу. Чинниками продуктивності виступають майстерність викладача в плануванні й структуруванні змісту курсу, визначенні конкретних цілей і очікуваних результатів навчання, виборі методів і форм роботи, організації змістовної, цікавої, регулярної, активної та інтерактивної взаємодії зі студентами; мотивація, самоорганізація та самоконтроль студентів, навички роботи на комп'ютері, у мережі; технічні можливості й забезпечення для повноцінного навчання (наявність ПК чи інших пристроїв, доступ до мережі Інтернет) кожного студента.

До активної пізнавальної та креативної діяльності, критичного мислення студентів спонукає як зміст дисциплін літературного циклу, так і форми й методи роботи. Змістовий компонент формування літературної компетентності майбутніх учителів початкової школи повною мірою представлений у спеціально створених відповідно до навчальних програм підручниках «Українська література для дітей та юнацтва» (Т. Качак), «Зарубіжна література для дітей» (Т. Качак, Л. Круль) і не залежить від форми навчання. Зміст літературної освіти формує велика кількість текстів українських та зарубіжних авторів. Щоб його опанувати, необхідна не тільки достатня кількість годин, а й відповідна методична система роботи з текстами, спрямованість на формування читацької культури, здатність до емоційно-чуттєвого переживання, критичного й творчого мислення студентів. Компонентом змісту є також теоретичні основи й аналіз педагогічного досвіду з методики навчання літературного читання молодших школярів. Дистанційне навчання дає можливість ознайомити усіх студентів з класичною і сучасною дитячою літературою, але не забезпечує повною мірою формування навичок аналізу твору, індивідуальної інтерпретації, суб'єктивного оцінювання, емоційного переживання та інших аспектів читацької діяльності. У такому режимі немає можливості повною мірою реалізувати й програму формування відповідних навичок і вмінь з методики навчання літературного читання, наприклад, проведення традиційного уроку в реальному просторі.



Методичний компонент реалізації поставленої мети під час дистанційного навчання формували традиційні, нові й авторські методи і форми роботи з постійним, цілеспрямованим і систематичним використанням цифрових інструментів усіх чотирьох груп.

До першої групи цифрових інструментів відносимо платформи *Zoom*, *Google Meet*, *Skype*, *Webex* (сервіси для організації онлайн-конференцій та відеозв'язку), *Google Classroom* (сервіс для створення, поширення і класифікації завдань, прискорення обміну файлами та взаємодії між учасниками освітнього процесу), *Ding Talk* (сервіс для відеозв'язку та дистанційного навчання), *Moodle* (інформаційне середовище, яке створене для організації дистанційних курсів; орієнтована на організацію взаємодії між викладачем та студентами система управління навчанням, яка надає можливість проєктувати, створювати та керувати інформаційно-навчальними ресурсами), *YouTube* (відеосервіс для завантаження та перегляду відеолекцій і відеоматеріалів).

Друга група цифрових інструментів – пошукові системи, якими найчастіше користуються українці: *Google* (87,56%), *Яндекс* (8,75%), *Bing* (1,03%), *Yahoo* (0,74%) [29]. Пошукові сервіси студенти використовують дуже активно, особливо під час організації і проведення вебквестів, перевернутого і проєктного навчання.

До третьої групи цифрових інструментів належать онлайн-сервіси й комп'ютерні програми для створення дидактичного матеріалу для уроків читання (навчальні лабораторії, програми для генерування qr-кодів, створення хмари слів, електронних інтерактивних вправ), мультимедійного супроводу вивчення літератури (відео- та аудіопрограми, мультимедійні презентації, програми, що забезпечують візуалізацію навчального матеріалу). Доступними є вебсервіси для створення мультимедійного, інтерактивного контенту для комунікації, спільної роботи, візуалізації та використання ігрових комп'ютерних засобів навчання: *Thinglink*, *Glogster*, *Genially* (створення інтерактивних плакатів), *Tiki-Toki*, *Time line JS*, *Time.Graphics* (створення інтерактивних часових стрічок подій із додаванням фото, аудіо та відеоматеріалів), *FreeMind*, *iMindMap*, *Mindomo*, *Mindmeister*, *Spiderscribe* (створення ментальних карт тощо), *Powtoon.com*, *Sparkol VideoScribe* (створення анімаційних роликів та відеоскрайбінгу), *Mentimeter*, *Wordart.com*, *Word it out* (візуалізація, створення хмари слів), *Kahoot*, *Plickers*, *Cosrative*, *ClassMarker* (створення навчальних ігор, вікторин), *Padlet.com*. (віртуальна дошка на яку можна прикріплювати фото, файли, посилання на сторінки інтернету, замітки), *Learning Apps* (створення інтерактивних вправ і завдань), *Projeqt* (створення динамічних онлайн-презентацій), *Piktochart* (створення презентацій у форматі інфографіки), *RenderForest*, *Popkorn Maker* (створення і наповнення цікавим контентом навчального відео), *Movavi Clips*, *YouCut*, *VideoShow*, *PowerDirector*, *KineMaster*, *VivaMaster* (відеорадодоктори), *Power Point*,

*PowToon, GoAnimate, Sparkol VideoScribe, Animaker* (створення відеоскрайбінгу) та ін.

Четверта група цифрових інструментів – програми *Kahoot, Formative, Quizizz, Plickers, Google Forms*, які використовують під час дистанційного навчання для оцінювання знань і вмінь студентів.

Режим відеозв'язку зі студентами онлайн уможлиблював проводити традиційні лекції, лекції-візуалізації, лекції-конференції, організувати бесіди та обговорення прочитаних творів, презентувати творчість українських та зарубіжних письменників. Цей формат дав змогу більшою мірою реалізувати принцип наочності, візуалізації дистанційного навчання: використовувати доступні в Інтернеті ресурси, наприклад, перегляд фрагментів екранізацій за мотивами творів чи відеоуроків літературного читання, методичних матеріалів. У процесі бесіди можна миттєво демонструвати необхідну інформацію, знайти текст чи методичні розробки, нормативні документи. Під час аудиторного навчання такі можливості часто обмежені через відсутність доступу до Інтернету, мультимедійної дошки, ресурсів на приватних ПК. До нових форм роботи відносимо авторські проекти та нетрадиційно побудовані заняття, інтерактивну взаємодію студентів онлайн, які наводимо нижче. При підготовці групових проектів, студенти активно спілкуються між собою, спільно виконують певне завдання, часто працюють разом над одним і тим же документом і опановують різні цифрові інструменти. Реалізації принципу максимальної уваги студентів під час онлайн-заняття, як показує наша практика, сприяє гра «Ланцюжок» (на заздалегідь опубліковані в чаті кожним студентом запитання до теми за чергою відповідають усі, утворюючи «ланцюжок» інформації). Активну участь студенти беруть в оксфордських дебатах, захищаючи свої погляди на певну педагогічну проблему.

В умовах дистанційного навчання зростає потреба в текстових та мультипрезентаційних матеріалах, які для студентів стають першочерговим джерелом інформації та здобування літературних знань. Популярністю серед здобувачів освіти користуються також аудіо- та відеолекції викладача, які є доступні в будь-який час, а не тільки онлайн. З цією метою відеофрагменти лекцій з «Дитячої літератури та методики навчання літературного читання», а також відеовиступи і відеодоповіді з інших проблем, які розглядаються у процесі вивчення дисципліни, було розміщено на платформах відкритого доступу youtube та researchgate. Ці матеріали на етапі ознайомлення забезпечують односторонню комунікацію студентів з «предметним експертом» (M.G.Moore), є ефективними засобами реалізації перевернутого навчання.

Спостереження та емпіричне дослідження показало, що пізнавальний інтерес, мотивацію до навчання у студентів посилювали нетрадиційні, авторські методи і форми роботи. Під час очного навчання супровідним компонентом вивчення дисциплін «Дитяча література та методика

навчання літературного читання» є проєкт «Літературна кавалерка» (автор ідеї та організатор – Т. Качак) – це ігри-презентації сучасних книг, ігри-змагання команд читачів, які відбуваються за участі письменників. Одним із етапів гри є презентація книжки у форматі буктрейлера, відеосюжету. Під час підготовки цього завдання студенти набувають практичних навичок роботи з відеоредакторами, цифровими інструментами, які дозволяють створювати інфографіку й передавати читацькі враження від прочитаного, якісно візуалізувати фрагменти художніх текстів. Такий формат презентації сприяє розвитку творчості, критичного мислення й цифрової майстерності студентів, вимагає активної читацької рецепції, інтерактиву та проявів особистого характеру. Як показує досвід, саме такі форми роботи з майбутніми педагогами є найдієвішими засобами формування в них умінь організовувати дитяче читання, промоцію дитячих книг і формувати читацьку культуру вихованців. Дистанційна форма не дає змоги провести «Літературну кавалерку» у традиційному форматі й передати читацькі емоції, які виникають під час гри. Однак в умовах дистанційного навчання спілкування з авторами книг для дітей відбувалося під час інтерактивних онлайн-зустрічей «Літературна академія». Учасники таких онлайн-заходів вели активний діалог, обговорювали проблеми сучасної дитячої книжки і читання, висловлювали міркування у чаті.

Аналогічно очному навчанню в онлайн-режимі практикували зустрічі з відомими бібліотекарями, дослідниками дитячої книжки, бінарні лекції з педагогами-практиками, тематичні вебінари зі студентами старших курсів. Практикуємо щорічне святкування Міжнародного дня дитячої книги, літературні квести («In crodo», 2015; «Сучасна література для дітей та методи промоції дитячого читання», 2019) й мандрівки. У 2019-2020 році успішно провели інтегроване заняття міжкультурної взаємодії «Казки народів світу. Традиції дитинства» [30]. Було інтегровано дисципліни «Дитяча література та методика навчання літературного читання», «Українська мова як іноземна», «Англійська література для дітей». Студенти Педагогічного факультету разом зі студентами ІФНТУНГ ознайомилися із казками народів світу, які презентували представники різних національностей; створювали «дерево казок» і шукали спільні традиції з дитинства. Дистанційний формат дає змогу реалізувати цю ідею і навіть розширити горизонти міжкультурної комунікації.

Успішними були заняття, проведені у формі майстер-класу «Інтерактивний плакат – засіб візуалізації навчального матеріалу та формування літературної компетентності молодших школярів» та онлайн-аукціону методичних ідей «Конспекти інтегрованих і нетрадиційних уроків літературного читання». Під час майстер-класу кожен студент демонстрував свій інтерактивний плакат, розкривав секрети його створення та використання обраного web-сервісу, розповідав, як працює, які елементи містить, на яких уроках читання і як правильно і доцільно

використовувати запропонований медіапродукт. Інші студенти активно обговорювали роботу, оцінювали її. У такий спосіб на занятті було реалізовано групову взаємодію здобувачів освіти, що особливо важливо для подальшої мотивації, генерування креативних ідей, набуття навичок експертизи методичних розробок та розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів. Відповідно відбувається одночасне формування як предметної, так і методичної та цифрової компетентностей студентів. Майбутні вчителі самостійно створюють різні види дидактичних матеріалів для уроків літературного читання, а набуті навички роботи з цифровими інструментами використовують у процесі підготовки презентацій, ігор, інтерактивних плакатів, ментальних карт, вправ і завдань для проведення уроків та організації навчання з інших предметів.

Для прикладу проілюструємо інтерактивні плакати, створені студентами за допомогою цифрових інструментів у програмах *Microsoft PowerPoint* (Рис. 1), *Glogster* (Рис. 2), *Thinglink* (Рис. 3), *Genially* (Рис. 4). Інтерактивний плакат – це електронний засіб презентації інформації у різних формах; навчальний ресурс, який має інтерактивну навігацію, яка дозволяє відобразити необхідну інформацію відразу на одній площині: графіку, текст, аудіо, відео. Простий, зручний і яскравий інтерфейс дає змогу учителю цікаво організувати роботу на будь-якому уроці, провести промоцію дитячого читання чи перевірити знання учнів з певної теми. Інтерактивний плакат можна використовувати на етапі знайомства з новим матеріалом, при повторенні, узагальненні, перевірці домашнього завдання, у процесі перевернутого навчання. Кожна з комп'ютерних програм для створення цього засобу навчання має свої переваги. Інтерактивний плакат створений у *Microsoft PowerPoint* функціонує без доступу до Інтернету, може бути розісланий учням у вигляді файлу. На рис. 1 зображено декілька слайдів інтерактивного плаката, підготовленого для уроку літературного читання на тему «Казки про Алісу Льюїса Керрола» (автор - Діана Петрінько). Це приклад способів відбору і демонстрації матеріалу; синтезу графіки, тексту, звуку й відео; поєднання інформативних джерел із завданнями й запитаннями.





Рис. 1. Інтерактивний плакат, створений у програмі Microsoft PowerPoint

Інтерактивні плакати, створені з використанням цифрових інструментів вебсервісів Glogster, Thinglink та Genially, потребують постійного доступу до Інтернету. Найкраще їх демонструвати на інтерактивній дошці. Плакат для уроку на тему «Казки братів Грімм» (Рис. 2), створений за допомогою онлайн-конструктора Glogster, містить короткі відомості про казкарів, зображення обкладинок казок, аудіофайли, буктрейлер за мотивами казки «Пані Метелиця» (автор – Юлія Гуцул).



Рис. 2. Інтерактивний плакат, створений за допомогою вебсервісу Glogster

Плакат, присвячений вивченню творчості Ганса Христіана Андерсена, розроблено з використанням цифрових інструментів сервісу Thinglink (Рис. 3). Ця робота вирізняється різноманітністю матеріалів різного типу: інформаційні тексти (біографія автора), аудіофайли з казками, художні тексти для читання, інтерактивна вправа (створена у програмі LearningApp), відеофільми за мотивами казок «Соловей», «Дюймовочка», тестові завдання для засвоєння змісту казки «Гидке каченя», гра «Пошук персонажів казки “Русалонька”» (автор – Любов Вовк).



Рисунок 3. Інтерактивний плакат, створений за допомогою вебсервісу Thinglink

Створюючи інтерактивні плакати, студенти орієнтувалися на те, з якою метою і яким чином вони будуть використовуватися. Продемонстрований плакат про творчість Ганса Христіана Андерсена розроблено як мультимедійне забезпечення до уроку узагальнення знань з літературного читання, але успішно може бути засобом промоції дитячого читання, ознайомлення з творчістю письменника. У продукті поєднано інформаційні матеріали із завданнями, іграми. Є плакати, головна функція яких – інформувати, хоч, окрім покликання на тексти, аудіофайли та відеофайли, можуть містити і загальні запитання. Прикладом подібної роботи є плакат на тему «Німецька література для дітей» (автор – Наталія Федора) (Рис. 4). Кожне зображення, окрім короткої інформації про дитячі книжки німецьких письменників, містить покликання на джерела з інших ресурсів. Одне із завдань – зібрати пазл, відповідаючи на запитання за змістом казки Гофмана «Лускунчик». Плакат містить домашнє завдання (створити презентацію улюбленої книжки і доповнити запропонований список німецьких дитячих книг). До кожного плаката студенти пропонують поетапну методичку його практичного використання на уроці чи в позаурочний час у початковій школі.



Рис. 4. Інтерактивний плакат, створений за допомогою вебсервісу Genially

Під час проходження педагогічної практики в закладах початкової освіти студенти активно використовували інтерактивні плакати як засоби промоції дитячих книг і читання на бібліотечних уроках, виховних заходах та уроках позакласного читання. Такі інтерактивні плакати можна змінювати, доповнювати, удосконалювати, а також розміщувати на сайтах шкіл з метою ознайомлення учнів з новинками бібліотеки, використовувати для організації читацької діяльності, конкурсів читачів тощо. На рис. 5 подаємо окремі роботи як зразки (автори – Іра Гундяк, Віра Скриник, Марія Шовгенюк, Христина Говдяк).

Простий інтерфейс та навігація інтерактивних плакатів роблять їх зручними і забезпечують активну взаємодію учня з поданим матеріалом, мотивують до пізнавальної діяльності. За допомогою цього цифрового продукту можна створювати план роботи здобувачів освіти на день чи тиждень під час дистанційного навчання; опорний конспект з теми чи тематичного блоку, презентувати будь-який навчальний контент.

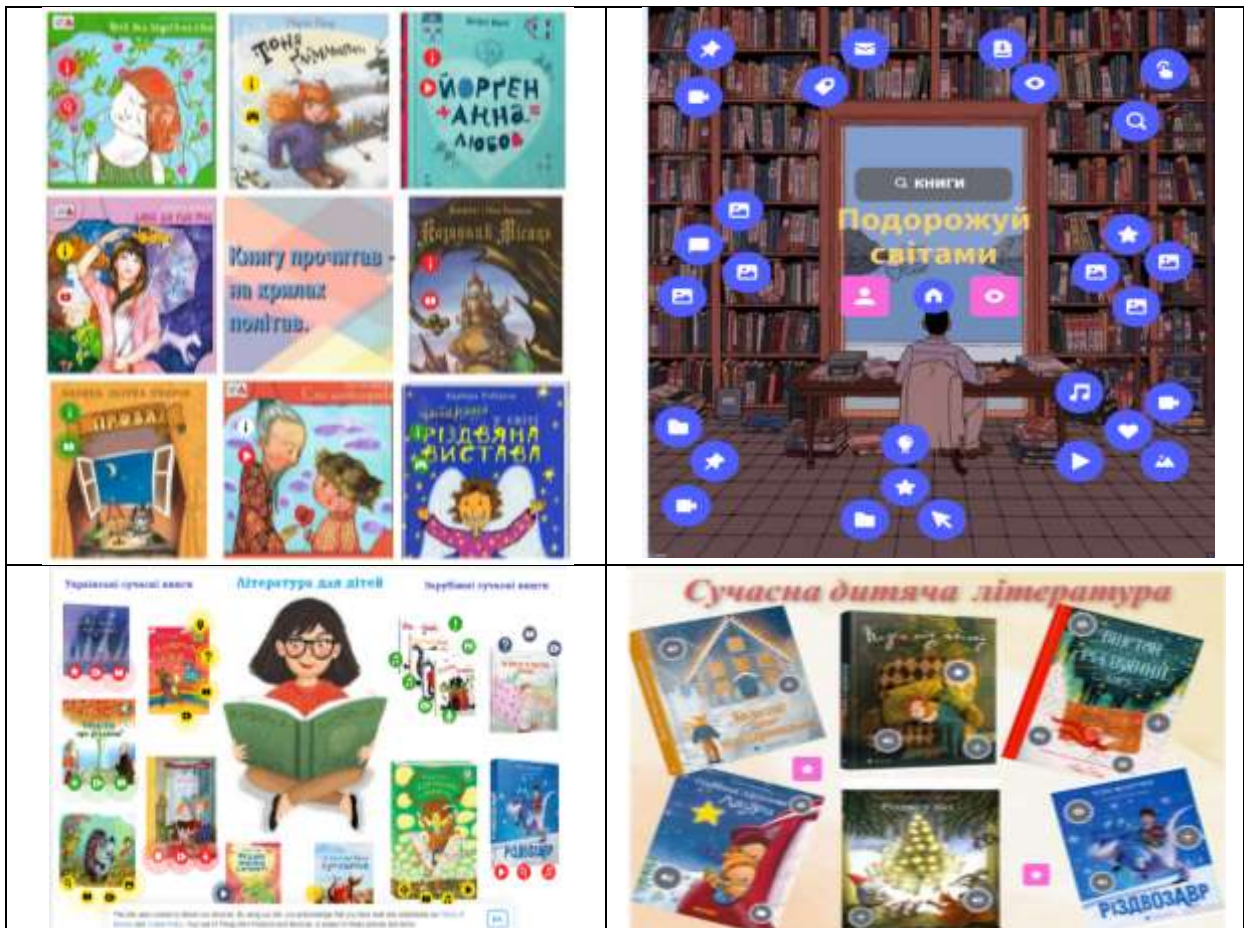


Рис. 5. Інтерактивні плакати, створені з метою промоції дитячих книг і читання

Аукціон методичних ідей – практичне онлайн-заняття, на якому кожен студент презентував свій лот – заздалегідь розроблений конспект інтегрованого чи нетрадиційного уроку літературного читання для 2-4 класів. Інші учасники оцінювали, «купували» роботу, пропонуючи за неї бали (від 1 до 10). Викладач на такому занятті виконує роль аукціоніста, передбачено присутність фахівця із сертифікації методичних ідей (наприклад, сертифікацію конспектів інтегрованих уроків читання і англійської мови проводив викладач англійської мови) та секретаря аукціону. Варто відзначити високу ефективність таких занять та продуктивність роботи кожного студента.

Отже, саме предметний зміст діяльності, емоційний характер взаємодії, яка складається між усіма учасниками навчального процесу, широке використання новизни запропонованих завдань, цікаві форми проведення заняття, активне використання можливостей ІКТ і цифрових інструментів, центрування особистості кожного студента із його креативними ідеями й створеними продуктами, а разом з тим організація групової взаємодії (у тому числі й плані обговорення й оцінювання), забезпечують ефективність, успішність, результативність літературної освіти майбутніх педагогів як під час очного, так і в процесі дистанційного навчання.



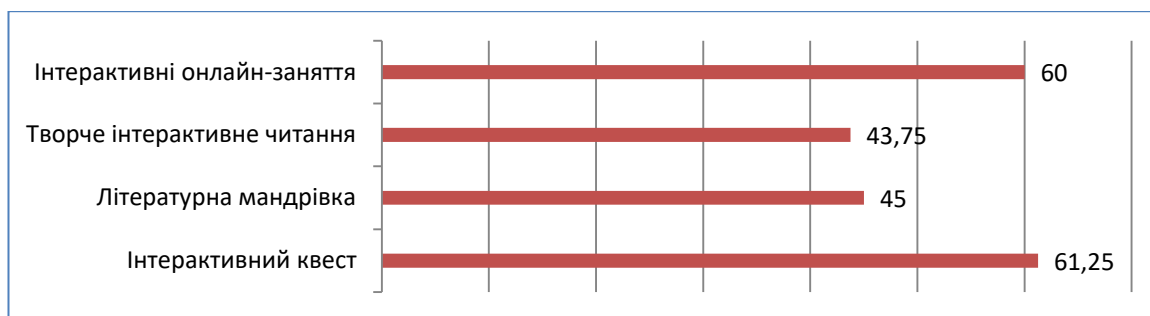
З метою з'ясування педагогічної доцільності впровадження нетрадиційних й авторських методів і форм літературної освіти студентів педагогічних спеціальностей в умовах традиційного і дистанційного режиму та ефективності застосування засобів інформаційних комп'ютерних технологій, цифрових інструментів ми провели опитування серед студентів, які вивчали дисципліну «Дитяча література та методика навчання літературного читання» впродовж 2019 – 2020 н.р. Опитуванням було охоплено 80 майбутніх учителів (студентів 3 курсу). Респонденти могли одночасно обрати 2-3 запропоновані варіанти відповіді. Результати емпіричного дослідження показали, що новими, ефективними, цікавими і доцільними для засвоєння змісту курсу і формування професійної компетентності педагога студенти вважають «Літературну кавалерку» (85 %), інтерактивні квести (71, 25 %), літературні мандрівки (55 %), інтегроване заняття міжкультурної взаємодії (60 %), зустрічі з педагогами-практиками (76, 25 %), зустрічі з письменниками (66, 25 %), інтерактивні практичні заняття (92, 5 %), відеоконференції у режимі дистанційного навчання (57, 5 %). Див. рис. 6.



*Рис.6. Відповіді респондентів на запитання про доцільність упровадження нетрадиційних й авторських методів і форм літературної освіти майбутніх учителів початкової школи*

На підставі цих результатів можемо стверджувати, що впровадження названих методів і форм літературної освіти майбутніх учителів у дистанційному форматі сприятиме підвищенню інтересу студентів до навчання, удосконаленню навичок роботи з цифровими інструментами, активізуватиме їх пізнавальну, творчу, комунікаційну діяльність.

У відповідях на запитання «Які форми будете використовувати у вашій педагогічній діяльності?» 61,25 % опитаних студентів надали перевагу інтерактивному квестові, 45 % – літературній мандрівці, 43,75 % – творчому інтерактивному читанню, 60 % – інтерактивним онлайн-заняттям (див. рис. 7)



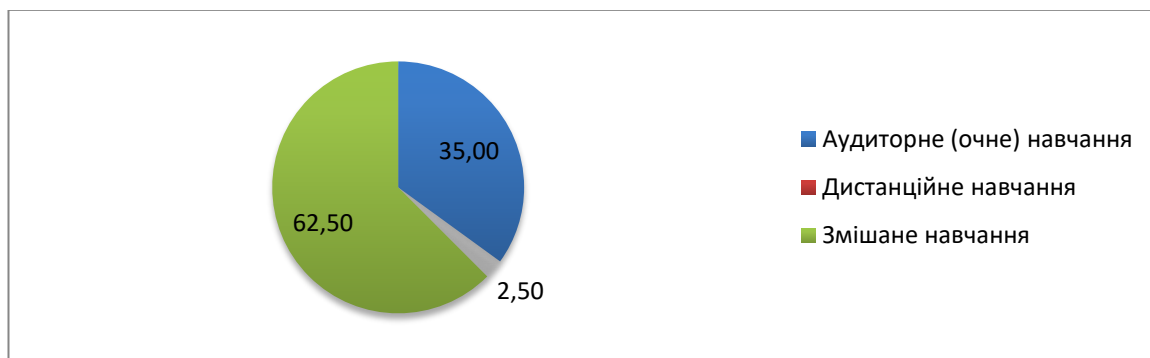
*Рис.7. Відповіді респондентів на запитання про вибір форм роботи у власній практичній діяльності*

Такі результати опитування очікувані, адже у формі інтерактивних онлайн-занять, квестів чи літературних мандрівок не тільки проводимо деякі практичні заняття з дисципліни «Дитяча література та методика навчання літературного читання», а й розробляємо конспекти уроків з літературного читання для молодших школярів. Як схему-матрицю таких занять часто використовуємо інтерактивні плакати, на яких за допомогою інтерактивних точок, графічних зображень і тексту позначаємо етапи заняття, квесту чи мандрівки, додаємо завдання, вправи та ігри, розроблені у програмі LearningApp чи WordWall, покликання на інший цифровий навчальний контент.

Аналіз результатів опитування показав, які цифрові інструменти студентам було опанувати найважче, а які найлегше; які давали найбільше можливостей для реалізації креативних задумів, а які мали певні обмеження. 77, 5 % студентів визнали, що найлегше було працювати в *PowerPoint*, але для створення мультимедійних дидактичних матеріалів використовували інші вебсервіси, які дають більше можливостей і потребують меншої затрати часу на виготовлення продукту. Усі студенти зізналися, що, створюючи інтерактивні плакати, вперше працювали із сервісами *Glogster*, *Thinglink* та *Genially*, але надалі у підготовці та організації освітнього процесу будуть активно використовувати саме їх. Значна частина (65 %) опитаних констатувала, що підвищила свої навички роботи з відеоредакторами *Movavi*, *Windows Movie Maker*, *XMedia Recode*; 87, 5 % студентів почали активно використовувати цифрові інструменти для створення QR-кодів, хмар слів, інтерактивних електронних дидактичних продуктів під час підготовки завдань з різних навчальних дисциплін. 42, 5 % студентів опанували техніку відеоскрайбінгу.

Оцінюючи роботу під час дистанційного навчання, 79 студентів з 80 зазначили, що заняття з дисципліни «Дитяча література та методика навчання літературного читання» в такому режимі були цікавими, корисними й ефективними. На запитання «Якому типові навчання ви б надали перевагу, якби вибирали форму вивчення курсу «Дитяча

література та методика навчання літературного читання», студенти відповіли неоднозначно. 50 опитаних (62,5 %) надали перевагу змішаному, очно-дистанційному навчанню, 28 (35 %) – очному (аудиторному) і тільки 2 (2,5 %) хотіли б навчатися виключно в дистанційному режимі (див. рис 8). Такі результати опитування свідчать, що дистанційна форма навчання позитивно сприймається студентами.



*Рис. 8. Відповіді респондентів щодо вибору форми вивчення курсу «Дитяча література та методика навчання літературного читання»*

Сьогодні ми можемо реально оцінити переваги й недоліки дистанційної форми навчання. Погоджуємося з думкою, дослідників, які серед переваг називають гнучкість та індивідуалізацію навчання (О. Муковіз); екстериторіальність (Л. Лавриненко); інформаційну забезпеченість та високу самоорганізацію студентів (Ю. Соколова); можливість організації безперервного моніторингу академічної активності, контролю знань та зміну функцій викладача і студента (А.Берестова). До негативних аспектів відносимо відсутність безпосередньої взаємодії викладача та учасників освітнього процесу; потребу в технічному і програмному забезпеченні, засобах дистанційного навчання; проблему ідентифікації та самостійності навчання; недостатність практичної роботи. О. Муковіз переконує, що у процесі дистанційного навчання виникають проблеми «подолання психологічної ізольованості», «ефективного керування навчальною діяльністю та ефективності зворотного зв'язку в дистанційному курсі», «психологічної невідповідності вчителів до роботи» [11].

Під час опитування студенти визначили такі позитивні сторони дистанційного навчання: зручно, інтерактивно, цікаво; більше вільного часу вдома; гнучкий графік; знайомство з новими цифровими технологіями і опанування комп'ютерних програм, сервісів; можливість навчатися вдома у зручний час; швидке й об'єктивне оцінювання; зручно запрошувати авторів для онлайн-спілкування і презентацій. Найбільша кількість опитаних негативними аспектами дистанційного навчання вважає відсутність живого спілкування з викладачами й одногрупниками; постійну роботу з комп'ютером, телефоном; проблеми з інтернет-зв'язком у віддалених населених пунктах.

Погоджуємося з тим, що дистанційне навчання відкриває нові можливості вдосконалення змісту й форми контенту (візуалізація, наочність, максимальне використання інтернет-ресурсів), цифрових каналів його передавання, але натомість позбавляє всіх учасників навчального процесу соціальної, емоційної взаємодії, «живого» інтерактиву. Дистанційне навчання, яке впроваджене замість аудиторного (як у ситуації з введенням карантину), не характеризується гнучкістю, не передбачає індивідуального графіка, адже регламентується розкладом занять, навчальними планами, семестровими межами. Вивчення дисципліни «Дитяча література та методика навчання літературного читання» у дистанційному режимі фактично унеможлиблює набуття студентами практичних навичок проведення уроків, апробації методів і форм роботи, притаманних очному навчанню. А практична підготовка студентів до реалізації змісту й завдань мовно-літературної освітньої галузі в НУШ, зокрема щодо опанування вмінь методично правильно (з використанням новітніх технологій) забезпечити формування читацької, літературознавчої, бібліотечно-бібліографічної та особистісно-діяльнісної компетентностей молодших школярів, є обов'язковою.

Отже, оптимальною для реалізації змісту й завдань літературної освіти майбутніх учителів початкової школи, на нашу думку, може бути модель змішаного навчання, у якому доцільно буде синтезовано очний (аудиторний) та дистанційний компоненти, ефективно використано цифрові інструменти навчання.

#### **4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Проблема дистанційного навчання не нова і достатньо досліджена в загальному плані. Але якщо раніше вона розглядалася в контексті інформатизації суспільства, сприймалася більшістю як альтернатива і перспектива в майбутньому, то зараз набуває особливої актуальності як глобальне явище сьогодення, оскільки дистанційне навчання є нагальною потребою в організації освітнього процесу на всіх ланках освіти. В умовах пандемії covid-19 ключовими стають інформаційно-комунікаційні технології і цифрові інструменти навчання, набувають актуальності дослідження та методичні рекомендації щодо їх використання під час реалізації змісту й завдань кожної галузі знань й формування визначених Стандартом вищої освіти загальних і спеціальних (фахових) компетентностей студентів спеціальності «Початкова освіта».

У процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» дистанційне навчання відбувається на основі використання доступних платформ, ресурсів та цифрових інструментів. Ми зосередили увагу на специфіці організації в умовах дистанційного режиму інтегрованої з методикою навчання літературної освіти студентів спеціальності «Початкова освіта». Сформулювали дефініцію поняття «цифрові

інструменти літературної освіти» (інтегрованої з методикою навчання) – набір Інтернет-платформ, онлайн-сервісів, програм, конструкторів, додатків та інших цифрових ресурсів, які дають змогу забезпечити формування літературної та методичної компетентностей студентів. Спираючись на функціональний критерій, класифікували апробовані під час викладання дисципліни «Дитяча література та методика навчання літературного читання» цифрові інструменти на чотири групи: 1) цифрові інструменти і платформи для організації онлайн-навчання, які забезпечують різні моделі взаємодії викладача і студентів; 2) пошукові системи; 3) онлайн-сервіси й комп'ютерні програми для створення цифрового навчального контенту, медіадидактичних продуктів, реалізації авторських проєктів; 4) цифрові програми для оцінювання.

Аналіз теоретичних праць і проведене емпіричне дослідження дали підстави засвідчити, що літературна освіта студентів педагогічних спеціальностей зі зміною в умовах карантину очної форми навчання на дистанційну не зазнає змін у змісті навчання, однак актуальності набувають інформаційні технології, нові, нетрадиційні й авторські методи і форми роботи, цифрові інструменти. У процесі формування літературної та методичної компетентностей майбутніх учителів початкової школи під час вивчення дисципліни «Дитяча література та методика навчання літературного читання» ефективними є три моделі взаємодії викладач – студент: синхронна взаємодія у реальному часі та єдиному віртуальному просторі через відеозв'язок (ресурси *google meet, zoom*), опосередкована (асинхронна) взаємодія під час виконання й перевірки завдань (*d-learn, classroom*), індивідуальна й колективна взаємодія з використанням приватних каналів спілкування (мобільний зв'язок, *e-mail, viber, facebook*). Саме їх синтез забезпечив максимальну продуктивність освітнього процесу, реалізацію поставленої мети й завдань курсу.

Визначено, що чинниками продуктивності дистанційного навчання виступають майстерність викладача у плануванні й структуруванні змісту дисципліни, виборі методів і форм роботи, організації змістовної, цікавої, регулярної, активної та інтерактивної взаємодії зі студентами; мотивація, самоорганізація та самоконтроль студентів; технічні можливості (наявність ПК чи інших пристроїв, доступ до мережі Інтернет) кожного учасника навчального процесу.

Підтверджено ефективність цифрових інструментів різних груп: платформ для організації онлайн-навчання, пошукових системи, онлайн-сервісів й комп'ютерних програм для створення цифрового контенту з дисципліни і медіапродуктів для професійної діяльності, програм для оцінювання знань. Подано розгляд вебсервісів для створення інтерактивних плакатів (*Thinglink, Glogster*), інтерактивних часових стрічок подій із додаванням фото, аудіо та відеоматеріалів (*Tiki-Toki, Time line JS, Time.Graphics*), карт пам'яті, ментальних карт (*FreeMind, iMindMap, Mindomo, Mindmeister, Spiderscribe*), створення анімаційних

роликів та відеоскрайбінгу (*Powtoon.com, Sparkol VideoScribe*), хмари слів (*Mentimeter, Wordart.com, Word it out*), інтерактивних вправ і завдань (*Learning Apps*) та ін.

На підставі спостереження та результатів опитування стверджено, що підвищенню якості освітнього процесу, ефективності формування інтегральних, загальних, фахових компетентностей майбутніх учителів початкової школи сприяє активне використання цифрових інструментів (інтерактивні плакати, ментальні карти, програми для створення вправ і тестувань, дидактичних ігор тощо). Пізнавальний інтерес й мотивацію до навчання в умовах дистанційного режиму забезпечують нетрадиційні й авторські методи і форми роботи, зокрема онлайн-зустрічі з письменниками («Літературна академія»), учителями й бібліотекарями, майстер-класи, онлайн-аукціони методичних ідей, організація інтерактивної взаємодії студентів у процесі підготовки та презентації групових проєктів.

З урахуванням висновків науковців і педагогів-практиків, аналізу власного досвіду й відгуків студентів, окреслено позитивні й негативні аспекти дистанційного навчання. До перших відносимо нові можливості у презентації контенту навчання, екстериторіальність та відносну гнучкість графіка навчання, а до других – відсутність соціальної взаємодії, емоційного контакту викладача і студентів, неможливість набуття практичних навичок організації навчального процесу в НУШ.

Перспективним вважаємо дослідження проблеми формування професійних компетентностей майбутніх учителів в умовах змішаного навчання, а також ґрунтовний аналіз використання в освітньому процесі цифрових інструментів названих груп.

#### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

- [1] В. Ю. Биков, “Сучасні завдання інформатизації освіти”, *Інформаційні технології і засоби навчання*, том 15, № 1, 2010. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/25>. Дата звернення: Липень, 10. 2020.
- [2] M. G. Moore, W. Diehl (Eds.), “Handbook of Distance Education” (4th ed.), New York: Routledge, 2019.
- [3] M.G. Moore, *Three types of interaction*, in *Distance Education : New Perspectives* / Eds. K. Harry, M. John, D. Keegan. L. N.Y. : Routledge, 1993, p. 19 – 23.
- [4] M. G. Moore, G. Kearsley, *Distance Education: A Systems View of Online Learning*. Florence, KY: Wadsworth. Cengage Learning, 2011. 384 p.
- [5] А. Берестова, Інноваційні технології та методи навчання у професійній освіті. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://nadoest.com/innovacijni-tehnologiyi-ta-metodi-navchannya-u-profesijnij-osv>. Дата звернення: Липень, 10. 2020.

- [6] Т. Blyznyuk, “Formation of teachers’ digital competence: domestic challenges and foreign experience”, *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. Scientific edition. Series of Social and Human Sciences*, vol. 5, № 1, 2018. doi: 10.15330/jpnu.5.1.40-46
- [7] О. Budnyk, “Innovative Competence of a Teacher: best European Practices”, *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*, vol. 6, № 1, p. 76 – 89, 2019. doi: 10.15330/jpnu.6.1.76-89
- [8] В. Вітюк, А. Лякішева, “Інтелектуальні карти як засіб формування правописної компетентності майбутніх учителів початкової школи”, *Інформаційні технології і засоби навчання*, Том 74, № 6, с. 111 – 126, 2019. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/3224>. Дата звернення: Липень, 10. 2020.
- [9] Г. О. Козлакова, “Вища освіта: кооперативний розвиток інформаційних та комунікаційних технологій”, *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*, № 1, с. 109 – 114, 2006.
- [10] О. А. Кучерук, Т. П. Магдич, “Використання електронних освітніх ресурсів для формування громадянської компетентності учнів ліцею на уроках української мови”, *Інформаційні технології і засоби навчання*, Том 75, № 1, с. 56 – 75, 2020. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/3515>. Дата звернення: Липень, 10. 2020
- [11] О. Муковіз, “Особливості організації дистанційного навчання у системі неперервної освіти вчителів початкової школи”, *Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди»*. Педагогіка. Психологія. Філософія, № 28 (2), с. 211–218, 2013. [Електронний ресурс]. Доступно: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/gvpdpu\\_2013\\_28\\_2\\_42](http://nbuv.gov.ua/UJRN/gvpdpu_2013_28_2_42). Дата звернення: Липень, 10. 2020.
- [12] І. А. Нагрибельна, Л. Г. Сугейко, Ю. Ю. Мельничук, “Упровадження дистанційного курсу з методики навчання української мови на основі системи MOODLE”, *Інформаційні технології і засоби навчання*, Том 77, № 3. с. 162 – 174, 2020. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/2759>. Дата звернення: Липень, 10. 2020.
- [13] Ю. Соколова, “Дистанційне навчання як педагогічна технологія в підготовці вчителів початкових класів”, *Професіоналізм педагога: теоретичний й методичні аспекти*, Вип. 8, Ч. 2, с. 82 – 92, 2018.
- [14] І. Когут, Ю. Назаренко, О. Сирбу, Коронавірус та освіта: аналіз проблем і наслідків пандемії. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://cedos.org.ua/uk/articles/koronavirus-ta-osvita-analiz-problem-i-naslidkiv-pandemii>. Дата звернення: Березень, 10. 2020.

- [15] С. Ю. Гарна, “Організація уроку зарубіжної літератури в системі дистанційного навчання школярів”, *Інформаційні технології і засоби навчання*, Т. 62, № 6, с. 47 – 57, 2017. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1823>. Дата звернення: Березень, 10. 2020.
- [16] Л. Лавриненко, “Освіта в реальності сьогодення – дистанційне навчання”, *Матеріали конференцій МЦНД*, 2020. с. 25 – 28. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/mcnd/article/view/1845/1700>. Дата звернення: Липень, 10. 2020.
- [17] А. Г. Шевцов, О. В. Ласточкина, Н. В. Никоненко, “Підготовка вчителів спеціальної освіти в Україні та за кордоном в умовах екстреного запровадження дистанційного навчання”, *Інформаційні технології і засоби навчання*, Том 77, №3. с. 240 – 261, 2020. . [Електронний ресурс]. Доступно: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/3960>. Дата звернення: Березень, 10. 2020.
- [18] К. Осадча, В.Осадчий, В. Круглик, “Роль інформаційно-комунікаційних технологій під час епідемій: спроба аналізу”. *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*, № 8 (1), с. 62-82, 2020. . [Електронний ресурс]. Доступно: <https://uesit.org.ua/index.php/itse/article/view/276>. Дата звернення: Березень, 10. 2020.
- [19] I. Ivaniuk, O. Ovcharuk, “The response of Ukrainian teachers to COVID-19: challenges and needs in the use of digital tools for distance learning”, *Інформаційні технології і засоби навчання*, Том 77, № 3. р. 282 – 291, 2020. . [Електронний ресурс]. Доступно: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/3952>. Дата звернення: Березень, 10. 2020.
- [20] Huang, Ronghuai, Kinshuk, Price, Jon K. (Eds.), *ICT in Education in Global Context. Emerging Trends Report 2013–2014*. New York, Dordrecht, London: Springer Heidelberg, 2014. 283 p. [Електронний ресурс]. Доступно: [https://www.researchgate.net/publication/300398153\\_ICTs\\_as\\_Transformative\\_Enabling\\_Tools\\_in\\_Education\\_for\\_Sustainable\\_Development](https://www.researchgate.net/publication/300398153_ICTs_as_Transformative_Enabling_Tools_in_Education_for_Sustainable_Development). Дата звернення: Липень, 10. 2020.
- [21] В. Биков, *Моделі організаційних систем відкритої освіти*. Київ, Україна: Атіка, 2008. 684 с.
- [22] В.Биков, С.Литвинова, В.Луговий, *Теоретико-методологічні засади інформатизації освіти та практична реалізація інформаційно-комунікаційних технологій в освітній сфері України*. Київ, Україна: Компрінт, 2019.
- [23] Т. Качак, “Підготовка студентів спеціальності «Початкове навчання» до реалізації мети, змісту, завдань літературної освіти в початковій



- школі”, *Проблеми підготовки сучасного вчителя: зб. наук. пр. Уманського державного педагогічного ун-ту ім. П. Тичини*, Умань: ПП Жовтий О. О., вип. 6, ч. 3, с. 30-35, 2012.
- [24] Т. Качак, Т. Blyznyuk, О. Budnyk, Н. Lemko. “Development of future teachers’ media literacy: model of integration of media education into academic courses”. *Revista Inclusiones*, vol. 8, Núm. Esp. Abril / Junio, pp. 115-129, 2021. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://revistainclusiones.com/carga/wp-content/uploads/2021/03/7-Kachak-et-al-VOL-8-NUM-Esp.-AbrJun-Cristian-Daniel2021INCL.pdf> Дата звернення: Березень, 10. 2020.
- [25] Л. Нежива, С. Паламар, “Інноваційні технології в літературній освіті майбутніх учителів початкової школи”, *Освітологічний дискурс*, № 4 (31), с. 129 – 142, 2020.
- [26] Т. Качак, *Силабус навчальної дисципліни «Дитяча література та методика навчання літературного читання»*. (ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2019) [Електронний ресурс]. Доступно: <https://bo.naqa.gov.ua/api/File/7136/Get>. Дата звернення: Липень, 10. 2020.
- [27] Наказ МОН України «Про організаційні заходи для запобігання поширенню коронавірусу COVID-19» № 406 від 16.03.2020. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizacijni-zahodi-dlya-zapobigannya-poshirennyu-koronavirusu-s-ovid-19>. Дата звернення: Липень, 10. 2020.
- [28] О. Гончар, “Педагогічна взаємодія учасників навчального процесу в умовах дистанційної освіти”. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. №. 1, с. 58 – 65, 2012.
- [29] А. Юдін, Пошукові системи світу, статистика 2018. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://marketer.ua/ua/search-engine-stat-2018/>. Дата звернення: Липень, 10. 2020.
- [30] Викладачі університету провели інтегроване заняття для студентів університетів Івано-Франківська. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://pnu.edu.ua/blog/2020/03/05/19160/>. Дата звернення: Липень, 10. 2020.

## ІНФОГРАФІКА ЯК ЗАСІБ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ТА АНАЛІЗУ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОГО МАТЕРІАЛУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Оригінал статті надруковано: Качак Т., Кульчак Х. Інфографіка як засіб візуалізації та аналізу мовно-літературного матеріалу в початковій школі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 61, том 2, 2023. С. 188 – 195. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/61-2-31>

*Використання сучасних цифрових інструментів задля візуалізації та аналізу мовно-літературного матеріалу – запорука ефективності й результативності освітнього процесу; розвитку критичного, аналітичного, візуального мислення школярів та мотивації їх до навчання.*

*Мета статті – проаналізувати особливості використання інфографіки як засобу візуалізації мовно-літературного матеріалу в процесі читання й опрацювання творів з молодшими школярами, продемонструвати методичну схему використання інфографіки під час роботи з дитячою книжкою-картинкою «Війна, що змінила Рондо» Романи Романишин та Андрія Лесіва.*

*Методика дослідження ґрунтується на системному підході й передбачає поєднання теоретичного аналізу науково-педагогічних праць, літературознавчої інтерпретації сучасних текстів літератури для дітей, узагальнення спостережень за освітнім процесом й експериментальне моделювання методичної схеми використання інфографіки як засобу візуалізації та аналізу мовно-літературного матеріалу у початковій школі.*

*Методичну систему практичного використання інфографіки як засобу візуалізації змісту, сюжету, композиції твору, поведінки персонажів у статті проілюстровано на прикладі роботи з книжкою-картинкою Романи Романишин та Андрія Лесіва «Війна, що змінила Рондо». Запропоновано зразки інфографіки із запитаннями, завданнями та QR-кодами, описано методика їх використання у початковій школі.*

*Робота з інформаційною графікою під час опрацювання мовно-літературного матеріалу заохочує молодших школярів до читання, допомагає педагогу торкнутися різних тем і складних проблем та розглянути їх на основі художніх моделей, а учням – не тільки візуалізувати зміст твору чи відтворити поведінку персонажів, а й провести паралелі з власним життєвим досвідом. Так вибудовується ефективна освітня взаємодія вчителя та учнів.*

**Ключові слова:** *інфографіка, візуалізація в освіті, мовно-літературний матеріал, аналіз твору, методика роботи з дитячою книжкою.*

**Постановка проблеми.** Сучасна українська школа змушена функціонувати в умовах складних суспільних викликів. Початок 20-х років XXI століття назавжди ввійде в історію української освіти не тільки як час реформ НУШ, а й як період масового дистанційного навчання через пандемію та провадження освітнього процесу в умовах війни. Інформаційне перенасичення, дистанційна форма навчання, емоційні стреси й тривожність - чинники, які негативно впливають на здобувачів освіти. Найбільш вразливою категорією є молодші школярі, яким складно концентрувати увагу на головному, аналітично мислити, критично оцінювати інформаційні потоки, запам'ятовувати навчальний матеріал й працювати з ним продуктивно. В таких умовах вчитель має знайти оптимальні методи й підходи, обрати результативні й ефективні засоби, щоб реалізувати зміст і завдання освітніх галузей. В контексті мовно-літературної освіти важливою є аналітична робота з текстами, розвиток зв'язного мовлення та ключових компетентностей учнів. Використання сучасних цифрових інструментів задля візуалізації і супроводу освітнього процесу - один із дієвих шляхів вирішення окресленої проблеми. Під час роботи з текстами особливої актуальності набуває інфографіка, яка дозволяє подати значний обсяг інформації структуровано, чітко, доступно для сприймання та засвоєння.

**Мета статті** – проаналізувати особливості використання інфографіки як засобу візуалізації мовно-літературного матеріалу в процесі читання й опрацювання творів з молодшими школярами, продемонструвати методичну схему використання інфографіки під час роботи з дитячою книжкою-картинкою «Війна, що змінила Рондо» Романи Романишин та Андрія Лесіва.

**Теоретико-методологічною основою роботи** стали наукові розвідки, присвячені проблемам використання цифрових інструментів в навчанні школярів (Д. Безуглий, Т. Близнюк, Л. Бондаренко, О. Будник, В. Мовчан, Т. Качак, Л. Панченко, О. Шиян та ін.), літературознавчі студії сучасної української літератури для дітей та юнацтва (У. Баран, Т. Качак, В. Кизиловой, Н.Марченко, М. Светліцкі, К. Якубовської-Кравчик та ін.) та методичні розробки педагогів-практиків, які використовують інфографіку в організації мовно-літературної освіти школярів.

Методика дослідження ґрунтується на системному підході й передбачає поєднання теоретичного аналізу науково-педагогічних праць, літературознавчої інтерпретації сучасних текстів літератури для дітей та юнацтва, узагальнення спостережень за освітнім процесом та експериментальне моделювання методичної схеми використання інфографіки як засобу візуалізації та аналізу

мовно-літературного матеріалу у початковій школі.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Важливу роль під час роботи молодших школярів із мовно-літературним матеріалом відіграють інноваційні технології та цифрові інструменти, які сприяють активізації

навчальної діяльності учнів, а також поглибленому аналізу змісту прочитаного, його усвідомленню і засвоєнню. Цінність використання цифрових інструментів в освіті, зокрема під час дистанційного навчання, полягає в підвищенні якості освітнього процесу, сприянні розвитку в учнів пізнавального інтересу та мотивації до навчання (Качак, 2021: 144 – 169).

Прикладом дієвих ІКТ-засобів є сервіси для створення інформаційної графіки - Canva, PiktoChart, Infogram, Venngage. Однак варто зазначити, що проблема використання інфографіки як засобу візуалізації та аналізу навчального матеріалу в початковій школі є малодослідженою. Це пов'язано насамперед із тим, що інфографіку в освітній практиці системно почали використовувати не так давно. Про різні аспекти цього процесу йдеться у працях науковців Е. Тафті, Дж. Ланкова, В. Санчо, Н. Смірної, В.Нестеровича, О. Шиян та ін. Вони ж пропонують дефініції поняття, міркують над особливостями й функціональними можливостями інфографіки в освіті.

О. Шиян розглядає інфографіку як «візуальне подання інформації, даних і знань. Це поєднання тексту і графіки з наміром викласти ту чи іншу історію, донести той чи інший факт» (Шиян, 2014). Дослідниця вважає, що часто інфографіку плутають з ілюстрацією, проте існує певна відмінність між цими поняттями: інфографіка передбачає отримання інформації про зображуване, а ілюстрація, в свою чергу, викликає естетичне задоволення і насолоду.

Тлумачення цього поняття Г. Брюхановою побудоване на врахуванні двох компонентів – візуального та вербального: «Інфографіка – органічне поєднання ілюстративних елементів, що виражають сутність проблеми або процесу, та пояснювального тексту (коли це необхідно)» (Брюханова, 2016). Такої ж думки дотримується О. Швед, яка підкреслює, що інфографіка – «повідомлення, яке включає в себе, по-перше, візуальні елементи, а по-друге, тексти, які пояснюють ці візуальні елементи» (Швед, 2014).

Л. Панченко і М. Разорьонова констатують, що інфографіка в освітньому процесі виконує низку функцій: презентаційну, інформаційну, пояснювальну, переконувальну, реконструвальну, прогнозувальну, організаційну, фасилітативну (Панченко, Розорьонова, 2016).

У початковій школі особливо актуальними є презентаційна, інформаційна, пояснювальна, організаційна функції. За допомогою інфографіки візуалізуємо навчальний матеріал, подаємо учням важливу інформацію, пояснюємо ключові поняття, явища, зв'язок між ними, а також демонструємо алгоритми виконання певних завдань чи організації навчальної діяльності.

Слушно зауважує В. Мовчан: «Інфографіка як вид сучасного моделювання, спосіб подачі інформації за допомогою графіки і тексту є ефективним засобом візуалізації й формування візуального мислення» (Мовчан, 2017: 93). Використання інфографіки в освітньому процесі

сприяє тому, що учні можуть зрозуміти й засвоїти більший обсяг навчального матеріалу, активізувати візуальне сприйняття й уяву. «Завдяки поєднанню дизайну та інформації, для сприйняття матеріалу, поданого за допомогою інфографіки, достатньо декількох секунд», – стверджує Л. Бондаренко (Бондаренко, 2018: 78).

Доцільною є робота з різними видами інфографіки – концентричною, в центрі якої розміщений найважливіший об'єкт; горизонтальною, де початковою точкою є лівий край, а композиція обмежена шириною сторінки; вертикальною, яка вважається найкращою для електронного формату й зручною для читання – зверху вниз. Загальновідомі принципи візуалізації даних – стиснення та структурування інформації; наявність елементів розвитку, зв'язування та підпорядкування інформаційних блоків; спрямованість на пізнавальну активність споживача (реципієнта). Детально дизайн інфографіки, яку використовують в освіті розглядають Хусні Напарін (Husni Noparin) і Асліна Бінті Саад (Aslina Binti Saad). Вони переконані, що існує перевага використання засобів візуалізації над традиційним методом навчання, як і міцний зв'язок між успішністю учнів на іспитах після навчання з використанням інструментів візуалізації та кращого розуміння ними складного матеріалу (Noparin, Saad, 2017). Дослідники розглядають різні види інфографіки, в основі якої можуть бути зображення, розповідь, дані, порівняння явищ чи процесів, діаграми, шкала часу та інші комбінації. Це може бути довідковий матеріал для здобувачів освіти чи алгоритми виконання майбутніх завдань (Naser, 2008).

**Виклад основного матеріалу.** У роботі з мовним та літературним матеріалом, зокрема під час читання й опрацювання художніх текстів з учнями, інфографіка є ефективним засобом візуалізації та аналізу, мотивації до глибокої інтерпретації змісту прочитаного. За допомогою графічних складових, які виступають своєрідними символами-кодами, можна замінити величезну кількість вербального тексту з критичними оцінками твору, який не сприймається учнями. У дітей молодшого шкільного віку значно краще розвинуте візуальне мислення. Вони набагато швидше фіксують у пам'яті те, що побачили, аніж те, що прочитали. Працюючи з інфографікою, учні активно залучені у процес візуальної комунікації, в основі якої – зорове сприйняття. Стівен Фью (Stephen Few) переконаний, що «важливі історії живуть у наших даних, а візуалізація даних є потужним засобом виявлення та розуміння цих історій, а потім представлення їх іншим» (Few, 2013). Інфографіка є саме тим засобом, який візуалізує дані, актуалізує інформацію, зацікавлює і полегшує розуміння.

Інформаційна графіка може містити у собі елементи ментальних карт та інтерактивність, що значно підвищує ефективність її застосування. Наприклад, при наведенні курсором на певний графічний чи текстовий компонент, перед учнем з'являються додаткові відомості, які можуть бути представлені у довільному форматі: схема, таблиця, ілюстрація, відеоролик

тощо. Або ж завдання, виконання якого ще більше зосередить увагу школярів на поданому матеріалі, активізує пошукову і дослідницьку діяльність.

Доречним є використання QR-кодів як елементів інтерактивності. Дітям подобається їх сканувати, переходити за покликанням на сайти, які закодовані в зображенні, та виконувати цікаві завдання у різних цифрових додатках. Як зазначають О. Вовк і Р. Черемський, інтерактивна інфографіка має низку переваг: «здатність умістити значний обсяг інформації, більш привабливий зовнішній вигляд і активна взаємодія з користувачем, що значно збільшує її ефективність» (Вовк, Черемський, 2017). Інтерактивні елементи при створенні інфографіки допоможуть не лише залучити читачів, але й активізувати їх здатність до засвоєння нового матеріалу.

Інфографіку доцільно використовувати на всіх етапах роботи з художнім твором. Наприклад, під час підготовки до сприймання прочитаного інфографіка ефективна як засіб актуалізації опорних знань, зацікавлення твором, що вивчатиметься. Вона підштовхує учнів до висловлювання передбачень щодо теми уроку, назви твору, роботи над ним. З іншого боку, виступає додатковою мотивацією для школярів зосередитись на матеріалі, який вивчається. На етапі читання твору інфографіка відображає причинно-наслідкові зв'язки, фіксує послідовність подій, що відбувались у творі, допомагає учням зрозуміти розвиток сюжету. Під час аналізу прочитаного інформаційна графіка спонукає до глибшого осмислення змісту твору, допомагає детальніше охарактеризувати персонажів, їх внутрішній світ, почуття, емоції. На етапі узагальнення за допомогою інфографіки можна виділити найважливіше, зробити певні висновки стосовно прочитаного, а також побудувати творчу роботу учнів.

Інфографіка, яка використовується у роботі з мовно-літературним матеріалом, розвиває критичне мислення, логіку і творчість школярів. Застосовуючи інфографічні елементи, ми встановлюємо зв'язок між подіями в творі з подіями реального життя учнів, апелюємо до їх досвіду: діти розмірковують, як вони вчинили б у конкретних ситуаціях, ставлять себе на місце головних героїв, висловлюють свої думки та емоції. Так відбувається реалізація особистісно-діяльнісного підходу до навчання.

Проілюструємо практичне використання інфографіки як засобу візуалізації змісту, сюжету, композиції твору, поведінки персонажів, а також творчих ідей третьокласників, які виникають під час читання й роботи з дитячою книжкою-картинкою Романи Романишин та Андрія Лесіва «Війна, що змінила Рондо».

Книга Романи Романишин та Андрія Лесіва «Війна, що змінила Рондо» є відомою в Україні, за її межами і надто актуальною сьогодні. Це книжка-картинка, яка адресована широкому колу читачів, але написана і намальована доступно й зрозуміло навіть найменшій дитині. Це книга

про те, що «війна не має серця і не розуміє жодної мови, зате торкається кожного і на всіх залишає шрами. Та якщо спільно збудувати машину світла і навчитися співати попри все, тоді навіть найтендітніші істоти зможуть вистояти й перемогти» (Романишин, Лесів, 2015). Автори цієї розповіддю стверджують, що боротися треба до кінця, що наша сила – в єдності. Тільки разом можна здобути перемогу над злом. Ця книга вчить дорослих вільно розмовляти про війну з дітьми, читаючи і розглядаючи історію водночас. На цьому акцентують автори в одному інтерв'ю: «Це видання не про конкретну війну, а про те, як загалом сприймати такі події, як боротися з війною, як, зрештою, її перемогти» (Левкова, 2015).

Попри те, що у малюнках, образах-символах закладено ідею української культури і реалій (Україна як прототип Рондо, флористична тема у книзі, алюзія до картини української художниці Марії Приймаченко «Будь проклята війна! Замість квіток ростуть бомби»), образи героїв є носіями символів інших народів, світової культури, книга є універсальною. Євгенія Несторович стверджує, що «це насправді книжка-терапія саме для нас: інтелектуалів, креативного класу, сучасної молоді, активістів, волонтерів, користувачів українського сектору fb тощо. Для усіх тих, чия крихка скляна оболонка вже помережана тріщинами від новин, смертей, втрат, безпомічності і тривоги. Для дорослих, які не знають, що сказати про війну не те що дітям, а навіть самим собі» (Несторович, 2015). Такі історії допомагають знайти у собі сили повірити у світле майбутнє, об'єднатися і спільно працювати заради перемоги.

На основі змісту книжки «Війна, що змінила Рондо» нами було розроблено інфографіку «Як говорити з дітьми про війну?» та «Аналіз головних героїв твору» (Див. рис. 1). Перша передбачає роботу із сюжетом твору й містить 8 блоків запитань і завдань, які слугують своєрідними пунктами плану. Опрацьовуючи їх, учні постійно звертаються до змісту твору, пригадують перебіг подій, що відбувались у ньому. Шукаючи відповіді на поставлені питання, розмірковують над наслідками, які спричиняє війна, намагаються розгадати метафоричність ілюстрацій (наприклад, танки, зображені у вигляді вовків), усвідомлюють, що лише в єдності – справжня міць. Передбачена й творча робота учнів, яка полягає у цікавому представленні жителів міста Рондо, продумуванні запитань для інтерв'ю з ними, або ж у самостійному завершенні історії. Також запропоновано роботу з QR-кодом, у якому зашифровано покликання на цікавий медіа-контент.

Друга інфографіка спрямована на аналіз головних героїв твору – Данка, Зірки і Фабіяна. В її основу покладено вибіркоче читання, відшукування цитат з описом героя, а також роботу з ілюстраціями. Крім того, розміщено завдання творчого характеру: складання асоціативного куща, сенкану до образу персонажів, підбір прикметників, що характеризують їх, розробку «запрошення в гості», або ж написання листа. Важливим елементом є апеляція до досвіду учнів, їхніх емоцій,

роздумування над тим, як би вони поведились при зустрічі з цими героями, про що хотіли б спитати чи розказати, а також як саме пов'язані троє друзів, що характеризує їх. Дана інфографіка містить інтерактивність, представлена у вигляді QR-коду, що передбачає виконання завдання в цифровому додатку LearningApps.



Рисунок 1. Зразки інфографіки для роботи з книжкою-картинкою «Війна, що змінила Рондо»

З метою розвитку критичного та креативного мислення, реалізації літературно-творчої діяльності учнів, пропонуємо попрацювати з інфографікою «Як написати есе на основі прочитаного твору?» на прикладі аналізу книжки-картинки «Війна, що змінила Рондо» (Див. рис. 2).





## Як написати есе на основі прочитаного твору?

### Війна в житті українців

---

- 1

#### Тема. Її актуальність

Що Ти думаєш про війну?  
Чи актуальна ця проблема зараз?


- 2

#### Аргументи

Розкажи, як саме впливає війна на життя людини.  
Які наслідки вона несе за собою?


- 3

#### Приклади з твору

Як вплинула війна на жителів Рондо?  
Що їм допомогло подолати Війну?


- 4

#### Приклади з життя

Чи торкнулась війна Твого життя?  
Поділись своїми думками про війну.


- 5

#### Підсумки

Зроби невеликий висновок, аналізуючи події твору і власний досвід.



*Рисунок 2. Інфографіка «Як написати з есе на основі прочитаного твору?»*

Написання есе – новий вид творчої роботи учнів, представлений у мовленнєвій та мовній змістових лініях навчальних програм для 3-4 класу (Типова освітня програма для 3-4 класу НУШ, 2020). Особливістю такого жанру є особистісне сприймання та усвідомлення поставленої проблеми, а

також невимушений характер викладу думок й емоцій школярів. Представлена нами інфографіка передбачає написання есе на тему «Війна в житті українців» з метою глибшого осмислення проблеми війни в житті людини, яка є актуальною для кожного громадянина України в цей час. Зміст цієї графіки складають етапи і запитання до них, що допоможуть легше впоратись із виконанням завдання. Це ніби покрокова інструкція, яка спонукає до вираження думок дітей, звернення до їх життєвого досвіду, аналізу вчинків і характерів усіх жителів Рондо, підведення підсумків.

Проілюстровані нами зразки інфографіки спрямовані на поглиблене опрацювання змісту твору, його аналіз, краще сприйняття і розуміння у контексті виконання завдань творчого і пошукового характеру, інтерактивної взаємодії, активного усвідомлення і запам'ятовування за допомогою візуалізації.

**Висновки.** Проаналізувавши дослідження науковців, узагальнюємо, що інфографіка – це візуальне представлення матеріалу, яке реалізується в поєднанні тексту і зображення. Яскраві візуальні елементи допомагають легко структурувати матеріал та унаочнювати його, сприяють осмисленню та відтворенню зв'язків між компонентами.

Як засвідчив наш практичний досвід, робота з інформаційною графікою під час опрацювання літературного матеріалу заохочує молодших школярів до читання, допомагає педагогу торкнутися різних тем і складних проблем та розглянути їх на основі художніх моделей. Це проілюстровано на прикладі опрацювання твору Романи Романишин та Андрія Лесіва «Війна, що змінила Рондо». Розроблені зразки інфографіки підтверджують, що поєднання текстових даних та ілюстрацій допомагає учням не тільки візуалізувати зміст твору чи відтворити поведінку персонажів, а й провести паралелі з власним життєвим досвідом, а вчителю – реалізувати принцип особистіно-діяльнісного підходу у навчанні. Інфографіка – це й своєрідні алгоритми, доповнені інтерактивними завданнями, покликаннями на інші медіапродукти, які підсилюють розуміння як змісту мовно-літературного матеріалу, так й умови завдань, послідовність їх виконання, а також фіксують увагу здобувачів освіти на головному.

Інфографіка – ефективний засіб візуалізації та аналізу мовно-літературного матеріалу в початковій школі, який допомагає побудувати ефективну освітню взаємодію вчителя та учнів, досягти навчальних, розвивальних та виховних цілей. Перспективні напрями подальших студій - аналіз методичних розробок уроків мовно-літературного циклу з метою узагальнення педагогічного досвіду та визначення інших функціональних можливостей роботи з інфографікою в процесі освітньої діяльності в НУШ.

### Список використаних джерел

Бондаренко Л. Підготовка студентів-філологів до використання інфографіки на уроках української літератури. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені О. Довженка. Педагогічні науки: Зб. наук. праць. Вип. 2, Ч. 2.* Глухів: Глухівський нац. пед. ун-т ім. О. Довженка, 2018. С. 76-82

Брюханова Г. В. Використання інфографіки в мистецькій освіті. *Методика художньої освіти та виховання.* 2016. № 4. С. 24–27.

Вовк О., Черемський Р. Інфографіка як ефективний засіб навчання. *Системи обробки інформації.* Харків, 2017. Вип. 4. С. 199–205.

Качак Т. Цифрові інструменти літературної освіти майбутніх учителів початкової школи в умовах дистанційного навчання. *Інформаційні технології і засоби навчання.* 2021. № 6. С. 144–169. <https://doi.org/10.33407/itlt.v86i6.4079>

Левкова А. Романа Романишин і Андрій Лесів: «Ілюстрації мають розвивати мислення». *Видавництво Старого Лева.* 2015. URL: <http://bit.ly/3S9IwRq>

Мовчан В. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування візуального мислення учнів засобами інфографіки. *Вісник Черкаського ун-ту. Серія «Педагогічні науки».* 2017. № 11. С. 91 – 96.

Нестерович Є. «Розвійнення» війни. *Збруч.* 2015. URL: <https://zbruc.eu/node/32824>

Панченко Л., Разорьонова М. Використання інфографіки в освіті. *Наукові записки.* Кропивницький, 2016. Вип. 10. С. 122–126. URL: <https://bit.ly/3S8YhrI>.

Романишин Р., Лесів А. Війна, що змінила Рондо. Львів: Видавництво Старого Лева, 2015. 40 с.

Типова освітня програма для 3-4 класу НУШ / Савченко О. Я. 2020. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2020/11/20/Savchenko.pdf>

Швед О. Інфографіка як засіб візуальної комунікації в сучасній журналістиці. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах.* Київ. 2014. № 30. С. 305–313.

Шиян О. Усе буде інфографіка? 2014. URL: <https://ms.detector.media/onlain-media/post/1697/2014-02-06-use-bude-infografika/>

Few S. Data Visualization for Human Perception. In: Soegaard, Mads and Dam, Rikke Friis (eds.). *The Encyclopedia of Human-Computer Interaction, 2nd Ed.* Aarhus, Denmark: The Interaction Design Foundation, 2013. URL: <http://bit.ly/3Z4fkOb>

Naparin Husni and Saad Aslina. Infographics in Education: Review on Infographics Design. *The International Journal of Multimedia & Its Applications (IJMA).* 2017. Vol.9, No.4/5/6. P. 15–24. DOI: [10.5121/ijma.2017.9602](https://doi.org/10.5121/ijma.2017.9602)

Naser S. S. A. Developing visualization tool for teaching AI searching algorithms. *Information Technology Journal Scialert.* 2008. 7 (2). P. 350 – 355.

**MIND MAPS AS A TOOL FOR VISUALIZATION AND  
STRUCTURING OF LINGUISTIC AND LITERARY MATERIAL IN  
THE PROCESS OF TEACHING STUDENT**

Оригінал статті надруковано: Kachak T., Kachak Kh. Mind Maps as a Tool for Visualization and Structuring of Linguistic and Literary Material in the Process of Teaching Students. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*. 2022. Vol. 9, No. 1 (Apr. 2022), 92-100. DOI: <https://doi.org/10.15330/jpnu.9.1.92-100>

*The article reveals the peculiarities of the use of mental maps as a tool for visualization and structuring of linguistic and literary material in the process of teaching pedagogic students geared (“Primary Education”, “Philology”). The purposes of use, principles of creation, the maintenance of mental maps are outlined. In the form of mental maps you can build a lecture or practical lesson on “Children’s Literature and methods of teaching literary reading”, prepare a presentation of the writer’s work or analysis of the work, develop a methodological model of the lesson. In foreign language classes the mental map can be used to generate associations at the initial stage of elaboration of the topic; systematization of vocabulary according to morphological or semantic criteria; structuring information obtained from certain media; visualization of grammatical rules and regularities; presentation of strategies for listening, reading, writing. It is noted that the use of mental maps in the educational process contributes to the motivation and interest of students, activation of their cognitive and mental activities, also helps to develop creativity.*

**Key words:** *mental map, literary material, language material, visualization, teaching university students.*

## **1. INTRODUCTION**

The educational process in modern higher education institutions is undergoing significant changes and transformations. In the context of reforms and social challenges, the problem of finding new approaches and methods of teaching disciplines for students of pedagogical specialties, future teachers of NUS becomes especially relevant. The combination of face-to-face and distance learning, which is actively practiced at universities in connection with the coronavirus pandemic, requires improvement of the traditional model of forming key competencies of future teachers, active use of digital resources and IT technologies [1; 2; 13]. Particular attention in these conditions requires the process of interaction between teacher and students, ways of processing educational material, the implementation of the activity approach. Depending on

the specialty acquired by students, the teacher chooses the optimal methodological ways to implement the content and objectives of the discipline being studied; adapts traditional and actualizes new tools, teaching aids. Information technologies are increasingly becoming the key element [8, p. 150].

In the context of training future teachers, a special role is given to the disciplines of the humanities. The scope and specifics of the study of linguistic and literary material depend on whether the discipline is normative or selective. However, despite such features, the issues of text analysis, the study of basic linguistic and literary concepts, the acquisition of basic knowledge of language and literature are always relevant. In order to motivate students to learn, increase the effectiveness of perception and mastery of material, to develop different types of thinking, to form skills and abilities to use the acquired knowledge in practice, it is relevant, systematic and purposeful to call into play effective visualization tools. It is time to test and develop methodological systems related to such tools. One of them is mental maps.

The purpose of this study is to reveal the features of the use of mental maps as a tool for visualization and structuring of linguistic and literary material in the process of teaching students of pedagogical specialties (“Primary Education”, “Philology”).

Effective and productive methods of this study are the exploring, analysis and generalization of theoretical and methodological works of specialists, monitoring the educational process. With the aim of expansion of the object of study and increasing the reliability of the data, during the study of disciplines “Children’s Literature and Methods of Teaching Literary Reading” (specialty “Primary Education” of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University) and “Foreign Language” (specialty “Philology” of Ivan Franko National University of Lviv) the proposed methodological models of the use of mental maps in the process of teaching students were tested.

The theoretical and methodological basis of the study are the works of mental map developers T. Buzan and B. Buzen, researchers of this method of working with information E. Hennessy, P. Farrand, H. Fearzana. Tony Busen was a proponent of visual memorization of information, believing that it was easier and more convenient to process any material. Other scientists have proven that intelligence cards are effective because they allow to show creativity independently and individually.

Important in the context of our topic are studies that highlight the problem of using mental maps in the educational process of freelance education. O. Romanovskyi, V. Grineva, O. Rezvan determine “substantiated effectiveness of mindmapping in the process of students’ listening and note-taking lectures has been proved; the analysis and the lecture information supplementation within the framework of independent individual and collective work involving the cloud services use” [13]. They suggest that the use of mind maps has a positive effect on active listening and memorization.

N. Oksentyuk presents the experience of using mental maps in the teaching of psychology, in particular, in explaining, consolidating, testing students' knowledge. She emphasizes the four basic features of intelligence maps: the object of attention, themes and ideas, branches-lines, branches that form the system [10, p.199]. V. Perehudova substantiates expediency and efficiency of using a mind map to visualize technological processes and scientific information during the study of technical disciplines [12]. T. Koltunovych, O. Polishchuk highlight the features of the use of mental maps as an effective means of teaching students social psychology [9].

V. Vityuk and A. Lyakisheva reveal the relevance and necessity of using intelligence maps in the process of linguistic and linguodidactic training of future primary school teachers in the period of reforming language education and in the conditions of formation of the New Ukrainian school [15]. O. Orda, D. Novytska are convinced that the using of mind map in the process of teaching a foreign language helps students to organize their project activities, teaches independent work and identify the essentials, have interpretation skills, being able briefly and clearly formulate their own thoughts and ideas» [11].

The problem of using mind maps as a means of visualizing linguistic and literary material during the study of humanities by students is unexplored and needs to be studied.

## **2. RESULTS AND DISCUSSION**

### **Mental maps as a means of visualization and structuring of educational material, development of students' thinking**

Multimedia presentations and visual representations of educational information in the form of diagrams, graphs and models have a significant advantage over the oral presentation of material and its perception by students only by ear. Graphic diagrams, infographics, mental maps displace the linear record of information and allow more efficient systematization and analysis. T. Busen considers the intelligence map as an analytical tool that can be used to solve any problem. On the one hand, it allows you to immediately see the full picture, and on the other - to focus on the details, to analyze the relationships between the components of a single system. The scientist is convinced that this method of recording information helps a person to look at the problem more broadly, see all the nuances and find solutions easier [4, p. 6].

Mind Map is a diagram that visualizes certain information that has been processed by human. It is a way of depicting the process of general systems thinking using structural and logical schemes of radial organization. A memory map is implemented in the form of a diagram showing words, ideas, tasks or other concepts connected by branches that deviate from the central concept or idea. At the heart of this technique is the principle of "radial thinking", which belongs to the associative mental processes, the starting point of which is the central object. With the help of maps made according to certain rules, it is possible to create, visualize, structure and classify ideas and visualize quite

complex concepts and large amounts of information [5]. The methodology is based on the idea of the principles of the human brain: associative thinking, visualization of imaginary images, holistic perception. In the process of working with the mental map, not only the left but also the right hemisphere of the human brain is actively working, creative thinking and human feelings are being activated.

Mind maps are of different types: educational, problem-creative, planning maps. In educational activities, mental maps are an effective tool for visualizing, analyzing and structuring information. They are used to comprehend complex educational concepts and categories, systematization of educational knowledge. Thanks to visual memory and active thought processes, the student can easily reproduce large amounts of information encoded in the mental map, and creating it to show creativity and intelligence.

The main purposes of their use are:

- systematization and structuring of educational information;
- analysis of the content of the submitted material;
- development of skills in working with primary and secondary information;
- formation of students' skills of generating ideas;
- encouragement of independent critical, associative, logical, creative thinking;
- increase motivation and concentration.

Roy Grubb asserts, that mind maps are of two types: "Maps where the benefit is mainly in the process of making the map, the thinking process, the memory jogging, the stimulation of new ideas and associations; and maps where the benefit is the map as a reference and communication point" [7].

The advantages of intelligence maps compared to traditional means of visualization of educational information are that the mind mapping increases productivity, develops memory, liberates thinking, helps to quickly find ways to solve problems, gives a holistic and complete overview of the topic (problems, subject, phenomenon), helps to make a choice and generate ideas, allows to plan and develop strategies more effectively.

### **Features of creating mental maps**

Today, there are many programs and digital technologies that can be used to create mental maps. The online service "Coggle.it" has not only a user friendly graphical interface but also a clear algorithm for creating a map, the ability to add pictures, tags and your own creativity. This site will be useful for creating learning materials and use in synchronous format with students during distance learning, as well as available for individual use. The function of creating mental maps is supported by the services "MindMeister", "XMind", "iMind Map", "FreeMind", "Mindomo". They have a large color palette and many opportunities to present additional material in the cards, in addition to the actual words.

Of course, it is possible to create a mind map by hand, drawing it on paper. In any case it is important to follow the basic principles of creating smart cards:

- maps are implemented in the form of a diagram, which depicts words, ideas, tasks, concepts, pictures;
- the main theme is always depicted in the center;
- the so-called "branches of the first level" radially deviate from the main topic (concepts related to this topic). From them come the branches of the second, third and subsequent levels;
- each branch is formed by certain associations.

Creating mind maps involves working with several colors (at least three), because color is a powerful instrument of perception, and its use to highlight and structure ideas is mandatory. The elements of the map are arranged in an intuitive order according to their importance and are organized into groups, branches or individual areas. A generalized graphical representation of the structure of information in the acquisition of knowledge can help to recall previously learned.

T. Busen recommends placing words on branches, not in rhombuses and parallelepipeds. The branches should be alive, flexible, in general, organic. Only one key word should be written on each line to ensure freedom of thought and association. The length of the line must be equal to the length of the word. Frequent use of pictures and symbols is welcome (drawing is required for the central theme). Sometimes a mental map may even consist of pictures. It is necessary to try such organization of space that there was no empty space, and branches did not place very densely. The horizontal format map is better perceived.

There are some advantages to creating maps manually and those that are created using digital services. The use of mental maps in cloud services allows the simultaneous joint creation of a mental map by teachers and students. The result of such work is the most complete awareness of a particular topic by the subjects of educational activities [13, p. 194].

The capabilities of IT technologies allow to create both static and interactive mind maps in the form of interactive posters. This can be done using the services of Thinglink, Glogster, Genially and others.

### **Mind maps in language and literary education of students**

In the process of training primary school teachers, in particular the study of children's literature, students read and analyze literary texts, develop literary-critical materials, biographical information about writers. Since the discipline is integrated, a methodological component is mandatory, aimed at developing students' practical skills in organizing reading lessons, organizing the work of younger students with literary texts, forming in them reading comprehension.

When studying a foreign language, students develop educational materials aimed at developing the competencies defined in the Common European Framework of Reference for Languages in accordance with the level of



language proficiency. In this way the student gets acquainted with grammar rules, consolidates the ability to use constructions correctly, performing exercises, develops reading and listening skills by working with authentic texts, audio and audio-visual materials.

“The use of intelligence maps in the study of linguistic material is quite justified, as it promotes the development of critical thinking of students, reflecting the system and integrity of knowledge, in general by 10-15% improves memory and information processing, visualizes learning material and thus increases efficiency Ukrainian language classes in higher education institutions” [15, p. 121].

Mental maps can be used in different types of classes (lectures, practical classes, independent work, research, etc.) to perform individual, group and collective tasks. They “provide an opportunity to implement a wide range of general didactic teaching methods that determine the different nature of cognitive activity: explanatory-illustrative, reproductive, problem, partial-search, research” [12, p. 91].

When studying "Children's Literature and Methods of Teaching Literary Reading", it is advisable to use mental maps at different stages of lectures and practical classes.

In the form of mental maps can be presented:

- road map of the lesson, the work with which will be built in the demonstration mode with the gradual unfolding of the branches of the map;
- presentation of the biography and creative path of the writer;
- literary (problem-thematic, plot-compositional, figurative) and linguistic analysis of the artistic work;
- synopsis on the methods of processing literary works in primary school;
- the system of using methods and tasks relevant in the process of studying the work of a writer in primary school;
- methodical model of material supply and reproductive selection constructive, creative tasks based on reading for primary school;
- fragment or synopsis of a reading lesson;
- reflection and generalization on the topic.

In these classes we work with mental maps in the context of conversation, summarizing, collective discussion of the problem and generating ideas for its solution, updating various interactive techniques (brainstorming, decision tree, faceting, Bloom's chamomile strategy, association strategy etc.). Effective and efficient is the collective creation of a mental map in the classroom, when students supplement it with new elements as the topic unfolds.

In foreign language classes, the mental map can be used to generate associations at the initial stage of elaboration of the topic; systematization of vocabulary according to morphological or semantic criteria; structuring information obtained from certain media; visualization of grammatical rules and regularities; presentation of strategies for listening, reading, writing.

We note that mental maps are an effective method of working with educational material both during classes and in the process of performing independent work by students. This is primarily a creative project activity, the result of which is the preparation of mental maps, which are didactic material for working with students. In the form of mental maps, students build a presentation for visual acquaintance with the work of the writer; algorithm of problem, compositional analysis of the work; give a quotation description of the characters; create a scheme of analysis of the language of the work; make a detailed plan of the work, prepare explanations of literary terms. In order to develop and promote children's reading, each student creates their own map-recommendation poster with a presentation of books. During the students' independent work on a foreign language, the use of a mental map will provide visualization of information within the presentation of a creative task on various topics.

Here are examples of intelligence maps created by students in classes on "Children's Literature and Methods of Teaching Literary Reading" and "Foreign Language" (Fig. 1, 2, 3).

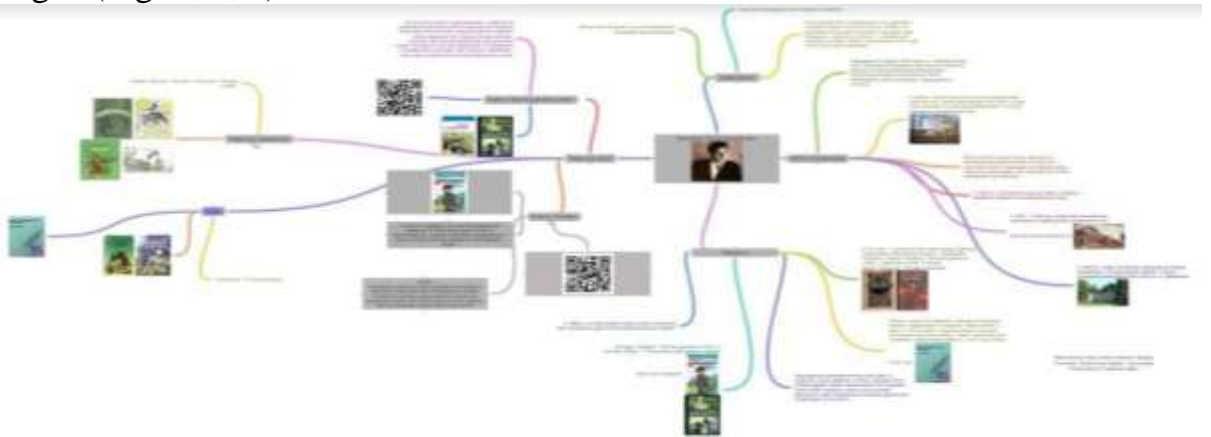


Fig. 1. Mind map of Vira Skrynyk "Biography and works of Hryhor Tyutyunnyk", created in the service Coggle.it

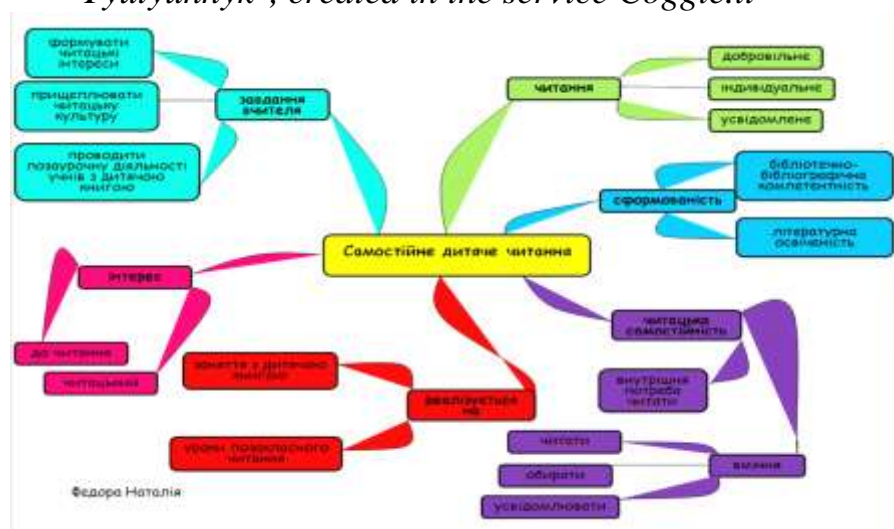


Fig. 2. Mind map of Natalia Fedora "Independent children's reading, created by hand

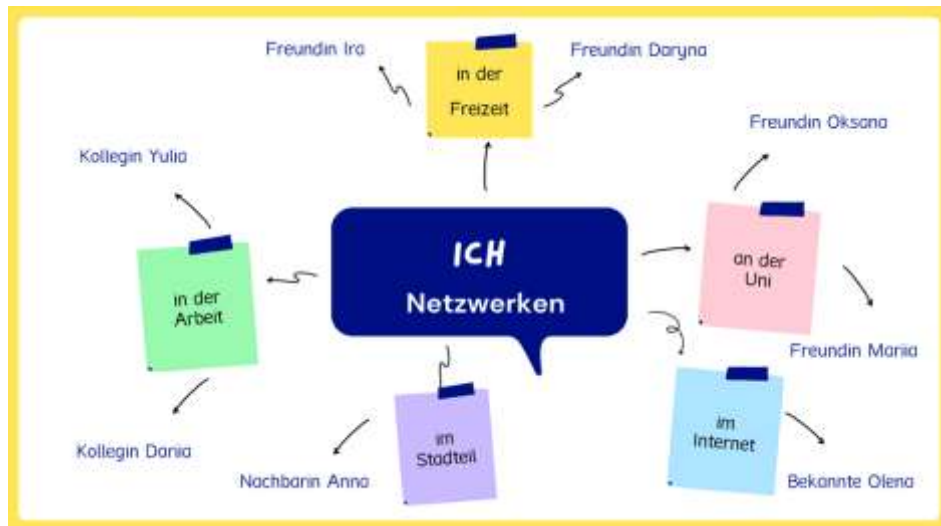


Fig. 3. Mind Map of Marta Dmyterko "Netzwerken", created in the "Canva" service

The mental map allows to cover the topic at a glance, as the flowchart shows the most important in associative comparisons and connections. Depending on the content and purpose of educational tasks, students can work with ready-made intelligence maps, supplement already developed or create their own individually or collectively. The mind map can serve as a lesson outline, visualized analysis of the work or algorithm of actions (instructions), a platform for generating ideas, reasoning and finding ways to solve problems, a presentation poster and more. They can be used both when studying new material and in the process of performing practical tasks, independent work, knowledge control.

### 3. CONCLUSIONS

Mind map is an effective tool for visualization and systematization of information, analysis and generalization of the studied material; fixing ideas and the process of thinking around a certain topic. Mind maps are created on a certain principle with or without the use of IT technologies. They correspond to the structure of human thinking - associative, hierarchical, logical, visual, creative. The use of visual associations (pictures, symbols, signs), visual imagination (drawing a map), radial thinking (creating a system with a single center) provide better memorization and understanding of information.

It is proved that the use of mental maps in the educational process contributes to the motivation and interest of students, activation of their cognitive and mental activity, helps to develop creativity. In the classes on "Children's Literature and Methods of Teaching Literary Reading" and "Foreign Language" mental maps allow to diversify and visualize ways of presenting and perceiving educational information, play a part in the effective training of future teachers. They are applied in various types of classes, in combination with

interactive methods of brainstorming, building an associative bush, clustering, decision trees, etc.

In the process of working with ready-made mind maps or creating their own, students develop, comprehend, analyze and summarize literary and linguistic material, acquire skills of generating methodological ideas. In the literary education of students, mental maps are used to visualize the biography and creative path of the writer, plot-compositional, linguistic, figurative, thematic-problem analysis of the work; development of methodical models of work with the text in elementary school. In language education, mental maps are a tool for visualizing the presented information within the framework of independent work on multifaceted topics, systematization of lexical material, structuring information obtained from auditive, visual and audiovisual media.

A deeper analysis of the problem of using mental maps in order to develop critical, logical, associative and creative thinking of university students is promising.

### REFERENS

[1] Blyznyuk T., Budnyk O. and Kachak T. (2021). Boom in Distance Learning During the Coronavirus Pandemic: Challenges and Possibilities . *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*. 8 (1), 90-98. <https://doi.org/10.15330/jpnu.8.1.90-98>. (in Ukrainian)

[2] Budnyk O., & Dziabenko O.(2020). The usage of Go-lab platform tools for the development of students' research skills. *Information Technologies and Learning Tools*, 80 (6), 1–20. <https://doi.org/10.33407/itlt.v80i6.3953>

[3] Buzan T., Buzan B. (1993). *The Mind Map Book: how to use radiant thinking to maximize your Brain's untapped potential*. London : BBC Boks, 320 p.

[4] Buzan T., B. Buzan (1994). *The Mind Map Book*. New York: Penguun Books USA, 320 p.

[5] Buzan T. (2009). Think effectively / trans. from english T. Popova. 2-nd type. Minsk: “Popourri”, 96 p. (in Ukrainian).

[6] Cherniy M. (2012). Knowledge maps as a means of increasing the effectiveness of learning material by students and their use through web services. *Problems of modern teacher training*. 12, 87 – 93. (in Ukrainian).

[7] Colman G. (2016). How to Make Mind Maps: Visualize Your Ideas for Better Brainstorming. URL: <https://zapier.com/blog/mind-mapping-tutorial/>

[8] Kachak T. (2021). Digital instruments of literary education of future primary school teachers in the conditions of distance learning. *Information Technologies and Learning Tools*, 86(6), 144–169. <https://doi.org/10.33407/itlt.v86i6.4079> (in Ukrainian).

[9] Koltunovych T., Polishchuk O. (2019). The use of mental cards as a means of visualization in the process of teaching social psychology. *Young scientist*. 7.1 (71.1), 19 – 26. URL: [http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/7.1\\_71.1\\_2019.pdf](http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/7.1_71.1_2019.pdf) (in Ukrainian).

[10] Oksentyuk N. V. (2015). Possibilities of using mental maps in the educational process. *Learning technologies: scientific and methodical collection*, Rivne: NUVGP, 15, 194 – 208 (in Ukrainian).

[11] Orda O. F., Novytska D. E. (2020). Mind Maps as an effective method of foreign language studying of future engineers. *Scientific notes of TNU named after V.I Vernadsky. Series: Psychology*. Vol. 31 (70), No 4, 230 – 234. URL: [http://www.psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/4\\_2020/38.pdf](http://www.psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/4_2020/38.pdf) (in Ukrainian)

[12] Perehudova V. (2020). Mind Map as a means of visualization technological processes. *Scientific notes of Berdyansk State Pedagogical University. Pedagogical Sciences Series. Vyp. 3*, 88-97. <https://doi.org/10.31494/2412-9208-2020-1-3-88-97> (in Ukrainian).

[13] Romanovskyi, O. G., Grineva, V. M., & Rezvan, O. O. (2018). Mental Maps as an innovative way of the Information organization within the higher education process. *Information Technologies and Learning Tools*, 64(2), 185–196. <https://doi.org/10.33407/itlt.v64i2.2187> (in Ukrainian).

[14] Tsependa, I., & Budnyk, O. (2021). Editorial. Mission and strategy of a modern university development in the conditions of digitalization. *Amazonia Investiga*, 10 (41), 6 – 9. <https://doi.org/10.34069/AI/2021.41.05.0>

[15] Vitiuk V., & Liakisheva A. (2019). Intellectual maps as a means of spelling competence development of elementary school teachers. *Information Technologies and Learning Tools*, 74 (6), 111 – 126. <https://doi.org/10.33407/itlt.v74i6.3224> (in Ukrainian).

ТЕТЯНА КАЧАК

**ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВОГО СЕРВІСУ LEARNINGAPPS  
У ЛІТЕРАТУРНІЙ ОСВІТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ  
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

Оригінал статті надруковано: Качак Т. Використання цифрового сервісу Learningapps у літературній освіті майбутніх учителів початкової школи. *Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи в контексті євроінтеграції: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції* (Івано-Франківськ, ПНУ імені Василя Стефаника, 19-20 травня 2022 р.) / Упор. Т. Качак. Івано-Франківськ, 2022. С. 182 – 186.

*У статті висвітлено особливості використання сервісу LearningApp у процесі викладання дисципліни «Дитяча література та методика навчання літературного читання».*

**Ключові слова:** *цифровий сервіс, дитяча література, літературна освіта.*

Якісна освіта майбутніх учителів початкової – запорука ефективного й результативного освітнього процесу в Новій українській школі. Сьогодні наше суспільство в умовах воєнного стану все ж намагається реалізовувати розпочаті освітні реформи. Використовуючи дистанційний формат навчання, педагоги взаємодіють із здобувачами освіти завдяки інформаційним технологіям, у підготовці й проведенні занять активно використовують цифрові інструменти.

Мета розвідки – висвітлити особливості використання сервісу LearningApp у процесі викладання дисципліни «Дитяча література та методика навчання літературного читання» для студентів спеціальності «Початкова освіта».

Увага до цифрових інструментів як засобів організації та проведення занять у закладах освіти усіх рівнів, реалізації змісту й завдань освітніх галузей значно зросла з вимушеним переходом на дистанційну форму під час пандемії 2020-2021 року. Науковці й педагоги-практики Ю. Биков, Т. Близнюк, О.Будник, С. Гарна, Л. Лавриненко, О. Муковіз та ін. аналізують використання різних інструментів в освітньому процесі в умовах дистанційного навчання.

Однак, недостатньо висвітленим залишається питання використання конкретних цифрових інструментів у предметно-методичній підготовці майбутніх учителів початкової школи. Окремих аспектів проблеми торкаються у дослідженнях Н. Богданець-Білоskalенко, В. Вітюк, Т.Качак, Л. Нежива, С.Паламар, О. Фенцик, К. Чепуренко, які висвітлюють досвід

організації літературної освіти студентів спеціальності «Початкова освіта» в українських ЗВО на сучасному етапі, частково аналізують використання інноваційних (зокрема й комп'ютерних) технологій.

Зокрема Л. Нежива та С. Паламар пропонують перелік завдань для студентів, серед яких ті, що вимагають використання ІКТ. Згадують і про інтелектуальні ігрові завдання для молодших школярів, розроблені за допомогою ресурсу LearningApps [2, с. 137 - 138].

*LearningApps* – онлайн-сервіс, який дозволяє створювати інтерактивні вправи, ігри, завдання. Це можуть бути як індивідуальні, так і колективні, групові, парні завдання чи інтерактивні модулі для навчання. Виконувати їх можна на комп'ютері, планшеті, інтерактивній дошці чи смартфоні. Вправи у LearningApp можна використовувати як навчальний контент під час занять чи пропонувати здобувачам освіти для самостійної роботи.

Сервіс LearningApps є додатком Web 2.0 для підтримки освітніх процесів у навчальних закладах різних типів. Його називають конструктором, який призначений для розробки, зберігання інтерактивних завдань з різних предметних дисциплін, за допомогою яких здобувачі освіти можуть перевірити і закріпити свої знання в ігровій формі, що сприяє формуванню їх пізнавального інтересу. Майбутні учителі опановують цей ресурс найперше для того, щоб закріпити власні знання з дисципліни, а по-друге – щоб навчитися створювати інтерактивні завдання у сервісі для своїх майбутніх учнів.

Перевагами ресурсу є те, що він доступний українською мовою, безкоштовний, має зручний інтерфейс і вже містить велику кількість завдань різних типів з різних предметів. Вправи можна зберігати на комп'ютер і потім завантажувати на інші платформи, наприклад Moodle або використовувати на комп'ютері без доступу до інтернету. Їх можна редагувати, використовувати шаблони, поширювати за допомогою покликань чи QR-кодів. Після кожного завдання можна записати повідомлення, що робить вправи чи завдання зручними для використання під час веб-квестів. У сервісі LearningApps можна створити класи і призначати завдання студентам чи учням, використовуючи власні колекції вправ, ігор чи зберігаючи ті, які пропонують інші користувачі.

У процесі вивчення дисципліни «Дитяча література та методика навчання літературного читання» використовуємо різні типи вправ і завдань, створених за допомогою цифрових інструментів ресурсу LearningApps.

«Знайти пару» і «Класифікація» – типи завдань, які особливо актуальні при вивченні літературознавчих понять чи узагальненні знань про творчість письменників певного періоду чи певної національної літератури. Одним із найпростіших завдань у цій категорії є утворення пар: письменник – твір, письменник – портрет, твір – ілюстрація, твір – цитата, твір – герой тощо. Поєднання тексту, картинки, аудіо- та відеоматеріалу

робить завдання яскравим, добре візуалізованим, що сприяє запам'ятовуванню матеріалу.

«Числову пряму» використовуємо під час вивчення біографії письменників чи відтворення хронології подій у творі. Прикладом такої вправи може бути завдання, зміст якого полягає у правильному відтворенні історії виникнення і створення книги. Рис. 1



Рисунок 1. Завдання «Історія книги», створене за допомогою цифрових інструментів сервісу LearningApps

Вправи типу «Просте упорядкування» теж підходять для аналізу сюжету творів, відновленню причиново-наслідкових з'язків та розгляду композиції.

«Вільна текстова відповідь» є тією вправою, яку можна використовувати як письмову роботу. Студенти мають дати відповідь на питання чи вписати фрагменти тексту, яких не вистачає. Подібною до цього типу вправ є вправа «Заповни пропуски». У ній можливе виконання завдання у тестовому режимі, коли є запропоновані варіанти відповідей і треба обрати правильний.

До завдань-ігор належить «Вікторина», «Перший мільйон», «Скачки». Ці типи завдань часто використовуємо під час узагальнення вивченої теми, творчості письменника.

Сервіс дозволяє створювати кросворди. Для цього потрібно у спеціальний шаблон вписати запитання і відповіді, правильно пронумерувавши їх. Можна додати тло чи ілюстрацію, а система відтворить графічно це завдання. Прикладом такої роботи є кросворд для закріплення знань про фольклорні жанри. Рис. 2.

У процесі вивчення дисципліни «Дитяча література та методика навчання літературного читання» студентам пропонуємо різні завдання. Наприклад, для самостійної роботи – написання есе, створення інтерактивних плакатів, ментальних карт, лепбуків, відеовідгуків, буктрейлерів на основі вивчення національних літератур для дітей; розроблення конспектів уроків з літературного читання, підбір вправ для



формування читацької компетентності молодшого школяра, підготовка рекомендаційних плакатів та проєктів з промоції дитячого читання, створення електронних інтерактивних вправ для учнів з використанням конструктора LearningApps тощо [1, с.152]. Ці вправи вони апробують на практичних заняттях, а пізніше використовують під час проходження педагогічної практики у початковій школі.



Рисунок 2. Кросворд, створений у сервісі LearningApps

Під час виконання вправ різного типу, створених у сервісі LearningApps, у студентів поглиблюється аналітичне, критичне, асоціативне, логічне, творче мислення. Вони краще запам'ятовують навчальний матеріал і вчать методично правильно організовувати роботу з художнім твором на уроках читання в початковій школі, проводити промоцію дитячого читання в позаурочний час, ефективно використовуючи можливості ІКТ.

Отже, використання цифрового сервісу LearningApps у процесі реалізації змісту й завдань літературної освіти майбутніх педагогів є необхідним компонентом системи їхньої фахової підготовки. Медіаконтент цього ресурсу дозволяє цікаво й ефективно організовувати роботу над художніми текстами, проводити аналіз на рівні сюжету, композиції, образів, мови. Доцільними є ігрові вправи для узагальнення вивченого, класифікації та систематизації матеріалу.

Перспективним є дослідження функціональних можливостей кожного типу завдань для формування літературної компетентності студентів спеціальності «Початкова освіта».

### Список використаних джерел

1. Качак Т. Б. Цифрові інструменти літературної освіти майбутніх учителів початкової школи в умовах дистанційного навчання. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2021, Том 86, № 6. С. 129 – 142.
2. Нежива Л., Паламар С. Інноваційні технології в літературній освіті майбутніх учителів початкової школи. *Освітологічний дискурс*. 2020, № 4 (31), с. 129 –142.

**ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ  
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ  
У ПРОЦЕСІ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ**

Оригінал статті надруковано: Качак Т. Б. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх учителів у процесі літературної освіти. *Електронний збірник наукових праць ЗОШПО*. 2022. № 5 (52). [https://www.zoippo.zp.ua/pages/publications/el\\_gurnal/pages/vip52.html#top%202](https://www.zoippo.zp.ua/pages/publications/el_gurnal/pages/vip52.html#top%202)

Проблему формування інформаційно-комунікаційної компетентності вчителя актуалізували кілька основних чинників, серед яких розвиток ІТ-технологій та цифровізація усіх суспільних сфер, впровадження дистанційного навчання у зв'язку з карантином та війною. Обов'язковим результатом професійної підготовки педагога спеціальності 013 «Початкова освіта» є сформована інтегральна («здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі початкової освіти з розумінням відповідальності за свої дії»), загальні та спеціальні (фахові) компетентності. До спеціальних належить і «здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, використовувати відкриті ресурси, інформаційно-комунікаційні та цифрові технології, оперувати ними в професійній діяльності» [4]. Викладання кожного шкільного предмета має свою специфіку. Окрім загальних вмінь і навичок роботи з цифровими ресурсами, учитель має вміти методично правильно використовувати їх з метою реалізації змісту й завдань кожної освітньої галузі. Нові методичні розробки з використанням ІТ-технологій значно підвищують якість та ефективність освітнього процесу, роблять його цікавим та сучасним.

Мета розвідки – розкрити особливості формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх педагогів спеціальності 013 «Початкова освіта» у процесі літературної освіти, зокрема під час вивчення дисципліни «Дитяча література та методика навчання літературного читання».

Інформаційно-комунікаційна компетентність майбутніх педагогів формується не тільки під час вивчення інформатики, а насамперед – у процесі практичного використання комп'ютерних технологій під час розв'язання теоретичних і методичних завдань з різних дисциплін. Так, вивчаючи дитячу літературу та методику літературного читання в НУШ, студенти працюють з різними інформаційними продуктами, створюють власні, демонструючи вміння використовувати ІТ-технології для аналізу й представлення літературного матеріалу, реалізації творчих ідей та задумів на основі прочитаного.

Формування інформаційно-комунікаційної компетентності учителів та здобувачів освіти як основних об'єктів навчально-виховного процесу на сьогодні є ключовим аспектом в освітніх системах економічно розвинених країн світу. Про це пише О. Овчарук, визначаючи спільно з О. Спірін чотири основні компоненти цієї компетентності:

- 1) здатності й уміння здобувати, працювати з інформацією та критично осмислювати її; використовувати ІКТ у професійній діяльності;
- 2) знання інформаційного контенту власної галузі, засад інформаційної безпеки та функціональних параметрів й можливостей інформаційно-комунікаційних технологій;
- 3) навички використання ІКТ, комп'ютерної техніки, гаджетів тощо;
- 4) ставлення: використання ІКТ у соціальній взаємодії та відповідальна поведінка щодо цього [3, с. 46 – 48].

О. Овчарук подає дефініцію поняття «цифрова грамотність вчителя»: вміння ставити завдання і знаходити його рішення; знаходити і використовувати інформацію, орієнтуючись на мету навчальної діяльності та аудиторію; повідомляти й обумовлювати власні методи й шляхи розв'язання проблеми [2, с. 5]. Як інтегральну характеристику особистості, що проявляється «у здатності засвоювати знання, досягати поставлених цілей у вибраній сфері за допомогою комп'ютера»[5] інформаційно-комунікаційну компетентність розглядає Г. Федорук. Дослідниця переконана, що вчитель обов'язково має володіти ІТ-технологіями, щоб проводити професійну діяльність якісно й ефективно.

О. Бойцова виокремлює два компоненти інформаційно-комунікаційної компетентності – особистісний та професійно-інформаційний. У контексті другого розглядає три складові: інформаційну, комп'ютерну, які визначають загальні компетенції фахівців, а також процесуально-діяльнісну, суть якої визначена змістом і напрямом професійної діяльності й полягає у використанні ІТ-технологій задля вирішення професійних завдань [1].

Інформаційно-комунікаційна компетентність учителя й учня сьогодні є обов'язковою умовою здійснення освітнього процесу. Якщо його учасники не володіють хоча б елементарними знаннями, вміннями й навичками інформаційної грамотності, то потребують постійної підтримки чи супроводу, що значно ускладнює навчальний процес, а то й унеможлиблює його.

У процесі формування інформаційно-комунікаційної компетентності учителів і здобувачів освіти виокремлюють технологічний, дослідницький, моделювальний, методологічний, алгоритмічний компоненти. Технологічний пов'язаний із володінням ІКТ для розв'язування різних проблем сьогодення. Дослідницький – із використанням ІКТ у пошуковій діяльності. Моделювальний компонент передбачає здатність здійснювати процеси комп'ютерного моделювання для різних навчальних предметів. Алгоритмічний компонент стосується уміння будувати алгоритми своєї

діяльності за допомогою ІКТ. Методологічний компонент пов'язуємо із усвідомленням необмежених можливостей застосування засобів інформаційно-комунікаційних технологій для соціальних та індивідуальних потреб.

Формування інформаційно-комунікаційної компетентності студентів відбувається на основі систематичної і цілеспрямованої інформаційної діяльності, тобто використання ІКТ для активної взаємодії між учасниками освітнього процесу, вивчення змісту й методики навчальних предметів початкової школи. Пошук, збереження, передавання та презентація інформації з використанням ІКТ – результат інформаційної діяльності здобувачів освіти, яку слід організовувати, вдаючись до традиційних і нових методів та підходів до організації освітньої роботи. Так, продуктивними є форми індивідуальної, групової, колективної роботи; ігрові та інтерактивні заняття; використання проектних технологій та перевернутого навчання, пошуково-дослідницьких завдань й творчих вправ.

Літературна освіта майбутніх учителів початкової школи в університетах, як правило, здійснюється під час вивчення дисципліни «Дитяча література». Це фактично єдина нормативна дисципліна літературного спрямування. Впродовж останнього десятиліття, у зв'язку з тенденціями скорочення навчального навантаження студентів, інтеграції дисциплін, змін у навчальних планах щодо співвідношення нормативних та дисциплін за вибором студентів, спостерігаємо об'єднання її з методикою навчання читання, виразним читанням, основами культури мовлення (Див. навчальні програми та силабуси дисципліни у різних ЗВО України).

Викладання предмета «Дитяча література та методика навчання літературного читання» у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника відбувається згідно з навчальною програмою інтегрованого курсу. Основна мета вивчення дисципліни – ознайомити із українською та зарубіжною літературою для дітей, сформувати у студентів літературну компетентність, розвивати читацьку культуру і забезпечити опанування ними методики навчання літературного читання у початковій школі та промоції дитячого читання. Зміст навчання студентів у межах цього курсу формують адресовані юним читачам художні тексти українських і зарубіжних письменників, праці літературознавчого й психолого-педагогічного спрямування, історико-літературні, рецептивно-критичні матеріали, а також нормативні документи, підручники з читання для початкової школи, методичні розробки, педагогічний досвід учителів-практиків [7]. Позитивним аспектом такого інтегрованого курсу є те, що опрацювання й аналіз художніх текстів супроводжується методичною роботою й практичною апробацією завдань, форм і методів освітньої діяльності, актуальних у початковій школі, зокрема для формування

літературної компетентності (читацької, літературознавчої, особистісно-діяльнісної, бібліотечно-бібліографічної) учнів.

Інтегрована дисципліна дозволяє вивчати й засвоювати в комплексі зміст літературної освіти (даємо відповідь на питання: Що читати з дітьми?) і методику (даємо відповідь на питання: Як читати з дітьми? Як вивчати літературу й організувати роботу на уроці?).

Важливою складовою мети нашої дисципліни є медіаграмотність педагогів і вміння використовувати цифрові інструменти як засіб реалізації змісту й завдань літературної освіти молодших школярів [6]. В процесі вивчення дисципліни опановуємо ресурси, які дозволяють створювати презентації, інфографіку (Canva), вправи й завдання, тренажери (LearningApp), інтерактивні плакати (Thinglink, Glogster, Genially), ментальні карти (Mindomo, Mindmeister) та інші цікаві навчальні матеріали. Цей досвід висвітлено у статті «Цифрові інструменти літературної освіти майбутніх учителів початкової школи в умовах дистанційного навчання» [7].

Наведемо приклад етапів роботи зі студентами під час вивчення творчості письменника:

- 1) Створення візитівки письменника, підбір цікавих форм презентації біографічних фактів про письменника, актуальних у початковій школі.
- 2) Обговорення твору письменника й розробка фрагмента уроку вивчення цього твору з молодшими школярами.
- 3) Розробка й пропозиції щодо використаних завдань, спрямованих на формування читацької, літературознавчої, особистісно-діяльнісної та бібліотечно-бібліографічної компетентностей школярів під час роботи з твором на уроці.
- 4) Можливість використання інтерактивних форм роботи у процесі опрацювання обраного твору зі школярами.
- 5) Доцільність й ефективність використання цифрових інструментів при вивченні цього чи іншого твору.
- 6) Оптимальне використання мистецького контексту і міжпредметних зв'язків.
- 7) Інтеграція мови й читання у процесі опрацювання твору.
- 8) Інші можливості роботи з твором (позакласні заходи, заходи, спрямовані на промоцію читання, використання книги у процесі бесід з учнями тощо).

На лекційних та практичних заняттях, під час виконання самостійної роботи та реалізації авторських проєктів, спрямованих на підвищення професійної компетентності педагогів, створюємо оптимальні педагогічні умови для ефективного формування інформаційно-комунікаційної компетентності студентів, використовуємо різноманітні методи, підходи й інструменти. Наша авторська модель вирішення поставленої проблеми у

контексті літературної освіти майбутніх педагогів складається з п'яти складових:

- систематичне і цілеспрямоване використання медіаконтенту й цифрових інструментів в офлайн- й онлайн-навчанні студентів;
- індивідуальна й групова робота студентів з медіа, пов'язана із пошуком, аналізом, оцінкою і відбором інформації;
- аналіз текстів та навчально-методичних матеріалів з використанням методик розвитку критичного мислення та врахування особливостей медіаконтенту;
- створення власних медіапродуктів, опанування цифрових технологій, необхідних для реалізації педагогічних цілей;
- комунікативна взаємодія та безпечна діяльність в інформаційному просторі.

Отже, вивчаючи дисципліну «Дитяча література та методика навчання літературного читання», майбутні педагоги не тільки засвоюють літературний матеріал й опановують методичні стратегії його вивчення у початковій школі, а й набувають досвіду активного використання ІТ-технологій у професійній діяльності. Кожна тема інтегрує в собі знання про зміст, методику літературної освіти та цифрові інструменти, які здатні забезпечити їх ефективну реалізацію в освітньому процесі НУШ. Пропонуємо авторську модель формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх педагогів у контексті літературної освіти, яка базується на систематичній та цілеспрямованій роботі з медіаконтентом, передбачає як використання готових ІТ-продуктів, так і створення власних, безпечну взаємодію в інформаційному просторі.

### Література:

1. Бойцова О. М. Структура інформаційної компетентності та її аналіз для процесу професійної підготовки. URL: [http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc\\_gum/Npdntu\\_pps/2\\_011\\_9/boytsova.pdf](http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Npdntu_pps/2_011_9/boytsova.pdf). (Дата звернення: 02. 11. 2022).
2. Овчарук О. В. Інформаційно-комунікаційна компетентність як предмет обговорення: міжнародні підходи. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2013. № 7. С. 3–8.
3. Основи стандартизації інформаційно-комунікаційних компетентностей в системі освіти України: метод. рекомендації / [В. Ю. Биков, О. В. Білоус, Ю. М. Богачков та ін.]; за заг. ред. В. Ю. Бикова, О. М. Спіріна, О. В. Овчарук. К. : Атіка, 2010. 88 с.
4. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 013 «Початкова освіта» галузі знань 01 Освіта / Педагогіка для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/013-Pochatk.osvita-bakalavr.28.07.pdf> (Дата звернення: 04.11.2022).

5. Федорук Г. М. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх учителів технологій у процесі професійної підготовки: дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2015. 259 с.

6. Kachak T., Blyznyuk T., Budnyk O. & Lemko H. Development of Future Teachers' Media Literacy: Model of Integration of Media Education into Academic Courses. *Revista Inclusiones*,. 2021. Vol. 8. Num Esp. Abril-Junio. P. 115-129. URL: <https://revistainclusiones.org/index.php/inclu/article/view/2529> (Дата звернення: 02. 11. 2022).

7. Kachak T. B. Digital Instruments of Literary Education of Future Primary School Teachers in the Conditions of Distance Learning. *Information Technologies and Learning Tools*. 2021. № 86 (6). P. 144–169. <https://doi.org/10.33407/itlt.v86i6.4079>

**Tetiana Kachak, Tetyana Blyznyuk, Kateryna Fomin, Svitlana Yatsiv,  
Khrystyna Kachak, Nataliia Lytvyn**

**INFORMATION AND COMMUNICATION COMPETENCE OF  
FUTURE TEACHERS  
IN THE CONTEXT OF STUDYING THE HUMANITIES**

Оригінал статті надруковано: Kachak T., Blyznyuk T., Fomin K., Yatsiv S., Kachak Kh., Lytvyn N. Information and Communication Competence of Future Teachers in the Context of Studying the Humanities. *Journal for Educators, Teachers and Trainers*, 2023. Vol.14(4).95-111 <https://doi.org/10.47750/jett.2023.14.04.009>

*The article concerns the issue of the development of future teachers' information and communication competence in the context of studying linguistic and literary disciplines. The model of development of future teachers' information and communication competence proposed by authors is based on systematic and purposeful individual or teamwork with media content, online tools, programs, and digital apps (PowerPoint, Thinglink, Canva, Glogster, Genially, Mentimeter, Wordart, Padlet, Learning Apps, Wordwall, MindMeister, Flipgrid, Coggle (MindMap), Mindomo, Kahoot! and others). It concerns the search, analysis, assessment, and selection of information; involves the use of ready IT products as well as the creation of own, safe interaction in the information space. It has been tested during the 2021-2022 academic year (130 Ukrainian students).*

*The effectiveness of the authors' model in the process of the result comparing diagnostics of the formation level of the 3rd year students' information and communication competence at the beginning and after studying language and literature disciplines has been proved empirically.*

*The pedagogical conditions for the formation of future educators' information and communication competence are defined as the use of ICT in all humanitarian classes and the creation of the information and education environment aimed at the development and improvement of students' digital literacy skills, implementation of online tools; updating of digital resources for the search, analysis, systematization, storage, presentation of information; reproductive, constructive and productive tasks aimed at active use of ICT during education; independent preparation of high-quality media content as the results of individual or group projects.*

**Key words:** *information and communication competence; future teachers; linguistic disciplines; literary disciplines; digital tools.*

## **1. Introduction**



The problem of the development of teachers' information and communication competence has been actualized by several main factors, including the development of IT technologies and digitalization of all social spheres, the introduction of distance learning due to the quarantine, and in Ukraine – due to the war. The compulsory result of the professional training of a modern educator of “Primary Education” and “Philology” specializations is the formed integral (the ability to solve complex specialized tasks and practical education problems with awareness of responsibility for one's actions), general and special (professional) competencies. For future primary school teachers, the specialty also requires “the ability to navigate in the information space, use open resources, information and communication, and digital technologies, and operate them in professional activities” (Standard of Higher Education for Specialty 013 “Primary education”..., 2021). For philologists, the general competencies include “skills in the use of information and communication technologies” (Standard of higher education of Ukraine..., 2021, p. 8). Teaching each school class has its specifics. In addition to the general abilities and skills of working with digital resources, the teacher must be able to use them methodically and correctly to implement the content and tasks of each educational field. New methodological applications using IT technologies significantly increase the quality and efficiency of the educational process, and make it interesting and modern. After all, distance learning is possible only if the digital literacy of teachers and students is formed at least at a sufficient level. This fact determines the relevance of the research topic.

The purpose of the article is to indicate the peculiarities of the development of information and communication competence of future primary school and foreign language teachers in the process of linguistic and literary education, in particular during the study of the discipline “Children's literature and teaching methods of literary reading”, “The English language”, and “The German language”.

In this research, we focus on the analysis of the key components of future teachers' information and communication competence. We highlighted the features of linguistic and literary education of future primary school and foreign language teachers, based on the experience of their psychological and pedagogical training in Ukrainian universities. We demonstrated individual examples of systematic work with students in the process of studying the Humanities; implementing their content and tasks using digital tools. We defined effective pedagogical conditions and offered the author's model for the development of future teachers' information and communication competence in the process of learning a foreign language, children's literature, and the method of teaching literary reading. We diagnosed the level of formation of information and communication competence before and after studying the specified disciplines (the 3rd year students of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University and Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine).

## 2. Material and methods

### 2.1. Analysis of recent research and publications

In recent decades, many studies have appeared concerning the issue of the development of information and communication competence. Information and communication competence means a person's ability to navigate in the information space, operate with data based on the use of modern ICT to meet the needs of the labor market and fulfill professional duties effectively. This concept should also include such elements as value orientations, that is, a critical view and critical analysis of information and data making the content obtained from various sources and with the help of ICT.

Future educators' information and communication competence is composed not only in the process of studying informatics but also primarily in the process of practical use of computer technologies when solving theoretical and methodical tasks from a variety of different disciplines. Thus, while studying a foreign language and the methodology of its teaching, children's literature and the methodology of literary reading, students work with various information products, create their own, demonstrating the ability to use IT technologies to analyze and present literary material, implement creative ideas and let them get the gist of what they were reading.

The development of educators' information and communication competence as the main objects of the educational process is currently a key aspect in the educational systems of economically developed countries of the world.

The information and communication competence of teachers and students is considered today a compulsory condition for the implementation of the educational process. If its participants do not possess elementary knowledge, skills, and information literacy skills, as a result, they need constant support or accompaniment, which greatly complicates the educational process, or even makes it impossible.

Let's consider the scientific works on the problem, summarize the main aspects of the research results and identify the points left out of attention and needed to be refined, in Table 1.

*Table 1. The scientific works on the problem*

<b>Author, name of the work. *** Problem and the purpose of the research.</b>	<b>Results and recommendations</b>	<b>Aspects to be outlined and / or specified</b>
Ovcharuk, O. V. (2013). Information and communication competence as a subject of discussion:	“Information and communication competence is included in the list of key ones in the main strategic international documents, it is end-to-end,	There are several synonyms of the concept “digital competence”:

<p>international approaches.</p> <p style="text-align: center;">***</p> <p>Analysis of the concept of "information and communication competence" was carried out, taking into account international approaches.</p>	<p>multifunctional, and can be applied in various spheres of life" (Ovcharuk, 2013, p. 4).</p> <p>O. Ovcharuk defines the concept of "the teacher's digital literacy" as the ability to set a task and manage it; to search and use information, focusing on the purpose of the educational activity and the audience; to inform and determine their methods and ways of solving the problem (Ovcharuk, 2013, p. 5).</p> <p>In international scientific studies, the concept of "information and communication competence" is not limited to the technological or digital field, but involves a wide context, and various aspects of human life.</p>	<p>"digital literacy", "information competence", "information literacy", "computer competence", "computer literacy", and "information literacy" as well as "technological competence", "technological literacy", "ICT skills", etc.</p> <p>The concept of "information and communication competence" needs to be specified in the context of the specialist's pedagogical activity.</p>
<p>Bykov, V. Yu., Spirina, O. M., Ovcharuk, O. V. (2010). Fundamentals of Standardization of Information and Communication Competences in the Ukrainian Education System: method. recommendations.</p> <p style="text-align: center;">***</p> <p>Main approaches</p>	<p>O. Ovcharuk and O. Spirin defined four major components of this competence:</p> <p>1) capacities and skills to gain, work with information and interpret it critically; to use ICT in professional activities;</p> <p>2) understanding the information content of a related field, the principles of information security, and functional parameters and capabilities of information and communication technologies;</p>	<p>During the monitoring of the formation levels of students' information and communication competence, we partially take into account these results and recommendations.</p>

<p>to standardization of information and communication competences for the general system of secondary education</p>	<p>3) ICT skills, computer technology, gadgets, etc.;</p> <p>4) perspective: the use of ICT in social interaction and responsible behavior concerning technology use (Fundamentals of Standardization of Information and Communication Competences..., 2010, pp. 46-48).</p> <p>Recommendations for the draft standards from information and communication competences of teachers. Description of indicators for information and communication competent applications using the ISTE approach and distinguishing six levels.</p>	<p>Indicators of the formation of information and communication competence of future teachers need to be clarified, taking into account the specifics of the implementation of the content and tasks of language and literature education.</p>
<p>ICT competency standards for teachers: competency standards modules (2008).</p> <p>***</p> <p>The ICT-CST project (ICT Competency Standards for Teachers, 2008) specifies the general list of skills necessary for a modern teacher's pedagogical activity and relates to the use of ICT in the educational process.</p>	<p>Three approaches are provided here as a systematic algorithm for pedagogical development in this field.</p> <p>We are analyzing the following approaches: "Technological literacy" – the use of ICT for effective teaching; "Deepening of knowledge", aimed at improving knowledge, immersive education, going beyond the school curriculum; "Creation of knowledge", which requires a creative approach and the production of new media products to increase the effectiveness of the educational process and the formation of a new generation of competent individuals.</p>	<p>The results of the research are taken into account in the development process of the author's model for the development of future teachers' information and communication competence in the process of learning a foreign language, children's literature, and the method of teaching literary reading.</p>
<p>Konoshevskyi &amp; Konoshevskyi (2013). Formation of information and communication</p>	<p>They consider information interaction in the format of "a human being-computer" dialogue as a means of obtaining and analytical processing, storage,</p>	<p>The author does not offer models for the formation of information and</p>

<p>competence of future teachers of mathematics.</p> <p style="text-align: center;">***</p> <p>The paper describes the problem of formation of methodical and information cultures of future mathematics teachers of information and communication technologies</p>	<p>sharing, and integration of information; realization of personal creative qualities, and development of new scientific and social experience (Konoshevskiy &amp; Konoshevskiy, 2013, pp. 41-42).</p> <p>Information methodical culture includes: information culture, self improvement; informational and methodical culture of methods of professional activity; informational and methodical culture of studying computer technology; informational and methodical culture of studying ICT; informational and methodical culture of methods of search activity</p>	<p>communication competence of subject teachers, does not reveal the essence of the named components of competence. The components of the specialist's information culture require detailing.</p>
<p>Fedoruk, H. M. (2015). Formation of information and communication competence of future technology teachers in the process of professional training.</p> <p style="text-align: center;">***</p> <p>Definition, theoretical justification, and experimental verification of pedagogical conditions for the formation of information-communication competence of future teachers of information technologies in the environment of a pedagogical</p>	<p>Fedoruk H. considers information and communication competence as a person's integral characteristic, manifested "in the ability to comprehend knowledge, and achieve goals in the particular field with the help of a computer" (Fedoruk, 2015).</p> <p>The researcher is convinced that a teacher must be proficient in IT technologies to manage professional activities efficiently and effectively.</p> <p>Thus, it is possible to distinguish two components of information and communication competence – personal-professional, and informational. In the context of the latter, let us consider three components: information, computer (determines a specialist's general competence), as well as procedural-operational (determined by the content and direction of professional activity,</p>	<p>The ways of formation of information and communication competence of specialists in these fields, which differ from the technologies of the field of education, remain outside the attention of researchers.</p>

<p>university.</p>	<p>meaning the use of IC technologies to solve professional tasks).</p>	
<p>Furman &amp; Kostyuchenko (2013). Formation of information and communication competence by means of ICT professional training of subject teachers.</p> <p>***</p> <p>Considering the information and communication competence in the field of teachers' professional activity in the digital conditions of the educational system.</p>	<p>The scientists are convinced that the purposeful and independent use of ICT in educational activities, as well as in the process of methodical and research work, is evidence of the possession of this competence; maximum use of the prospects of digital technologies in the process of setting and managing pedagogical tasks.</p> <p>Information competence of a subject teacher includes general, diagnostic, subject-oriented components. Informative courses contribute to their formation in future teachers.</p>	<p>The author does not assume that the information and communication competence of future teachers should be formed in the process of studying other courses, in the context of the development of methodical culture</p>
<p>Lavrenova, M., Lalak, N. V., &amp; Molnar, T. I. (2020). Preparation of Future Teachers for Use of ICT in Primary School.</p> <p>***</p> <p>Suggested the analysis of some aspects of future teachers training to use ICT in the educational environment of primary school.</p>	<p>The authors characterize the functionality of information and communication technologies, focus on modern computer aids that can be used in the education and upbringing of younger students.</p> <p>Information training of future elementary school teachers, which activates their cognitive and creative potential, generates the knowledge and skills needed for future professional activity, is of great importance.</p>	<p>The authors consider the possibilities of using various information technologies at the stages of the lesson in primary school, but to a lesser extent they touch on the issue of the formation of future teachers' skills in using them.</p>
<p>Røkenes, F. M. (2016). Digital storytelling in teacher education: A meaningful way of integrating ICT in</p>	<p>The study reports on two iterative design cycles of a DST workshop held at a Norwegian teacher education program.</p> <p>Findings point to a number of approaches that can be used in the</p>	<p>The author considers only storytelling techniques, but does not consider in</p>

<p>ESL teaching. ***</p> <p>The use of digital storytelling (DST) in teacher education can help develop digital competence in secondary school English as a second language.</p>	<p>workshop design such as modeling ICT integration and assessment, scaffolding student-active learning experiences with ICT, and linking theory and practice through reflection.</p>	<p>detail other methods, techniques and means that allow forming the information and communication competence of teachers in the process of learning a foreign language.</p>
<p>Plakhotniuk, G., Liubchenko, I., Prokhorchuk, O., Yuzyk, O., Turchak, A., &amp; Markova, O. (2021). Formation of Future Specialists' Information Competence/ ***</p> <p>The formation of information competence of future interpreters' in professional training as a pedagogical problem has been considered.</p>	<p>“The transition from static information websites to dynamic ones, involving the use of multimedia simulators for teaching, simple learning modules, complex distribution learning systems, e-course, open portal boards for members of the learning community and parents, interuniversity training courses” are important (Plakhotniuk, Liubchenko, Prokhorchuk, Yuzyk, Turchak, &amp; Markova, 2021, p. 57). In Hanna Plakhotniuk's opinion, the creation of an interactive learning environment will solve the problem of students' information and communication competence development.</p>	<p>The author substantiates the effectiveness of an interactive educational environment and the use of multi-level information tasks, information and cluster technologies, computer modeling in the formation of information and communication competence of translators, but does not describe the methods of working with these tools in the context of studying philological courses.</p>
<p>Kononets, Nataliia, Baliuk,</p>	<p>The didactic model of formation of information and</p>	<p>The authors offered an</p>

<p>Victoria, Zhamardiy, Valeriy, Petrenko, Lesya, Pomaz, Yuliia, Kravtsova, Nadiya, Shkola, Olena (2021). Didactic model of information and communication competence formation of future specialists of economic.</p>	<p>communication competence of future economists incorporate the structural blocks: motivational-target, information-content, operational-effective and diagnostic-effective.</p>	<p>interesting didactic model of formation of information and communication competence of future economists, which can be used in the process of training other specialists only partially, because it does not take into account the specifics of other fields, including philology.</p>
<p>*** Experimentally testing the effectiveness of didactic conditions and modeling the process of acquiring the information and communication competence by future economic profile specialists in the educational environment of the university.</p>	<p>Ефективності формування інформаційно-комунікаційної компетентно ком сприяють такі дидактичні умови: «the creation of electronic educational resources for the formation of information and communication competence of future economic professionals; introduction of the training studio «Digital technologies in the work of an economist» as means of continuing education in the training of future economic professionals; complex pedagogical influence on the goal-setting, motivational, information-cognitive, activity sphere of the personality of future economists by means of coaching; orientation of the educational process on the application of technology-oriented learning; involving students in the development and implementation of network projects» (Kononets, Baliuk, Zhamardiy, Petrenko, Pomaz, Kravtsova &amp; Shkola, 2021, p. 180)</p>	

The analyzed works became the theoretical basis of the study. However, the problem of the development of information and communication competence of university students, future primary schools, and foreign language teachers in the process of studying the humanitarian disciplines has not been researched properly. In-service teachers' attempts to fill this niche are sporadic. Among the proposals, practical developments in the use of IT technologies in the process of studying certain disciplines, methodological recommendations for working with certain services, programs, and online tools (T. Blyznyuk (2019; 2020), O. Dziabenko & O. Budnyk (2020), O. Budnyk, N. Matveieva, K. Fomin,



T.Nazarenko & V. Kalabska (2021)), T. Kachak (2021), T.Kachak & Kh. Kachak (2022)), experimental studies of the growth of the role of ICT in teaching foreign languages and the integration of various activities in the future specialists' training (Vovchasta, Kozlovska, Opachko, Paikush & Stechkevych, 2021).

This research requires systematization and generalization for the further theoretical understanding of such practical experience, and the development of an effective methodical system or model for solving the problem of information and communication competence of future teachers during the study of the Humanities.

## **2. 2. Research Methods**

The method of theoretical and comparative analysis was used to clarify the definition of the concept, and to give a comprehensive assessment of psychological, pedagogic, and sociological research. The empirical methods (surveys, questionnaires, observations, homework checks) were actualized to determine the level of the development of information and communication competence of future teachers, and methods of mathematical statistics were effective during the quantitative and qualitative analysis of the results of empirical research.

The monitoring of the current state in the context of the research problem in contemporary university educational practice was conducted in two Ukrainian universities (Vasyl Stefanyk Precarpathian National University and Ivan Franko Lviv National University), where 130 future teachers took part in our survey (1 group, 32 students of LNU studying German; 2 groups, 48 students studying Children's Literature, and 2 groups, 50 students studying English at PNU). All participants agreed to take part in the experiment, which lasted for 10 months (from September 2021 to June 2022) ensuring ethical standards and procedures for research.

We surveyed their level of the development of information and communication competence and the reason they used information and communication technologies in pedagogical practice, what online programs and tools they preferred.

The selected diagnostic tools formed the basis for determining the development of students' information and communication competence at three levels: basic, course-oriented, and professional.

## **3. Results**

Pedagogical staff, who are tasked with teaching and educating the younger generation, creating a personality of the information society, "must, on the one hand, meet the criteria of an information personality, and on the other hand, possess innovative technological tools and apply them competently in the professional-pedagogical activity" (Timofeeva, 2017, p. 7).

The development of students' information and communication competence is based on systematic and purposeful information activities, that is, the use of

ICT for active interaction between participants in the educational process, and studying the content and methods of all courses. Search and presentation of information using ICT is the result of students' information activity, which should be organized by combining traditional and new methods and approaches to the organization of education. Thus, very effective proved to be forms of individual, group, and teamwork; game and interactive classes; use of project technologies and flipped learning, search and research tasks, and creative exercises.

The hypothesis of our research is the statement that high-quality teaching of the Humanities and purposeful and systematic use of digital tools focusing on the methodology of teaching school courses will contribute to the effective development of the information and communication competence of future teachers, the development of their high level of professional and informational skills and capabilities.

We have developed and tested the methodical models of working with students during the study of three disciplines of the humanitarian cycle: the German language and methods of teaching it at school by future foreign language teachers; the English language and methods of teaching it at school, as well as Children's literature and methods of teaching literary reading by future primary school teachers.

Regarding the trends of reducing the student workload, integration of disciplines, and changes in curricula considering the ratio of normative and elective disciplines, we have observed the merging of theoretical courses (the content of language and literary education) with the methodology of teaching these courses at school.

Thus, teaching the course "Children's literature and methods of teaching literary reading" at Vasyl Stefanyk Precarpathian National University is provided by the curriculum of the integrated course. The main goal of studying the discipline is to familiarize students with Ukrainian and foreign literature for children, to develop students' literary competence, and their reading culture, the methodology of teaching literary reading in primary school, and promotion of children's reading. The content of students' education is formed by artistic texts of Ukrainian and foreign writers, literary and psychological-pedagogical works addressed to young readers, historical-literary, receptive-critical materials, as well as normative documents, reading textbooks for primary school, methodical recommendations, the pedagogical experience of practicing teachers (Kachak, 2021). A positive aspect of such an integrated course is that the processing and analysis of artistic texts are accompanied by methodical work and practical approbation of tasks, forms, and methods of educational activity relevant in primary school, in particular, for the development of literary competence (reading, literary, personal and activity, library and bibliographic) of students.

The integrated courses, which synthesize the study of English and German and the methodology of their teaching at school, provide the opportunity to study and master the content of language education (acquiring the language:

What to study?) and methodology (How to teach language material and organize work in the lesson, what forms and methods should be updated, what digital tools should be used?).

An important component of the goal of each discipline is teachers' media literacy and the capability to use digital tools as a means of implementing the content and tasks of linguistic and literary education. In the process of studying disciplines, we master resources that allow us to create presentations, infographics (*Canva*), tasks, simulators (*LearningApps*, *WordWall*), online exercises, and resources *extremely easy-to-use tools that allow learners to collaborate online* (*Hueber, Klett, Cornelsen; YoPad, Padlet*), interactive posters (*Thinglink, Glogster, Genially*), mind maps (*Mindomo, Mindmeister*), and other interesting educational applications. This experience is analyzed in the articles "Digital tools of literary education of future primary school teachers in distance learning conditions" (Kachak, 2021), "Mind Map" (Kachak T. & Kachak Kh., 2022), "Boom in Distance Learning..." (Blyznyuk, Budnyk & Kachak, 2021).

Let us consider the examples of the stages of working with students during the study of children's literature and methods of teaching literary reading and studying the writer's creativity, aimed at increasing their information and communication competence (Table 2-4).

*Table 2. Use of digital tools during the study of the course "Children's literature and methods of teaching literary reading"*

<b>Work content</b>	<b>Digital tools, online services</b>
1) Creation of the writer's portfolio, and selection of interesting forms of presentation of the writer's biographical facts, relevant to elementary school.	<i>Canva, PowerPoint, DeepStory</i> (the technology that makes it possible to animate portraits, photos, and add voice), <i>Flipgrid</i>
2) Discussion and analysis of the writer's work; development of a lesson fragment on the study of this work with primary schoolchildren.	<i>Coggle (MindMup), Glogster, Thinglink, Genially</i> <i>Mentimeter, Padlet</i>
3) Development and suggestions regarding the tasks used, aimed at the formation of reading, literary, personal-activity, and library-bibliographic competencies of schoolchildren during the lesson in class.	<i>LearningApps, Wordwall, Wordart, Canva</i> and other
4) The feasibility of using interactive forms of work in the process of analysis of the selected	<i>Glogster, Thinglink, Genially</i> <i>Mentimeter, Padlet, Kahoot!</i>

work with schoolchildren.	
5) Development of methods of effective use of digital tools when studying.	<i>Canva, Mindomo, Padlet</i>
6) Optimal use of the artistic context and interdisciplinary connections.	<i>Learning Apps, Padlet, Glogster, Thinglink, Genially, Padlet</i>
7) Integration of language and reading in the process of analysis of the work.	<i>Google tools</i>
8) Other feasibilities of processing the work (extracurricular activities, activities aimed at promoting reading, using the book in the process of conversations with students, etc.).	<i>Mindomo, Glogster, Thinglink, Genially, a program for creating QR codes, Google tools</i>

Teaching the German language, it is possible to apply ICT to activities aimed at developing the basic skills necessary to overcome communication difficulties faced by students in real life. These include the competencies specified in the All-European Recommendations on Language Education (Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen für Sprachen), in particular, socio-cultural, professional, linguistic, intercultural, and pragmatic competencies (Trim, North, & Coste, 2013). Here is an example of the use of digital tools in the context of educational activities:

*Table 3. Use of digital tools during the study of the course “The German language”*

<b>Work content</b>	<b>Digital tools, online services</b>
1) Explanation of grammar topics, rules, patterns	<i>PowerPoint, Canva, MySimpleshow</i>
2) Enrichment of vocabulary through learning new words and expressions	<i>Quizlet; Kahoot!, Quizizz</i>
3) Creation of an associative bush or word cloud before starting to study a new topic, as a pre-reading plan (PreP)	<i>Mentimeter, Padlet</i>
4) Co-writing (writing a story, a plan in groups, teamwork on grammar exercises)	<i>Etherpad, Padlet, LearningApps, Miro</i>
5) Presentation of topics for discussion, facilitating an effective	<i>Kialo, Padlet</i>

discussion	
6) Writing compositions (creating electronic books), supplementing them with audio-visual means	<i>Book Creator</i>
7) Work on the authentic audio material	<i>Lyrics Training</i>
8) Checking and assessment of the obtained knowledge	<i>Kahoot!, Quizlet, Wordwall, LearningApps</i>
9) Project work, which involves creating a video, presentation by students	<i>PowerPoint, Canva</i>
10) Recapitulation of knowledge gained in the process of working with the textbook	<i>Online exercises created by textbook publishers, e.g. Hueber, Klett, Cornelsen, and others.</i>

In the process of studying English and teaching methods for future primary school teachers, we practice various methodical options for different types of classes. Throughout the academic course Methods of teaching English with future primary school teachers, we practice various methodical options for different types of classes. For example, for presenting on topics it is very useful to apply tools for infographics (Canva) as they help visibility and better perception of the material, for finding out students' opinion on some problem or question of discussion we practice AhaSlides or Mentimeter. Definitely interactive assignments by means of LearningApps digital tool or those for generating mind maps (Mindmeister) create an engaging learning environment. We also use tools Thinglink, Genially for working out interactive posters which efficiently combine theoretical and practical tasks. What deserves our particular attention are tools for formative and summative assessment of students' learning outcome. For this purpose, Kahoot, Socrative and other educational applications are especially helpful.

*Table 4. Use of digital tools during the study of the course "The English language"*

<b>Work content</b>	<b>Digital tools, online services</b>
1) Discussion and analysis of the proposed topic for study in the English language classes in primary school, supplementing it with own creative ideas.	<i>Canva, PowerPoint, Nearpod, Ahaslides, Thinglink, Genially, and others</i>
2) Creation of fragments or templates of English lessons for primary school using appropriate interactive tasks and digital tools.	<i>Mentimeter, Padlet, Coggle (MindMup), Ahaslides</i>

3) Development of innovative tasks for the improvement of speech skills (listening, speaking, reading, writing) of primary school students, aimed at the formation of communicative, sociocultural, reading, and digital competencies and recommendations for their use.	<i>LearningApps, Wordwall, Wordart, Canva, PowerPoint, Thinglink, Genially</i> and others
4) Creation of tests (grammatical, lexical, communicative) for formative assessment of students' knowledge.	<i>Kahoot, Socrative, Nearpod, Mentimeter, Padlet, Google tools</i>
5) Discussion of ideas for using digital tools and resources when studying certain grammar and lexical topics.	<i>Canva, Mentimeter, Ahaslides, Padlet</i>
6) Creation of tasks for the integration of material from Country Study, English literature for children, etc. during the analysis of certain topics in English lessons.	<i>Learning Apps, Padlet, Glogster, Thinglink, Genially, Padlet</i>
7) Presentation of potential ideas for integration of the English and Ukrainian language lessons, English and I explore the world, English and Reading	<i>Canva, PowerPoint, Nearpod, Ahaslides, Thinglink, Genially, and others</i>
8) Creation of scenarios for holding interactive extracurricular activities of various formats (online or offline) aimed at increasing students' English and multicultural competence	<i>Mindomo, Glogster, Thinglink, Genially, for creating and reading QR codes, Google tools</i>

Systematic work with ICT activates students' cognitive and creative activity and increases the effectiveness of pedagogical activities, because "they change the way scientific information is presented, provide individualization of learning, creating new forms of interaction between the teacher and the student in the process of solving various cognitive problems" (Lavrenova, Lalak & Molnar, 2020). In lectures and practical classes, during independent work and presentation of the authors' projects aimed at improving teachers' professional competence, we create optimal pedagogical conditions for the effective development of students' information and communication competence, implementing various methods, approaches, and tools. Our author's model for solving the problem in the context of language and literature education of future teachers combines five components:

- systematic and purposeful use of media content and digital tools in offline and online education;
- student individual and group work with media related to search, analysis, evaluation, and choice of information;

- analysis of texts, educational and methodological materials using ways to develop critical thinking considering the peculiarities of media content;
- creation of own media products, mastering of digital technologies necessary for the realization of pedagogical goals;
- communicative interaction and safe activity in the information space.

Pedagogical conditions for the development of future teachers' information and communication competence are defined as:

- use of ICT in all humanities classes and the creation of an informational and educational environment aimed to develop and improve students' digital literacy skills, implementing online tools;

- use of ICT by students to search, analyze, systematize, store, and distribute information;

- reproductive, constructive, and productive tasks aimed at the active use of ICT in education;

- independent preparation of high-quality media content for processing linguistic and literary material and pedagogical activities resulting in individual or group projects.

Our methodical system of studying the humanities through active use of digital tools involves a combination of different forms of work, and interaction and is aimed at the formation of three key components of students' information and communication competence – cognitive, motivational, and operational.

The essence of the cognitive component is the formation of students' awareness of the peculiarities of the use of information and communication technologies in the process of studying language and literary phenomena, assimilation of rules, obtaining spelling skills, or analysis of literary texts. To develop and deepen this knowledge, we provided short master classes to get acquainted with new digital technologies, programs, and services. Thus, during the formative stage of the experiment, we introduced students to the feasibility of creating multimedia presentations, infographics, booklets, posters, collages, and mind maps in the *Canva* program; taught them to perform tasks of various types in graphic design app *LearningApps*; presented the multifunctional service *Kahoot*; demonstrated how to create *QR codes* and use *Padlet* digital board effectively.

The motivational component of students' information and communication competence means realizing the personal importance and significance of ICT in educational activities, motivated use of digital tools for self-development, intellectual enrichment, learning new things, and most importantly, professional skills. To activate the process of self-discovery of the ICT feasibilities, we offered students independent work with those digital tools that were previously presented. So, students created a greeting card to a literary hero in the *Canva* program, and prepared questions for the text using *Kahoot* application. In addition, students were offered to complete game tasks in *LearningApps* (take a quiz, solve a crossword puzzle, play the game “Racing” or the game “The First Million” with a friend).

The operational component of students' information and communication competence can be developed only in the process of active practice of working with ICT in educational activities and creating media products. This level demonstrates the ability and skills, awareness of various programs, and active use of them to meet educational and professional needs. All components of the information and communication competence of future teachers are formed simultaneously in the process of educational activities and are improved during the independent performance of homework, preparation of projects, and additional tasks in various subjects.

To verify the effectiveness of the proposed methodical model of formation of information and communication competence of future teachers in the process of studying the humanitarian disciplines, we conducted the analysis of the level of development of information and communication competence among 3<sup>rd</sup>-year students at the beginning (the assessment stage) and after studying the courses “The German language” at LNU and “The English language” and “Children's literature and methods of teaching literary reading” at PNU (the control stage). The formative stage of the empirical research lasted for one academic year (2021-2022) and 130 students were engaged (1 group, 32 students of LNU studying German; 2 groups, 48 students studying German, and 2 groups, 50 students studying English at PNU).

The classification of six levels (introductory, minimal-basic, basic, advanced, research, expert) was taken into account to formulate the content of information and communication competence concerning the use of ICT in education (Fundamentals of Standardization of Information and Communication Competences in the Ukrainian Education System, 2010, p. 51), suggested by S. Lytvynova (2011, p. 6). We took into account the corporate standard model of ICT competence of academic staff, developed by N. Morse and A. Kocharyan (2015, p. 24) based on the UNESCO recommendations, the European framework of information and communication competence, specifics of the academic staff activities. It is based on the following principles: realizing the importance of ICT in education, using ICT in education, scientific activity (for searching data, presenting the results of scientific activity based on the use of ICT), and professional development.

Based on the analysis, systematization, and generalizations of scientific recommendations regarding the indicators of educators' information and communication competence, we distinguished three levels of its formation: basic, course-oriented, and professional. Their criteria are given in the Table 4.

*Table 4. Levels of formation of students' information and communication competence*

<b>Basic</b>	<b>Course-oriented</b>	<b>Professional</b>
1) Understanding the role and significance	1) Use of ICT to solve non-standard,	1) Creation of a bank (methodological case) of



<p>of ICT for pedagogical activities.</p> <p>2) Presentation of tasks, lessons, and activities using ICT at the elementary basic level.</p> <p>3) Mastery of basic Microsoft Office user skills for the preparation of didactic materials and documents.</p> <p>4) Online teaching using elementary programs and services for synchronous and asynchronous communication.</p> <p>5) Sporadic participation in webinars and workshops to improve digital competence.</p>	<p>innovative professional problems of theoretical and practical nature.</p> <p>2) Using existing and partially creating own media products, implementing technologies and resources, based on the requirements, content, and methodology of a certain course.</p> <p>3) Use of various educational and test programs and ICT to evaluate, analyze, and summarize student educational achievements.</p> <p>4) Creation of conditions for active cooperation with colleagues, parents, and students using ICT.</p> <p>5) Continuous improvement of digital literacy, and mastering new resources and digital tools.</p>	<p>pedagogical skills for effective implementation of ICT (creation of electronic resources, programs).</p> <p>2) The use of ICT and various teaching styles for the development of new methods of comprehensive development of students, implementation of project-based and other effective teaching technologies.</p> <p>3) Promotion of own pedagogical ICT experience in a certain subject area, constant updating of e-portfolio, and the presentation of professional achievements in open resources.</p> <p>4) Participation in contests of pedagogical skill using ICT.</p> <p>5) Participation in educational projects and professional development courses as a trainer.</p>
---	--	---

Students were asked to respond to the following questions: evaluate their level of information and communication competence; indicate which online resources are most often used in the process of studying linguistic and literary disciplines, at what level and for what purpose; determine the level of own skills to organize synchronous and asynchronous interaction with students; certify participation in events to improve one's digital literacy and experience in presenting one's development of didactic materials using ICT; determine the purpose of using ICT in education.

Besides, their projects using ICT which finished in September (the first project) and December (2nd project) 2022, were evaluated. For the course “Children's literature and methods of teaching literary reading”, students were offered to create a lesson on literary reading using ICT, and for the courses “The English language”, and “The German language” – the compilation of all topics with elements of monitoring the obtained knowledge.

The questionnaire results, pedagogical observation, and assessment of the completed homework proved the fact that basic-level respondents have elementary knowledge of the conceptual apparatus, realize the role and importance of ICT in professional activity, and can activate their cognitive skills, using ICT – based visualizing of educational material. Mostly the presentation of materials using PowerPoint and video programs were used. They can organize synchronous and asynchronous communication in distance education but have difficulties working with online services and do not have sufficient skills and capabilities to create their media products for teaching or assessing students. Students with a basic level of information and communication competence are only partially familiar with the listed online services and digital tools. As a rule, they use less than five of the listed media products.

Respondents with a course-oriented level of information and communication competence demonstrated the ability to manage non-standard, innovative tasks using ICT. They use ready educational media products successfully, adapt them to their pedagogical needs and attempt to create their own. These students can organize online learning; demonstrate not only awareness but also fluency by implementing various tools and electronic means of teaching and assessing learners' achievements. Students with a course-oriented level of information and communication competence are familiar with and use more than ten ready media products from the proposed list of online services and digital tools. With the use of some programs, they successfully create their media products.

The achievement of the professional level of students' information and communication competence was evidenced not only by knowledge of the latest theories and fluency in a certain ICT field; analytical skills of working with digital information and promoting its safe use, as well as active development of individual and group Internet projects, use of various online services to create media products for educational activities (animated presentations, mental maps, interactive posters, online exercises, online – testing, game tasks, etc.). They use social networks and Internet resources in research activities actively. Such students constantly present their ICT achievements in education, take part in scientific competitions, and are involved in conducting training, master classes, and advanced training courses. Students with a professional level of information and communication competence use ready media products of almost all of the listed online services and digital tools. In addition, they create their media products in the specified applications and services.

The results of the empirical research define the effectiveness of the proposed model of development of future teachers' information and communication competence and allow us to analyze the dynamics of this process. Based on the assessment of digital literacy, at the beginning of the experiment, 117 students have a basic level, 13 students – a course-oriented one,

while after a semester of studying the humanitarian disciplines with active use of ICT, we recorded 17 students' basic level, 104 students course-oriented one.

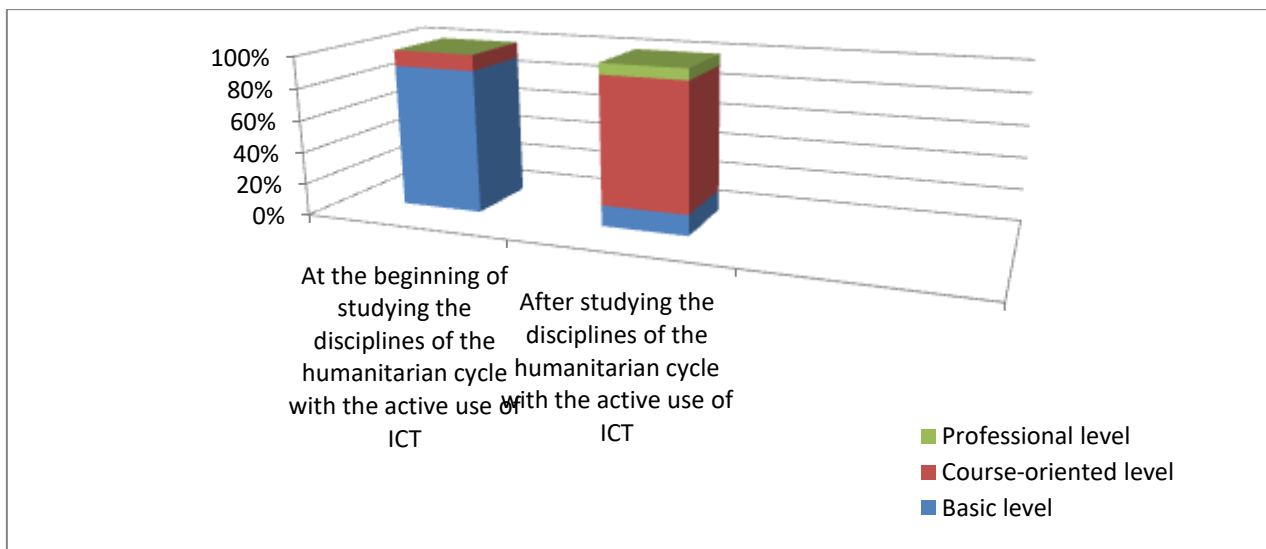


Figure 1. Dynamics of the level of students' information and communication competence based on self-assessment at the ascertainment and control stages of the experiment

It should be noted that at the beginning of the 3rd year, students responded that they acquired ICT skills at school (27.7%), while studying ICT at higher education institutions (36.9%), independently in the process of distance learning (35, 4 %). At the end of this course, the same respondents gave slightly different answers, taking into account the knowledge, skills, and abilities acquired during the formative stage of the experiment: at school (21.5%), while studying ICT (16.9%), independently in the process of distance learning (23.1%), while studying linguistic and literary disciplines as a result of the active use of ICT for completing tasks, preparing materials and creating didactic media products (38.5%) (Fig. 2).

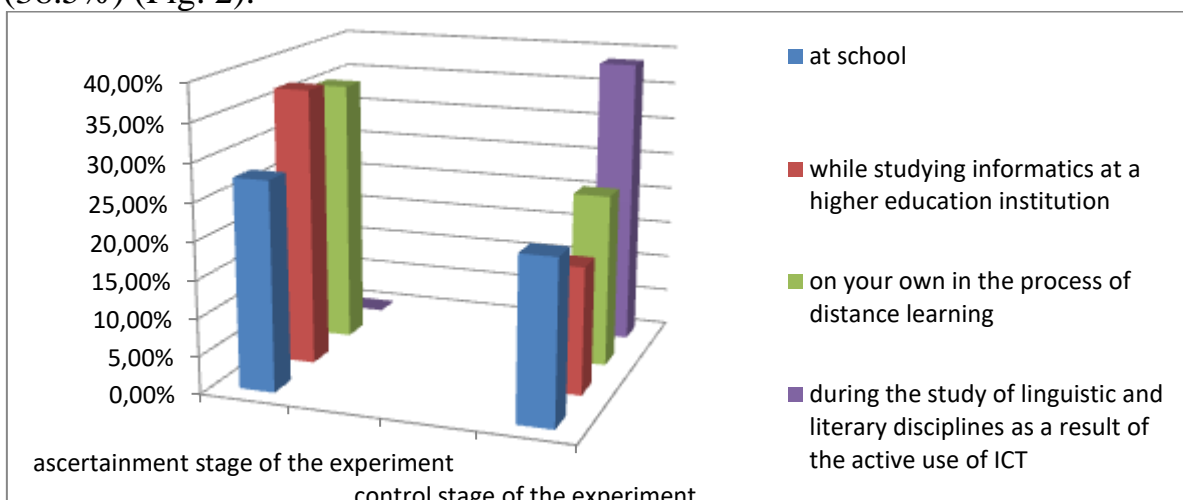


Figure 2. The source of students' acquired ICT in educational activities

The number of digital resources mastered by them for using and creating educational media products has also changed. We present a chart with data at two stages (ascertaining stage/control stage) regarding the number of students who are familiar with or work with the listed digital tools (Table 5).

*Table 5. Students work with digital apps, programs, and tools*

	unfamiliar		familiar		use ready media products		I create my media products	
	<i>ascertaining stage</i>	<i>control stage</i>	<i>ascertaining stage</i>	<i>control stage</i>	<i>ascertaining stage</i>	<i>control stage</i>	<i>ascertaining stage</i>	<i>control stage</i>
Google tools (information search, classroom work)			130	130	130	130		
PowerPoint	34		96	130	96	130	88	128
Thinglink	126		4	130	4	42	4	48
Canva	102		28	130	28	121	28	95
Glogster	128	18	2	112	2	51	2	33
Genially	126	14	4	116	4	32	4	38
Mentimeter	129	38	4	92	4	47	1	22
Wordart	117	53	13	77	13	49	10	32
Padlet	92		38	130	18	130	10	111
Learning Apps	103		17	130	17	110	16	94
Wordwall	118	18	12	112	12	77	10	44
MindMeister	130	68		62		59		43
Flipgrid	130	48		82		47		31
Coggle (MindMap)	118	34	12	96	10	54	2	46
Mindomo	130			72		23		12
Kahoot!	117		13	130	13	113	8	49
a program to create QR codes			130	130	105	130	25	130
others	113		17	42	17	42	8	24

At the initial stage, their projects, mostly PowerPoint presentations, sometimes with audio or video components, and animation correspond to the basic level of development of students' information and communication competence. After all, it is no surprise. Analysis of lesson notes and pedagogical experience of well-known Ukrainian teachers prove those multimedia products, in particular, presentations using texts, audio, and video materials, animation, graphics, and visual effects, interactive elements have become widespread in the educational process. Many teachers use ready presentations created by others

and posted on educational community sites, but some create theirs. We can find a variety of presentation materials in education blogs.

We offered students to choose the most optimal answer to the question: "For what purpose do you use or plan to use ICT in the school educational process?" At the ascertainment and control stages of the experiment, the answers differed (\* the number of respondents, ascertainment stage of the experiment/number of respondents, control stage of the experiment):

- for visual material presentation, preparation, and sharing 46 / 8;
- for the individual performance of exercises and tasks in various programs 12/4;
- for teamwork on projects 4 / 4;
- for testing 14/10;
- to search for information and methodical materials 18 / 22;
- to achieve various goals: searching and material presentation, individual and teamwork, checking students' knowledge and skills using apps 28/32;
- exclusively for the organization of distance learning 8 / 0.

It should be taken into account that 82 students at the control stage of the experiment responded that they use ICT constantly and for various purposes - for the preparation of didactic materials, presentations, infographics, and schemes; development of a system of exercises and tasks using digital programs; to determine the level of mastery of the material.



*Figure 3. The use of ICT in the modern primary school practice*

The last question concerned the effectiveness of the methodology of teaching the humanitarian disciplines, based on the systematic and purposeful use of digital tools to achieve professional goals and implementation of tasks. 90% of respondents (117 students) considered the authors' method effective and practically oriented.

#### 4. Conclusions

By studying the humanitarian disciplines, future educators not only learn linguistic and literary material and master the methodological aspects of working with students at school, but also gain experience in the active use of information and communication technologies in their professional activities. Each topic of the disciplines “Children's literature and methods of teaching literary reading”, “The German language”, and “The English language and methods of teaching it” integrates knowledge about the content, methods of language or literary education, and digital tools that can ensure their effective implementation in the educational process of a modern school. Active formation of cognitive, motivational, and operational components of students' information and communication competence is taking place. The concept of “an educator’s information and communication competence” is considered a person's ability to navigate in the information space, use ICT in educational activities purposefully, methodically, and research work; use ready and create media products. Based on these indicators, three levels of its formation among students are determined: basic, course-oriented, and professional.

The proposed and tested authors’ model of the development of future educators’ information and communication competence in the context of studying the humanities is based on systematic and purposeful individual and group work with media content, online services, programs, and digital tools (*PowerPoint, Thinglink, Canva, Glogster, Genially, Mentimeter, Wordart, Padlet, Learning Apps, Wordwall, MindMeister, Flipgrid, Coggle (MindMap), Mindomo, Kahoot!* and others). It is related to the search, analysis, evaluation, and selection of information; involves both the use of ready IT products and the creation of own, safe interaction in the information space.

In the process of the empirical stage of the research, the hypothesis has been confirmed: high-quality teaching of the humanities with active use of ICT and focus on course teaching methods contributes to the development of future teachers’ course-oriented level of information and communication competence. The students participating in the formative stage of the experiment mastered new programs and services and learned to use the created digital products in the process of language and literary education methodically and correctly. At the control stage of the experiment (130 participants), 104 students demonstrated a course-oriented level of information and communication competence, while at the ascertainment stage, the knowledge, skills, and ICT skills of most of them (117 students) corresponded to the basic level. The proposed methodological schemes of the author's model of the development of information and communication competence of future teachers in the process of studying the disciplines of the language and literature cycle can be used partially or completely in teacher training at various universities.

Future research suggests a detailed analysis of the effectiveness of reproductive, constructive, and creative tasks with the use of ICT during the study of other disciplines by future teachers.

## References

1. Blyznyuk, T., Budnyk, O. & Kachak, T. (2021). Boom in Distance Learning During the Coronavirus Pandemic: Challenges and Possibilities. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*, 8 (1), 90-98. <https://doi.org/10.15330/jpnu.8.1.90-98>.
2. Blyznyuk, T. (2019). Educational innovations and technological advancement in English language teaching: training teachers for NUS. *Scientific-pedagogical journal "Educational Horizons"*, 2 (23), 19-21.
3. Blyznyuk, T. (2020). Electronic educational resources as a means of forming digital competence of junior schoolchildren. *International Journal of Education and Science*, 3(2), 16. [https://culturehealth.org/ijes\\_archive/IJES,Vol.3,No2,2020\(4\).pdf](https://culturehealth.org/ijes_archive/IJES,Vol.3,No2,2020(4).pdf)
4. Budnyk, O., Matveieva, N., Fomin, K., Nazarenko, T., & Kalabska, V. (2021). Preparation of future teachers for the introduction of digital innovation in a rural school: problems and prospects. *Revista Brasileira De EducaçãO Do Campo*, 6, e13124. <http://dx.doi.org/10.20873/uft.rbec.e13124>
5. Dziabenko, O. & Budnyk, O. (2019). Go-Lab Ecosystem: using Online Laboratories in a Primary School. *11th annual International Conference on Education and New Learning Technologies. Palma de Mallorca, Spain. 1st - 3rd of July, 2019. EDULEARN19 Proceedings, ISBN: 978-84-09-12031-4.* <https://iated.org/edulearn/publications>
6. Fedoruk, H. M. (2015). Formuvannia informatsiino-komunikatsiinoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv tekhnolohii u protsesi profesiinoi pidhotovky [Formation of information and communication competence of future technology teachers in the process of professional training]: Ph.D. thesis. Vinnytsia. (in Ukrainin).
7. Furman, O., Kostyuchenko, A. (2013). Formuvannia informatsiino-komunikatsiinoi kompetentnosti zasobamy IKT u profesiinii pidhotovtsi vchyteliv-predmetnykiv. Humanitarnyi visnyk Derzhavnoho vyshchoho navchalnoho zakladu [Formation of information and communication competence by means of ICT professional training of subject teachers]. "Pereiaslav-Khmelnyskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni H. S. Skovorody"[\_Humanitarian Bulletin of the State Higher Educational Institution "Pereyaslav-Khmelnyskyi State Pedagogical University named after H.S. Skovoroda], 28 (1), 298 – 303. (in Ukrainin). [http://nbuv.gov.ua/UJRN/gvpdpu\\_2013\\_28\\_1\\_58](http://nbuv.gov.ua/UJRN/gvpdpu_2013_28_1_58) .
8. ICT competency standards for teachers: competency standards modules (2008). *UNESCO Digital Library website.* <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001562/156207e.pdf>
9. Kachak, T. B. (2021). Digital Instruments of Literary Education of Future Primary School Teachers in the Conditions of Distance Learning. *Information Technologies and Learning Tools*, 86 (6), 144–169. <https://doi.org/10.33407/itlt.v86i6.4079>

10. Kachak, T, & Kachak Kh. (2022). Mind Maps as a Tool for Visualization and Structuring of Linguistic and Literary Material in the Process of Teaching Students. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*, 9 (1), 92-100. DOI: <https://doi.org/10.15330/jpnu.9.1.92-100>
11. Kononets, Nataliia, Baliuk, Victoria, Zhamardiy, Valeriy, Petrenko, Lesya, Pomaz, Yuliia, Kravtsova, Nadiya, Shkola, Olena (2021). Didactic model of information and communication competence formation of future specialists of economic. *Journal for Educators, Teachers and Trainers*, Vol. 12(4). 170–181. <https://doi.org/10.47750/jett.2021.12.04.023>
12. Konoshevskiy, L. L.& Konoshevskiy, O. L. (2013). Formuvannia informatsiino-komunikatsinoi kompetentnosti maibutnikh vchyteliv matematyky [Formation of information and communication competence of future teachers of mathematics]. *Problemy i perspektyvy formuvannia natsionalnoi humanitorno-tekhnichnoi elity [Problems and prospects of the formation of the national humanitarian and technical elite]: coll. of science pr. / edited by L. L. Tovazhnyanskyi, O. G. Romanovskyi*, Vol. 32–33 (36–37). Kharkiv: NTU “KhPI”, 38–44. (in Ukrainin).
13. Lavrenova, M., Lalak, N. V., & Molnar, T. I. (2020). Preparation of Future Teachers for Use of ICT in Primary School. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 12(1Sup1), 185-195. <https://doi.org/10.18662/rrem/12.1sup1/230>
14. Lytvynova, S. H.(2011). Informatsiino-komunikatsiini kompetentnosti vchyteliv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv [Information and communication competences of teachers of general educational institutions]. *Kompiuter u shkoli ta simi [Computer in school and family]*, 5, 6 – 10.
15. Morze, N. V. & Kocharian, A. B. (2015). Informatsiino-komunikatsiina kompetentnist naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv universytetu. Istorychnyi rozvytok formuvannia poniatiinoho aparatu [Information and communication competence of scientific and pedagogical employees of the university. Historical development of the formation of the conceptual apparatus]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka. Psykholohiia. Pedahohika [Pedagogical education: theory and practice. Psychology. Pedagogy]*, 24, 20 – 31. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Potip\\_2015\\_24\\_5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Potip_2015_24_5)
16. Ovcharuk, O. V. (2013). Informatsiino-komunikatsiina kompetentnist yak predmet obhovorennia: mizhnarodni pidkhody [Information and communication competence as a subject of discussion: international approaches]. *Kompiuter u shkoli ta simi [Computer in school and family]*, 7, 3-8. (in Ukrainin). [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis\\_nbuv/cgiirbis\\_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP\\_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&S21STR=komp\\_2013\\_7\\_2](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&S21STR=komp_2013_7_2)
17. Osnovy standartyzatsii informatsiino-komunikatsiinykh kompetentnostei v systemi osvity Ukrainy [Fundamentals of Standardization of Information and Communication Competences in the Ukrainian Education



System]: method. recommendations. (2010). / Ed. Bykov, V. Yu., Spirina, O. M., Ovcharuk, O. V. Kyiv: Atika. (in Ukrainian).

18. Plakhotniuk, G., Liubchenko, I., Prokhorchuk, O., Yuzyk, O., Turchak, A., & Markova, O. (2021). Formation of Future Specialists' Information Competence. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 13(2), 57-77. <https://doi.org/10.18662/rrem/13.2/410>

19. Røkenes, F. M. (2016). Digital storytelling in teacher education: A meaningful way of integrating ICT in ESL teaching. *Acta Didactica Norge*, 10(2), 311–328. <https://doi.org/10.5617/adno.2431>

20. Standart vyshchoi osvity Ukrainy: pershyi (bakalavrskyi) riven, haluz znan 03 Humanitarni nauky, spetsialnist 035 "Filolohiia" [Standard of higher education of Ukraine: first (bachelor) level, field of knowledge 03 Humanities, specialty 035 "Philology"] (2021). (in Ukrainian). <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/035-Filolohiya-bakalavr.28.07-1.pdf>

21. Standart vyshchoi osvity za spetsialnistiu 013 "Pochatkova osvita" haluzi znan 01 Osvita / Pedagogika dlia pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity [Standard of Higher Education for Specialty 013 "Primary education" of the field of knowledge 01 Education / Pedagogy for the first (bachelor) level of higher education] (2021). (in Ukrainian). <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/013-Pochatk.osvita-bakalavr.28.07.pdf>

22. Tymofeieva, I. B. (2017). Formuvannia informatsiino-komunikatsiinoi kompetentnosti maibutnikh vykhovateliv doshkilnykh navchalnykh zakladiv [Formation of information and communication competence of future preschool teachers]. PhD thesis. Kyiv: National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. (in Ukrainian). <https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2015/01/Timofeieva.pdf>

23. Trim, J., North, B., & Coste, D. (2013). Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen für Sprachen: lernen, lehren, beurteilen. Klett Sprachen GmbH.

24. Vovchasta, N., Kozlovska, I., Opachko, M., Paikush, M., & Stehkevych, O. (2021). The Use of Information and Communication Technologies as a Means of Professional Foreign Language Training. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 13(3), 38-50. <https://doi.org/10.18662/rrem/13.3/439>

**TETIANA KACHAK,  
TETYANA BLYZNYUK, MARIANA HRYVNAK**

**SPEECH DEVELOPMENT OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS  
USING CHILDREN'S LITERATURE AND DIGITAL TOOLS**

Оригінал статті надруковано: Качак Т., Blyznyuk, Т., Hryvnaк М. Speech development of younger school students using children's literature and digital tools. *Гірська школа Українських Карпат: науково-метод. журнал*. 2023. Вип. 28. С. 96-100.

*The article theoretically elaborates on the problem of speech development of younger school students and offers an effective model of its solution in the practice of the New Ukrainian School (NUS) by means of children's literature and digital tools.*

*It is noted that the main task of students' development is to master speaking skills as a means of communication, cognition, and expression of feelings. Analysing and discussing what has been read, comprehending children's literature texts, and expressing their own opinions and assessments are the key to the active oral and written monologic and dialogic speech of schoolchildren. In modern educational realities, these aspects significantly enhance digital tools that are used as means of visualisation, analysis, systematisation, and discussion of what has been read, organisation of communicative and interactive cooperation between students.*

*The proposed and tested methodological model of speaking skills development of primary school students is based on the systematic and purposeful use of, firstly, a literary text and its analysis for the development of students' monologic and dialogic speech, and, secondly, digital resources. This is demonstrated by the example of the methodological development of a fragment of a literary reading lesson for the 3<sup>rd</sup> grade on the topic «Oleksandr Dermanskyi «Biliachok»».*

*Interactive exercises «Cluster», «Six thinking hats», tasks and games created in the LearningApps online service, as well as mind maps, and interactive posters, the content of which is based on the analysis of the read work, not only motivate students to active communication, presentation, and evaluation of information but also make the learning process interesting, exciting, modern, well visualised. Thus, the synthesis of children's literature and digital tools as a means of developing speech of younger school students is an effective methodological model for solving the problem.*

**Keywords:** *speech development, children's literature, digital tools, vocabulary, interactive communication.*

## INTRODUCTION

**Formulation of the problem.** The development of primary school students' speech is an important aspect in the overall comprehensive development of the individual, mastering the curriculum and the formation of key and subject competences. Pupils' acquisition of communicative competence occurs primarily in the process of studying the linguistic and literary educational field. Still, it is equally important to work on the development of students' speech in the course of studying subjects in other educational fields. The effectiveness and efficiency of the process are ensured by both the content and methodological aspects of the work and the tools used. Interdisciplinary methodological schemes for solving the problem, in particular the synthesis of linguistic, literary, and digital tools of speech development of younger school students, are becoming increasingly relevant. In view of this, it is time to develop and test such methodological models and tools, as well as evaluate their effectiveness in the practice of a modern school.

**Analysis of recent research and publications.** The State Standard of Primary Education and the Concept of the New Ukrainian School define fluency in the state language as one of the key competences of primary school children, which includes the ability to express their feelings, desires, and emotions in writing and orally [12]. Analysing the NUS Concept, it is worth noting that the ability to read and understand what is read, and to express one's opinion orally and in writing are cross-cutting, common to all competences. Speech development is the main principle of language teaching in primary school.

Speech development of younger schoolchildren has been researched by O.Vashulenko [3], O.Savchenko [13], H.Zazharska [7], and others. They claimed that a teacher must master the pedagogical and psychological patterns of perception of speech activity and have elementary and at the same time thorough knowledge of its structure. In this context, it is necessary to get familiar with and study different types of speech, in particular dialogic and monologic, which are a part of students' speech development.

O.Savchenko understands the term «speech development» as a special educational activity of teachers and students that contributes to the acquisition and improvement of speech. The scholar identified the main conditions for successful speech development of schoolchildren: 1) the presence of speech environment; 2) the need for communication, and expression of thoughts; 3) mastering the culture of speech; 4) the development of philological mechanisms of speech [13].

Children's literature, reading and working with texts, and analysing them are effective means of increasing the level of speech development of schoolchildren. This is emphasised by H.Bilavych, N.Bohdanets-Biloskalenko, A.Bohush, T.Kachak, T.Kotytk, Yu.Romanenko, O.Slyzhuk and others, as well as in the works of V.Bader, O.Vashulenko, V.Sukhomlynskyi, O.Savchenko and others. It is difficult to overestimate the role of children's literature, as it immerses students in the world of fairy tales, the world of the native word

introduces them to new characters, their emotions, and teaches them to perceive artistic speech. It fulfils all the functions of Ukrainian speech: communicative, cognitive, emotional, aesthetic, and poetic.

The main task of pupils' development is to master speech as a means of communication, cognition, and expression of feelings. Mastering artistic speech is equally important. It is realised in the learning process during the formation of reading competence, namely through the speech component of this competence. Analysing and discussing what has been read, comprehending texts of children's literature, and expressing one's own opinions and assessments are the key to the active oral and written monologic and dialogic speech of students. In modern educational realities, these aspects significantly enhance digital tools that are used as means of visualisation, analysis, systematisation, and discussion of what has been read, organisation of communicative and interactive communication between students. This is emphasised by T.Blyzniuk, O.Budnyk, V. Vitiuk, T.Kachak, Kh.Kachak, L.Nezhyva, S.Palamar, and others. The use of interactive posters [8], mind maps [9], infographics [10], Padlet, LearningApps, Kahoot! resources [2; 3], etc. is effective.

### **AIM AND TASKS OF THE RESEARCH**

**The purpose of the article is** to theoretically comprehend the problem of speech development of younger school students and to offer an effective model of its solution in the practice of the NUS using children's literature and digital tools.

### **RESEARCH METHODS**

Using the tools of theoretical research methods, we analyse the problem of speech development of younger schoolchildren with the help of linguistic and literary means and ICT. By updating the empirical research methods, we systematise and summarise the results of the problem research, and offer methodological models for its solution.

### **RESEARCH RESULTS**

In primary school, it is extremely important to form and develop the correctness, clarity, and expressiveness of students' speech; teach them how to convey their feelings, share their experiences and impressions, and communicate with others. Speaking activity is characterised by purposefulness and motivation. This activity consists of four stages: 1) orientation in the communication situation; 2) planning; 3) realisation of the plan with the help of expressive means of language; 4) control.

Speech development in schoolchildren is a complex and long-term process of mastering the means of language for better perception and understanding the world around them, a very important aspect of successful and conscious learning. It has been proven that the more a child writes, reads, communicates, and retells, the better he or she acquires new knowledge from all academic disciplines without exception. The teacher's task is to teach children how to express themselves correctly and clearly in written and oral, dialogic and monologic speech, basing on the norms of their native literary language.

According to the theoretical works of linguists and the experience of practising teachers, the main directions of students' speech development are:

- 1) improvement of pronunciation and enhancement of language culture;
- 2) enrichment of vocabulary;
- 3) correct use of vocabulary;
- 4) consistency and logic of expression of thoughts;
- 5) mastering the norms of Ukrainian literary speech;
- 6) mastering the ethical rules of communication.

During the reading and discussion of children's literature, oral speech is actively developed. The oral speech is combined with gestures, facial expressions, intonation, etc., that is, with non-verbal means of communication. Students exchange opinions, supporting their words with quotes, and learn to analyse and systematise information when having dialogues and polylogues. This is how children's literature contributes to the development of dialogic speech of schoolchildren.

Dialogic speech is the process of exchanging information between two or more people. The famous Ukrainian scholar, F.Batsevych, defines dialogic speech as one of the forms of speech activity in the form of oral messages from one person to another and vice versa [1]. Dialogue constitutes a dialogical unity because for every uttered remark there must always be a reaction of the other speaker to it. That is, interconnected remarks are the basis of dialogic speech. There are many types of dialogue, including dialogue-interview, dialogue-conversation, dialogue-debate, dialogue-discussion, dialogue-exchange of opinions, dialogue-inquiry, dialogue-clarification, etc. We are going to list those that are often used in the literary reading lessons in primary school.

An excellent example of dialogic speech is the dialogues of literary characters. Their analysis also contributes to the improvement of pronunciation and understanding of language means. Through the example of the heroes' communication, students learn to use the lexical meaning of the word correctly, the ability to listen to their interlocutor, and to choose rational, accurate arguments and counter-arguments necessary to defend and prove the correctness of their own opinions. Another very important aspect is the ability to ask questions independently and answer the interlocutor's questions correctly and clearly. These are the skills that lead to the improvement of students' speech.

It is equally important to develop students' monologue speech. Monologue originates from the dialogue. According to O.Vashulenko, a monologue is a story or message from one person, which expresses an incentive to certain actions, a call, or simply an expression of one's thoughts and feelings [4]. There are many examples of monologue speech: a story, a retelling of a work, a message, a speech, a description, a review of a book, etc.

However, in our opinion, the main thing for primary school students is storytelling. It requires a lot of willpower, knowledge, and preparation. It is not enough to simply tell the listener certain information. You should first create a

clear plan for the discussion, select and analyse information on the chosen topic, and come up with a verbal presentation.

In primary school literary reading lessons, the most common types of monologues are reproductive (retelling a work) and productive. The productive one is a clear and well-reasoned oral answer to a question, a story about a poet or writer or the main character of a work of fiction; a review of a book read by a student; a story about the events that took place in the work or about the actions of the characters; self-created poetry or fairy tales, etc.

We believe that working with dialogues and monologues is intended to enrich students' vocabulary, broaden their linguistic horizons and, of course, contribute to the speech development of younger schoolchildren. It is worth noting that when working on the development of students' speech, it is necessary to form speech qualities such as speech perfection, the consistency of presentation of thoughts, the accuracy of expression, and the ability to apply literary norms correctly.

Children's literature provides great opportunities for introducing students to the most important rules of oral and written speech, communication, and practical learning of courtesy formulas that foster language culture, intelligence, and sophistication of the speaker. The above helps to form the ethical component of students' speech culture. Lessons in working with children's books offer great opportunities for the formation of communicative competence in younger school students. For example, reading with a communicative purpose – with the aim of acquainting the listeners with the content of an unfamiliar text, and thus to interest them – stimulates students to use various expressive means:

a) auditory (strength and pitch of voice, pauses, tone, and pace of speech);  
b) visual (gestures and facial expression, look), etc. In this way, an interest in the culture of one's own speech is formed in the personality of a primary school student [5].

Analysing the pedagogical experience of teachers (for example, V.Kovalova [11]), we are convinced that they pay enough attention to the problem of students' speech development in language lessons and the development of coherent speech, but underestimate the functional possibilities of children's literature and work with fiction texts and digital resources in solving this problem. Teachers try to use various exercises that improve students' speech development during Ukrainian language and reading lessons, but traditional forms, in our opinion, do not fully motivate students. Unfortunately, teachers do not make full use of the productivity of online services such as LearningApps, Coggle, Canva, and Child Development, which would visually attract and set students up for effective speaking and educational activities.

In order to confirm our hypothesis that the development of students' speech will be more effective and productive if children's literature and digital tools are used simultaneously, we have developed and tested a methodological model. It is based on the systematic and purposeful use of, firstly, a literary text

and its analysis to develop students' monologic and dialogic speech, and, secondly, digital resources to visualise such learning activities, ensure interactive communication of students, develop their critical and creative thinking, and improve their speech culture.

As a concrete example of the methodological model testing, we offer a diagram of a fragment of a lesson on literary reading in the 3<sup>rd</sup> grade on the topic: «Oleksandr Dermanskyi «Biliachok»» (see Table 1).

*Table 1*

**The methodology of applying various methods, techniques, means of children's literature, and digital tools in the 3<sup>rd</sup> grade literary reading lesson**

<b>Lesson stage</b>	<b>Methods and techniques used</b>	<b>Content of work with text and digital tools</b>	<b>Importance in students' speech development</b>
Organising students for work	The «Cluster» method, puzzles	Getting to know the writer Sashko Dermanskyi, listening to a video from the «Living Writers» project. Working with the word «unicorn», solving a puzzle created in the LearningApps program	The ability to choose specific words that most accurately describe the reference (main) word and characterise it, is formed; accuracy of speech, thinking, and imagination develops
Updating basic knowledge, abilities, and skills	The «Brainstorming» method, an interactive exercise created in LearningApps to match a word with its lexical meaning	Vocabulary work: explaining the meaning of the words «unicorn», «centaur», and «salamander», making sentences with them The exercise «jigsaw puzzles» with illustrations for the work and the image of fictional animals in the LearningApps program	The speed and accuracy of speech is developed, and the skill of using a word correctly in a sentence in accordance with its lexical meaning is formed
Motivation of students' learning and cognitive activities. Announcing the topic and purpose of the lesson	Crossword puzzle, acrostic poem, cinquain poem, rhyming exercise	Completing a crossword puzzle in LearningApps and working with elements of an interactive poster jointly created in Genial.ly	Students' memory, attention, and critical thinking are activated; the expressiveness of speech, and understanding of language means is formed
Perception and understanding of new educational material	Clean-up exercises, an interactive exercise to determine the sequence of events in a work, the «Six thinking hats» method,	Reading the text, discussing the read material, and answering the questions given in the textbook. Conducting the «Six thinking hats» activity using the mind map created in Coggle	Clarity and expressiveness of speech is developed. The exercise to determine the sequence of events encourages students to think critically and pay attention to the main words in the text. The «Six thinking hats» method

	analysis of other words unknown to students		prompts students to think and discuss the information. Explanations of unknown words expand and clarify vocabulary, and form relevant concepts and ideas.
Creative application of knowledge, skills, and methods of activity	The role-playing retelling of the text, retelling it from the point of view of the main character, coming up with your own version of the beginning, ending or culmination of the work.	The concise, selective, and detailed retelling of the text. Drawing up a retelling plan. Discussion of the main stages of the development of the plot: 1) the birth of an unusual foal; 2) expulsion from the camp; 3) meeting the lion; 4) the land of unicorns. Restoring the sequence of plot development using the exercise in LearningApps	These tasks encourage students to think, thus activating their passive and active vocabulary. Students learn how to build sentences correctly, choose the right intonation, and accompany the text with certain facial expressions and gestures.
Summing up the lesson. Reflection.	The «Finish the sentence» technique, the «Microphone» method	Conducting a conversation on the topic of tolerance and perception of others using the Pops formula and the «Bloom’s Daisy » technique, visualised in an interactive poster. Reflective target and self-analysis questionnaire as a visualisation of the lesson summary using Canva.	Students learn to express their own position and impressions. They make statements about a particular literary character and characterise him or her. Students give their own assessment of events, phenomena and communicate with each other.

The main aspect of the application of this methodology is children’s literature as a means of activating students’ vocabulary, forming literary literacy and speech development. We believe that such tasks are interesting for children and significantly activate their thinking and attention, as well as motivate them remarkably. The implementation of this methodology in the educational process involves compliance with the principles defined in the State Standard of Primary Education, namely the principle of personality development and the principle of the presumption of a child’s talent. In particular, it is important to apply the principles of accessibility, systematicity and consistency, consciousness, and activity of students in studying. The application of innovative and competence-based approaches in education contributed to the strength of the knowledge acquired and to the development of students’ speech.

We believe that the systematic use of interactive and digital technologies can help teachers to visualise information in an interesting and accessible way for children (see Figure 1). We claim that the use of such activities significantly activates students’ speech and thinking and thus improves their speech development.



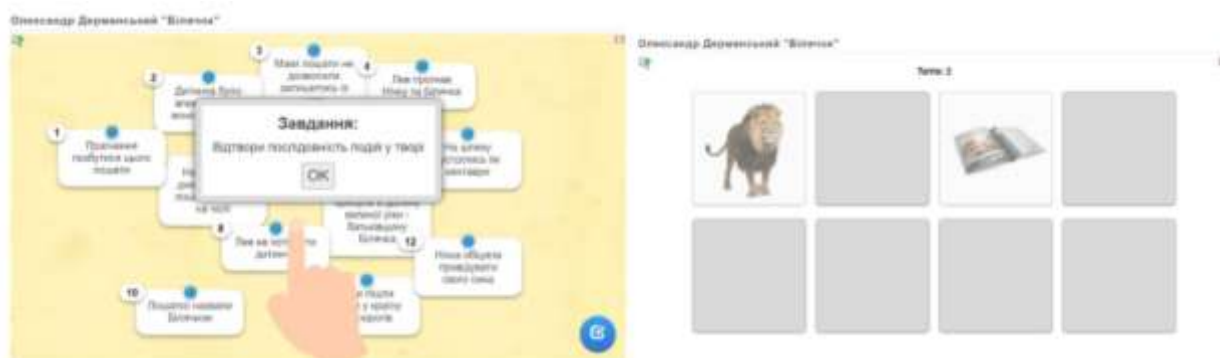


Figure 1. Interactive tasks created in the LearningApps online service

In addition, in order to activate and replenish the vocabulary of younger school students, we offered an interactive poster with a selection of literary works that are accessible and interesting for their age (see Figure 2). In our opinion, this will cause students to love reading and develop expressiveness and clarity of speech, shaping their speech development.



Figure 2. A selection of literary works for children that contribute to the speech development of younger schoolchildren [6]

## CONCLUSIONS AND PROSPECTS OF FURTHER RESEARCH

Speech is the main and irreplaceable component of communication. The speech development of primary school students is a complex and lengthy process of mastering the language and the main types of speech activities. The correct selection of the content of linguistic and literary material, methods, techniques, and teaching aids is the key to the effective formation of students' speech competence and culture. The interdisciplinary approach actualises methodological models of schoolchildren's speech development based on a combination of different means, in particular children's literature and ICT.

Literary texts, their analysis, and discussion contribute to the formation of students' monologic and dialogic speaking, enrichment and clarification of vocabulary, improvement of phonetic speech and linguistic culture, consistency and logic of expressing thoughts, mastering the norms of Ukrainian literary speech, and learning ethical rules of communication.

As the tested methodological model has shown, the development of students' speech is more effective and productive when children's literature and digital tools are used simultaneously. This is demonstrated on the example of the methodological development of a fragment of a lesson on literary reading for the 3<sup>rd</sup> grade on the topic «Oleksandr Dermanskyi «Biliachok»».

Interactive exercises such as «Cluster», «Six thinking hats», tasks and games created in the LearningApps online service, as well as mind maps, and interactive posters, the content of which is based on the analysis of the read work, not only motivate students to communicate actively, present, and evaluate, but also make the educational process interesting, exciting, modern, and well visualised. Thus, the synthesis of children's literature and digital tools as a means of developing the speech of younger school students is an effective methodological model for solving the problem.

We see the prospect of further research in monitoring the level of speech development of younger schoolchildren in order to analyse in detail the effectiveness of the tested methodology and improve it.

#### REFERENCES

1. Batsevych, F. (2004). *Osnovy komunikatyvnoi linhvistyky: pidruchnyk* [Basics of communicative linguistics: a textbook]. Kyiv: Akademiia, 2004. 342 s.
2. Blyznyuk, T. (2021). Digital tools for online and offline education. Textbook. Ivano-Frankivsk, 64 p.
3. Blyznyuk, T. (2020). Electronic educational resources as a means of forming digital competence of junior schoolchildren. *International Journal of Education and Science*, 3(2), 16. Available at: [https://culturehealth.org/ijes\\_archive/IJES,Vol.3,No2,2020\(4\).pdf](https://culturehealth.org/ijes_archive/IJES,Vol.3,No2,2020(4).pdf)
4. Vashulenko, O. V. (2011). Movlennieva skladova u strukturi chytatskoi kompetentnosti molodshoho shkoliara [Speech component in the structure of reading competence of a junior high school student]. *Pochatkova shkola*, 12, 16–22.
5. Hryvnak, M. A. (2022). Formuvannia movlennievoi kultury molodshykh shkoliariv zasobamy dytiachoi literatury [Formation of speech culture of younger schoolchildren by means of children's literature]. *Informatsiyni biuleten kafedry fakhovykh metodyk i tekhnolohii pochatkovoï osvity : zbirnyk naukovykh prats / upor. T. B. Kachak*. Ivano-Frankivsk, 13, 44–49.
6. Hryvnak, M. (2023). Interaktyvnyi plakat [Interactive poster]. Available at: <https://view.genial.ly/639b3e10adfa7b0012d1dbbc/interactive-image-interactive-image>
7. Zazharska, H. P. (2019). Osnovni napriamky z rozvytku movlennia molodshykh shkoliariv vidpovidno do zasad Novoi ukrainskoi shkoly [Basic directions for the development of speech of younger schoolchildren according to the principles of the New Ukrainian School]. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka*. Lviv, 1 (324), ch. II, 235–241.
8. Kachak, T. B. (2021). Digital Instruments of Literary Education of Future Primary School Teachers in the Conditions of Distance Learning. *Information Technologies and Learning Tools*, 86 (6), 144–169. <https://doi.org/10.33407/itlt.v86i6.4079>

9. Kachak, T, & Kachak Kh. (2022). Mind Maps as a Tool for Visualization and Structuring of Linguistic and Literary Material in the Process of Teaching Students. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*, 9 (1), 92-100. DOI: <https://doi.org/10.15330/jpnu.9.1.92-100>
10. Kachak T., Kulchak Kh. (2023). Infohrafika yak zasib vizualizatsii ta analizu movno-literaturnoho materialu v pochatkovii shkoli [Infographics as a means of visualization and analysis linguistic and literary material in primary school]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*. Vyp. 61, tom 2, 188 – 195. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/61-2-31>
11. Kovalova, V. I. Movlennia – naivazhlyvisha umova uspishnoho navchannia molodshykh shkoliariv [Speech is the most important condition for successful education of younger schoolchildren]. Available at: <https://cutt.ly/00R9kVt>
12. Derzhavnyi standart pochatkovoï osvity [State standard of primary education]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
13. Savchenko, O. Ya. (1999). Dydaktyka pochatkovoï shkoly: pidruchn. dlia stud-v ped. fak-v [Primary school didactics: textbook]. Kyiv : Heneza, 368 s.

**ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ НА УРОКАХ  
ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ**

Оригінал статті надруковано: Скриник В., Качак Т. Застосування інтернет-ресурсів на уроках літературного читання. *Освітня інноватика. Українсько-польський збірник студентських наукових праць* / за заг.ред. проф. Будник О. Б., літ. ред. проф. Качак Т. Б.; Центр інноваційних технологій «PNU EcoSystem». Вип. 3. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2021. С. 52 – 57.

*У статті порушена проблема ефективності застосування інтернет-ресурсів на уроках літературного читання у початковій школі. Подана таблиця з цифровими інструментами для ознайомлення, аналізування та узагальнення матеріалу під час уроку, а також для самоосвіти.*

**Ключові слова:** *інтернет-ресурси, інтернет-сервіси, цифрові сервіси, цифрові інструменти.*

**Актуальність проблеми.** Сучасний світ стрімко розвивається і дає поштовх до новизни в освітньому процесі. Система освіти у початковій ланці має ефективно вирішувати навчальні та виховні завдання відповідно до вимог суспільства, держави та потреб сьогодення. З цією метою педагоги використовують у шкільній практиці цифрові інструменти та інтернет-ресурси. Такі засоби сприяють підвищенню рівня сприймання здобувачів освіти, змінюють процес свідомої уваги учнів і стимулюють зацікавленість.

Використання інтернет-сервісів забезпечують інтерактивність роботи на уроці, ефективно проєднання навчання й ігрової діяльності дитини. Ця особливість у ХХІ столітті є важливою, тому що всі учні мають смартфони і вміють легко ними користуватись у позанавчальний час. Робота з навчальними додатками і сайтами можлива як з використанням комп'ютерів, так і смартфонів. А це значить, що освітній процес не тільки у школі продовжується у якості самоосвіти вдома. Цифрові сервіси і додатки корисні під час вивчення різних предметів. Так, на уроках літературного читання ці засоби полегшують сприймання матеріалу, забезпечують усвідомлення сюжету, візуалізують аналіз творів тощо.

**Мета статті:** охарактеризувати інтернет-ресурси, які підвищують рівень сприймання художніх текстів і засвоєння інформації з літературного читання у початковій школі.

**Теоретично-методологічною базою роботи** є праці науковців та педагогів-практиків, присвячені використанню цифрових ресурсів у процесі вивчення мовно-літературної галузі у початковій школі.

«Інформаційно-цифрова компетентність» – одна з ключових у НУШ. До змісту належить «інформаційна й медіа-грамотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, робота з базами даних, навички безпеки в інтернеті та кібербезпеці» [4, с. 15]. А це свідчить, що починаючи з початкової школи вчителі повинні вчити дітей володіти цифровими технологіями на всіх уроках.

Дослідник Винарчук Т.М. у своїй роботі «Роль і значення освітніх Веб-ресурсів у забезпеченні безперервної освіти педагога» [1] стверджує, що застосування в навчальному процесі інтернет сайтів стало необхідністю у сучасному освітньому просторі. Науковець засвідчує, що основною функцією інтернет-ресурсів є комунікативна, тому що змога взаємодії, інтерактивної комунікації, багатомовність є значними ознаками відвідуваності й корисності веб-ресурсів. Ця функція нерозривно поєднується саме з уроком літературного читання. Адже під час читання, аналізування та відтворення різного виду текстів саме уроки літератури дають змогу налагоджувати інтерактивну комунікацію між учнями, продовжуючи її на сайтах бібліотек, у читацьких блогах.

Казнодзей Ю.В. та Павлова Н. С. у статті «Інтернет-сервіси для інтерактивного спілкування» чітко окреслили сайти, завдяки яким можливе навчання у дистанційній формі: «Сьогодні найбільш відомими та поширеними серед користувачів є такі інтернет-сервіси як Zoom, Skype, Google Hangouts, Hangouts Meet, Viber, Whats App, Telegram. Згадані вище сервіси дозволяють проводити спілкування через форуми, конференції, вебінари» [2, С.4]. Дослідники доводять, що відповідно до вимог часу дистанційна форма навчання теж повинна реалізовувати навчальну та розвивальну функцію. І саме завдяки різним інтернет-ресурсам ми можемо зробити це цікаво та доцільно. Проте варто не забувати, що такі засоби можна застосувати і під час роботи у класі у звичному режимі.

Науковець Шпарик О. М. у дослідженні «Застосування цифрових інструментів у школах США та Європи» [6] стверджує, що за допомогою цифрових засобів учень має змогу самостійно встановлювати свій темп навчання та краще розуміє тему.

**Результати дослідження.** Для освітян та учнів застосування «Інтернет-ресурсів – це необмежений доступ до професійної інформації, використання планів уроків, онлайн-курсів, веб-сайтів, співпраця з іншими вчителями, обмін інформацією з колегами і експертами з інших країн, об'єднання професійних ресурсів для вирішення спільних завдань» [5].

На нашу думку, найбільш точною є така класифікація інтернет-ресурсів для роботи із школярами: [5]:

- для самостійної роботи учнів;
- з метою підготовки викладача до занять;
- для самоосвіти педагога;
- з метою організації практичної роботи на занятті;

– для організації позаурочної роботи з дисципліни.

У таблиці продемонструємо класифікацію інтернет-ресурсів, які можна застосовувати під час уроків «Літературне читання».

Інтернет-ресурси для роботи у початковій школі на уроках «Літературне читання»	
Додатки доповненої реальності	<p>- Arloora – мобільний додаток, який дозволяє обрати категорію і побачити вибране у реальному світі. Наприклад, під час вивчення твору про тварин, можна обрати категорію «тварини», вказати, яку саме тварину, побачити її в реальному світі. Так легше уявити сюжет.</p> <p>- EON-XR – мобільний додаток з технологією доповненої реальності.</p>
Онлайн-сервіси для зв'язку	<p>- Zoom – програма для організації відеоконференцій.</p> <p>- Google meet – сервіс відеотелефонного зв'язку, розроблений компанією Google.</p> <p>- Mentimeters – додаток, що використовується для створення презентацій із зворотним зв'язком у режимі реального часу.</p>
Сервіси для створення засобів навчання	<p>- Canva – сайт, на якому можна створювати презентації, плакати, буклети, колажі та відео.</p> <p>- Chrello – графічний онлайн-редактор для створення статичних та анімованих дизайнів.</p> <p>- Powtoon – хмарне анімаційне програмне забезпечення для створення анімованих презентацій та анімаційних відеороликів.</p> <p>- Padlet – це сайт, на якому можна створювати дошку, як платформу подання різного матеріалу. Можна вставляти відео, фото, покликання.</p> <p>- Learning Apps – сайт для створення завдань на основі прочитаного.</p> <p>- Goggle it. – це сайт для створення ментальних карт, корисних під час ознайомлення із біографіями письменників чи текстами..</p> <p>- Genially – сервіс для створення інтерактивних плакатів.</p>
Сервіси для самоосвіти	<p>На цих сайтах учні мають змогу проходити вебінари, брати участь у конкурсах:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- На Урок;</li> <li>- Всеосвіта;</li> <li>- Prometheus;</li> <li>- Ed Era.</li> </ul>
Інструменти для перегляду відеоматеріалу	<p>- YouTube – сайт з відеоконтентом. Можна провести перевернуту форму навчання і дати заздалегідь переглянути відео про твір, чи автора. На уроці</p>

	перевірити як школярі засвоїли матеріал і, що запам'ятали.
Соціальні мережі, які можна застосовувати для освітнього процесу	<p>У даних мережах здобувачі освіти можуть читати цікаві блоги, переглядати розвиваючі відео та знаходити матеріал до тем, які вивчають. Також тут можуть поширювати власний медіаконтент, створений на основі прочитаних текстів та вивченого.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Facebook;</li> <li>- Tik Tok;</li> <li>- Instagram;</li> <li>- Pinterest.</li> </ul>

*Таблиця 1. Класифікація цифрових ресурсів.*

Власний досвід роботи із цифровими інструментами висвітлила вчителька початкових класів Хомич О.: «У початковій школі як базову платформу для зв'язку з учнями зручно використовувати Google Meet» [3]. Педагог також практикує роботу з сервісом Discord, який можна використовувати для аудіо зв'язку. Також поділилась досвідом використання Power Point, Key Note та Canva.

Проходячи практику у Ліцей № 21 Івано-Франківської міської ради, ми мали змогу застосовувати під час практики цифрові технології у роботі з учнями на уроках літературного читання. Діти радо оживляли персонажів за допомогою додатків доповненої реальності Arloop, задалегіть переглядали відео в YouTube, де були аудіозаписи творів. Цікавим і новим для них був інтерактивний плакат із рекомендованими книгами, інфографіка, створена за допомогою сервісу Canva. Ефективною була робота з QR-кодами, за допомогою яких здобувачі освіти могли перейти на сайт із завданнями у Learning Apps. Тут для них були підготовлені завдання для аналізу прочитаного твору, узагальнення вивченого, тестування та ігри «Перший мільйон», «Скачки». Здобувачам освіти сподобався такий формат вправ та завдань.

**Висновки.** Цифрові інструменти – обов'язковий засіб навчання у Новій українській школі. Інтернет-ресурси корисні та ефективні у процесі вивчення різних предметів. На уроках літературного читання доречно використовувати додатки доповненої реальності, сервіси для онлайн-зв'язку, інструменти для перегляду і створення відеоматеріалів, сервіси для створення засобів навчання, медіаконтенту до уроку. За їх допомогою легко формувати літературну компетентність учнів, зацікавити їх читанням, художніми творами, цікаво подати біографію автора чи організувати аналіз прочитаного.

Досвід педагогів доводить, що застосовувати їх можна під час дистанційного навчання і у звичному режимі. Перспективами подальшого дослідження є емпіричне дослідження застосування цифрових інструментів для заохочення самоосвіти учнів початкової школи.

### Список використаних джерел

1. Винарчук Т.М. Роль і значення Веб-ресурсів у забезпеченні безперервної освіти педагога. URL: <http://surl.li/aacxp> (Дата звернення 19.07.2021).
2. Казнодзей Ю.В., Павлова Н. С. Інтернет-сервіси для інтерактивного спілкування. *Прикладні аспекти інформаційного забезпечення та обґрунтування технічних і управлінських рішень*: зб. матеріалів доп. учасн. IV Всеукраїнської наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти та молодих наук. 20 трав. 2020 р. Рівне, С. 48 – 51. URL: <http://surl.li/aacxi> (Дата звернення 19.07.2021).
3. Лайфхаки з дистанційного навчання: Найкращий досвід учителів. Освіторія медіа : веб-сайт. URL: <http://surl.li/aacyq> (Дата звернення 19.07.2021).
4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <http://surl.li/fcoi> (Дата звернення 19.07.2021).
5. Портал вчителів початкових класів «Урок». URL: <http://surl.li/aacyl> (Дата звернення 19.07.2021).
6. Шпарик О.М. Застосування цифрових інструментів у школах США та Європи. *Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності* : зб. матеріалів доп. учасн IV Міжнар. наук. -практ. конф. Тернопіль: СМП “Тайп”, 2021. С. 470 – 472. URL: <http://surl.li/aacye> (Дата звернення 19.07.2021).



**ОНЛАЙН-ДОШКА PADLET ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО  
МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ  
ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ**

Оригінал статті надруковано: Федора Н. Онлайн-дошка Padlet як засіб розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках літературного читання. *Інформаційний бюлетень кафедри фахових методик і технологій початкової освіти: збірник наукових праць*. Івано-Франківськ, ПП Бойчук А.Б., 2021. № 12. С. 306 – 309.

**Актуальність.** Концепція НУШ одним з основних шляхів становлення всебічно розвиненої особистості визначила формування критичного мислення школярів. Критичне мислення – одна з основних компетентностей успішної людини XXI ст. Вчителі початкових класів активно використовувала різноманітні методи та засоби щодо розвитку критичного мислення молодших школярів. Проте, навесні 2020 року пандемія COVID-19 внесла значні і несподівані зміни в організацію процесу навчання. Віддалене проведення уроків, неможливість безпосереднього спілкування з учнями, використання не належно вивчених цифрових інструментів – умови дистанційного навчання, які ускладнили використання методів розвитку критичного мислення, а деяких взагалі унеможливили. Віртуальні інтерактивні дошки – ефективні інструменти, які забезпечують організацію спільної роботи учнів під час змішаного і дистанційного навчання та потребують детального вивчення.

**Мета статті.** Описати можливості використання онлайн-дошок для розвитку критичного мислення здобувачів початкової освіти на уроках літературного читання.

**Аналіз наукових досліджень.** Ідея розвитку критичного мислення як напрям навчання є проблемою, яка досить широко і глибинно досліджена і опрацьована закордоном (Б. Блум, Д. Брунер, Дж. Дьюї, М. Ліпман, Д. Халперн) та українськими вченими-педагогами О.Белкіна-Ковальчук, І. Загашев, О. Пометун, О. Савченко.

Дослідження використання цифрових інструментів з навчальними цілями знайшли відображення в працях таких українських науковців, як Т. Юлизнюк, о. Будник, В.П. Вембер, М.А. Гладун, І.В.Іванюк, Н.В. Морзе, М.А. Сабліна та ін..

**Виклад основного матеріалу.** Цифрові освітні інструменти – це педагогічні програмні та електронні засоби, онлайн сервіси різні за цільовим дидактичним призначенням і рівнем складності використання, які застосовуються для організації навчального процесу. Віртуальна інтерактивна дошка (онлайн-дошка, постер, дошка для проектної діяльності) – це сучасний цифровий навчальний інструмент, мережевий

сервіс, який дає змогу організації спільної діяльності учасників освітнього процесу над певним навчальним завданням або проблемою. Даний сервіс надає можливість користувачам спілкуватися в реальному часі, додавати та поєднувати текстову інформацію, зображення, аудіо- та відеоматеріали, електронні посилання. Для створення дошки для організації спільного функціонування та можливості загального редагування у мережі Інтернет існують такі ресурси: Popplet (<https://www.popplet.com/>), Padlet (<https://ru.padlet.com/dashboard> ), Lino it (<http://en.linoit.com/> ), Twiddla (<https://www.twiddla.com/> ) та інші [3].

Найзручнішим у використанні з дітьми молодшого шкільного віку для організації роботи над розвитком критичного мислення є мережевий сервіс з створення онлайн-дошок Padlet.

Padlet – це віртуальний аналог класної дошки, який надає можливість розміщувати інформацію в різних форматах (текст, зображення, гіперпосилання, тощо). Віртуальна дошка може бути використана для проектної роботи учнів, оскільки режим коментування дозволяє користувачам прикріплювати власні роботи. В безкоштовній версії користувач може створити 3 дошки, платна преміум версія дозволяє створення багатьох дошок. Для створення дошки необхідна реєстрація, а для її редагування іншим учасникам реєструватися не обов’язково. Кожна «стіна» має своє гіперпосилання, яке можна розіслати учням і запросити їх до спільної роботи. Інтерфейс сервісу доступний і зрозумілий, варіанти дизайну та інші налаштування легко змінювати. Дошку можна експортувати в PDF чи зображення або поширити в соціальні мережі.

Коло ідей щодо використання віртуальної інтерактивної дошки Padlet дуже широке. За допомогою даного інструмента можна реалізувати різноманітні дидактичні цілі вчителя. Найбільш популярний вид роботи з онлайн-дошкою – це збір інформації в різних форматах на одну тему. Також інструмент дає можливість створювати онлайн-списки, наприклад, список рекомендованих для читання книг з гіперпосиланнями на їх електронні версії для учнів 3 класу. Чудово дошка Padlet підійде для організації методу «Мозковий штурм», створивши віртуальну стіну вчитель може зібрати думки абсолютно всіх учнів [2]. Ще деякі способи використання онлайн-дошки подано в схемі (Рис.1)



Рисунок 1. Шляхи використання онлайн-дошки Padlet

Можна визначити такі основні переваги використання дошки Padlet:

- зрозумілий інтерфейс;
- безкоштовна версія;
- можливість спільного редагування;
- спілкування в реальному часі;
- можливість додавання інформації в різних форматах.

Також можна і виділити деякі недоліки:

- доступ до мережі Інтернет;
- певні навички використання Інтернету;
- обмеження при користуванні безкоштовною версією.

О. Пінтійська стверджує, що «використання Padlet вимагає певної візуальної грамотності, в іншому випадку інтерактивна віртуальна дошка може нагадувати «звалище» різнорідних по стилю елементів» [3, с.122].

За допомогою функціональних можливостей, які пропонує онлайн-дошка Padlet, вчитель може застосовувати різноманітні методи, які сприяють розвитку критичного мислення і в умовах змішаного і дистанційного навчання («Мозковий штурм», «Читання з передбаченнями», «Сенкан», «Асоціативний куц», «Ромашка запитань Блума» та ін.)

Детальніше розглянемо спосіб використання онлайн-дошки з метою розвитку критичного мислення на уроках літературного читання з учнями 3 класу. Автори підручника «Українська мова та читання» О.Іщенко та А. Іщенко пропонують для читання уривок з повісті-казки Роальда Дала «Чарлі і шоколадна фабрика». Після прочитання дітьми даного уривку можна організувати роботу з розуміння та критичного осмислення тексту, запропонувавши учням відповісти на запитання різних за ступенем мисленнєвої діяльності. Даний вид роботи можна реалізувати за допомогою сервісу Padlet (Рис.2). Для цього необхідно :

- створити нову дошку,
- вибрати шаблон «Колонки»,
- створити шість колонок для серії з шести різних запитань,
- написати запитання,
- надіслати посилання учням та очікувати відповідей.

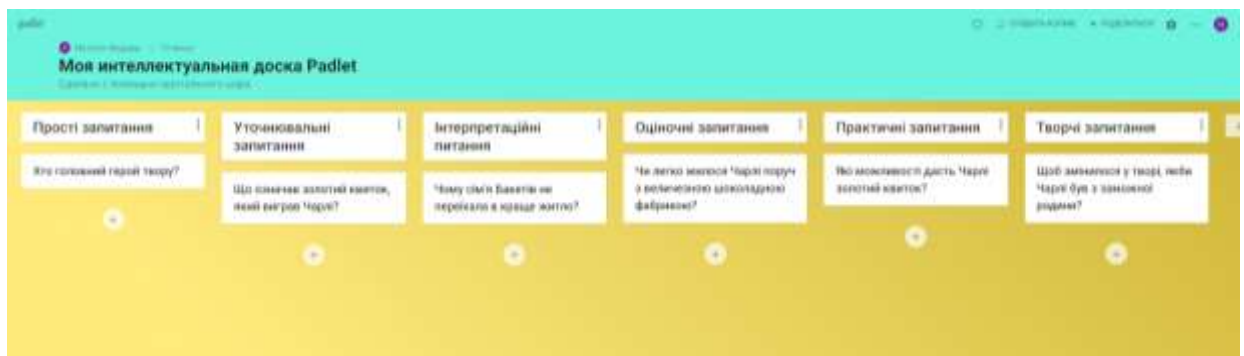


Рисунок.2 Приклад використання онлайн-дошки Padlet на уроках літературного читання з метою розвитку критичного мислення

**Висновок.** Отже, віртуальна інтерактивна дошка Padlet дає безліч можливостей для ефективної організації пізнавального процесу, спільної діяльності учасників освітнього процесу і формування здібностей до критичності мислення в учнів. Використання онлайн-дошки робить навчання цікавим, яскравим і динамічним, а отже і сприяє підвищенню його результативності.

#### **Список використаних джерел**

1. Веб-стіна Padlet - онлайн інструмент для організації освітнього процесу. URL: <https://padlet.com/anstep30/m5hkf883yc7t> (дата звернення 22.03.2021).

2. Онлайн-дошка Padlet. 10 ідей для вчителя URL: <https://bogosvyatska.com/2021/02/06/%D0%BE%D0%BD%D0%BB%D0%B0%D0%B9%D0%BD-%D0%B4%D0%BE%D1%88%D0%BA%D0%B0-padlet-10-%D1%96%D0%B4%D0%B5%D0%B9-%D0%B4%D0%BB%D1%8F-%D0%B2%D1%87%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8F/> (дата звернення 22.03.2021).

3. Пінтійська О. Використання онлайн дошки PADLET в навчальному процесі. Освіта, економіка управління: сучасний стан та інновації : збірник наукових праць. – Ізмаїл : РВВ ІДГУ, 2019. Вип. 2. С. 119-126.

### **МЕНТАЛЬНІ КАРТИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

Оригінал статті надруковано: Скриник В. Ментальні карти як засіб формування літературознавчої компетентності молодших школярів. *Інформаційний бюлетень кафедри фахових методик і технологій початкової освіти: зб. наук. праць*. Івано-Франківськ, ПП Бойчук А.Б., 2021. № 12. С. 261 – 267.

**Актуальність проблеми.** У сучасному світі необхідно формувати активну, креативну, розумну особистість, яка б могла успішно реалізувати себе і компетентно реагувати на виклики часу. Першим чинником у досягненні цієї мети є якісна і доцільна освіта. Усі зусилля педагогів спрямовані на всебічний розвиток школярів, формування ключових компетентностей уже з першого року навчання. Важливо вчити дітей критично мислити, творчо підходити до вирішення різних завдань, порівнювати, класифікувати та аналізувати інформацію самостійно. Цим знанням, вмінням і навичкам сприяє робота на уроках літературного читання, аналіз художніх творів, спрямовані на формування літературознавчої компетентності молодших школярів. На часі – підібрати й апробувати актуальні сучасні інструменти, запропонувати ефективні методики формування ключових вмінь і навичок сучасних здобувачів початкової освіти.

У контексті означеної проблеми значним потенціалом наділений метод «ментальних карт». Це раціональний спосіб опрацювання матеріалу, у ході якого відбувається актуалізація різних видів пам'яті учня, необхідних для дієвого навчання. Даний спосіб опрацювання інформації є особливо зручним і цікавим для застосування на уроках літературного читання. Згідно з пріоритетами НУШ, в основі яких компетентнісний, особистісно-діяльнісний підходи, важливим є не тільки читання твору, але й вміння аналізувати його, осмислювати, оцінювати, тобто розуміти сюжет, основну думку, тему, характери героїв, жанрові ознаки і, звичайно, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Йдеться про літературознавчу компетентність школярів. Формування цих вмінь сприяє розвитку творчих здібностей, культури особистості, національної самосвідомості та вихованню української ментальності. Також важливим є те, що ментальні карти допоможуть розкрити індивідуальність і формувати критичне мислення учнів.

**Мета статті:** окреслити специфіку і довести доцільність використання ментальних карт у процесі формування літературознавчої компетентності молодших школярів.

**Теоретико-методологічною базою роботи** є праці розробника ментальних карт Тоні Бюзена, дослідників цього методу роботи з інформацією Е. Хеннесі (E. Hennessy), П. Фарран (P. Farrand), Х. Ферцана (H. Fearzana). Тоні Бюзен був прихильником візуального запам'ятовування інформації, вважав, що так легше і зручніше опрацювати будь-який матеріал. Інші вчені проаналізували, що інтелект-карти є ефективними, тому що дають самостійно та індивідуально проявляти свою креативність.

Вітчизняні дослідники теж зробили свій внесок у розвиток цієї проблеми. Н. Копняк і Т. Крупська [5] стверджують, що під час створення ментальних карт здобувачі освіти стають не просто пасивними слухачами і сприймають матеріал, а активно беруть участь у навчанні й осмислюють, систематизують, узагальнюють отриману інформацію. Також вони зазначають, що головною перевагою є інтерактивність під час уроку та мультимедійність, що заохочує дітей до повторення, закріплення і актуалізації опорних знань.

О. Романовський, В. Гриньова, О. Резван [7] припускають, що використання ментальних карт позитивно впливає на активне слухання матеріалу, через систематизування і структурування даних вона сприяє ефективному запам'ятовуванню. Недослідженою і такою, що потребує вивчення, є проблема використання металних карт в освітньому процесі початкової школи, зокрема на уроках літературного читання у процесі роботи над художніми текстами та опрацювання навчального матеріалу.

**Результати дослідження.** Лінійний запис інформації уже застарів і є менш ефективним від «ментальні карти». Проаналізувавши праці дослідників ми погоджуємось, що ментальні карти дають змогу ефективніше систематизувати і аналізувати інформацію. Англійський автор і знавець з питань освіти Тоні Бюзен, який створив даний метод, дає таке визначення: Інтелект карта – це аналітичний інструмент, тому що використовується для вирішення будь-якої проблеми. Завдяки асоціативній логіці ментальна карта переходить зразу до суті запитання. Вона дозволяє побачити повну картину. З одного боку, дає можливість зосередитись на деталях а з іншого – забезпечити перспективу [2, с. 6] Науковець переконаний, що даний спосіб запису інформації допомагає людині ширше глянути на проблему, побачити всі нюанси і легше знайти вирішення.

М. Черній стверджує, що «Майдмепінг – досить новий метод формування карт розуму, техніка зручного запису та систематизації інформації» [9, с. 88]. Дійсно, ментальні карти – це метод, за допомогою якого можна допомогти учням краще усвідомити питання, зрозуміти інформацію, запам'ятати і структурувати її.

Про ефективне застосування ментальних карт йдеться у праці Н. Копняк і Т. Крупської. Дослідники вияснили, що ментальні карти можуть бути застосовані у початковій школі: безпосередньо на занятті, при самостійній підготовці, під час робіт, пов'язаних з організацією проектно-дослідної діяльності учнів, як матеріали для підготовки до олімпіад, конкурсів і при дистанційному навчанні [5, с. 150]. Це підтверджує багатофункціональність даного методу.

Для підтвердження ефективності ментальних карт окреслимо кілька основних цілей їх використання у навчанні:

- формування навичок для вироблення ідей;
- заохочення самостійного мислення;
- вдосконалення навичок виведення, аналізу та систематизації інформації;
- розвиток навичок роботи з основною та вторинною інформацією.

Як рекомендують дослідники проблеми, для побудови інтелект карт потрібно дотримуватись кількох етапів. Їхні настанови можуть слугувати певною пам'яткою для учнів «Як створити ментальну карту»:

1. Необхідно чітко сформулювати у своїй голові ідею, завдання, чи проблемне питання, яке хочемо вирішити.
2. Дану тезу, чи слово записуємо (друкуємо) на листку посередині.
3. Від даного слова по гілках записуємо необхідну інформацію різними кольорами.
4. Заповнюємо не тільки текстом аркуш, а й різними картинками, символами і позначками.
5. Все повинно бути розташоване на гілках, а не хаотично розкидано.
6. Кожна гілка повинна бути з'єднаною, починаючи від центрального слова. Головні гілки повинні бути товстішими і чіткішими, а наступні далші від центру тоншими.
7. Використовуємо різні кольори.
8. Розробляємо свій особистий стиль запису ментальної карти, додаємо щось своє при необхідності.
9. Акцентуємо, підкреслюємо важливі для нас елементи.
10. Зберігаємо ясність і чіткість інтелект карти.

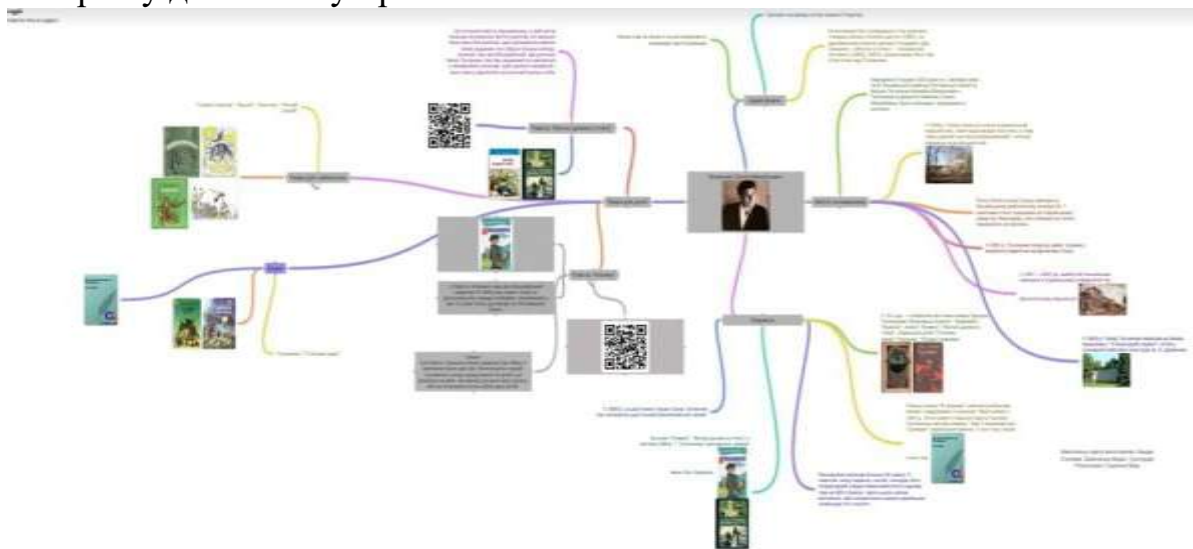
Після даних етапів потрібно зауважити, що навіть на одну тему в людей ніколи не вийде ідентичних ментальної карти, адже це все залежить від індивідуальної пам'яті і фантазії. Таким чином, пропонуючи подібне завдання учням, реалізуємо особистісно-діяльнісний підхід і розвиваємо мислення, творчість та індивідуальні здібності кожного.

Є багато програм та цифрових технологій, за допомогою яких можна створити ментальні карти. На нашу думку, найлегшим і найзручнішим є онлайн-сервіс «Google.it». Імпонує зручний інтерфейс, зрозумілість і продуманість алгоритму створення карти, можливість додавати картинки, позначення і власну творчість. Даний сайт буде корисним для створення

навчальних матеріалів і використання у синхронному форматі з учнями під час дистанційного навчання, а також доступний для користування індивідуально. Функцію створення ментальних карт підтримують сервіси «MindMeister», «XMind», «iMind Map». У них велика кольорова палітра і багато можливостей для подачі у картах додаткового матеріалу, окрім, власне, слів.

Застосування ментальних карт є ідеальним способом подачі нового матеріалу і засвоєння вивченого в освітньому процесі здобувачів освіти у початковій школі. Такий інструмент дає змогу проявити власну творчість та креативність кожному учневі. Використання ментальних карт на уроках «Літературного читання» урізноманітнить методи навчання, розшириться спектр педагогічних підходів. У той же час метод дозволяє вчителю представляти навчальний зміст привабливо, інтригуючи учнів. Такий спосіб відповідає інтересам та потребам сучасного цифрового покоління. Впроваджений метод підвищує мотивацію до навчання, пізнавальну активність та освітню діяльність учнів, з'являється інтерес до конкретного змісту чи предмета.

Наприклад, на уроках «Літературного читання» під час вивчення творчості письменника Григора Тютюнника, можна застосувати ментальну карту для ефективного запам'ятовування біографії, творів, сюжетних особливостей, а разом з тим для засвоєння літературознавчих понять та матеріалу для аналізу прочитаного. Рис. 1.



*Рисунок 1. Ментальна карта «Біографія і творчість Григора Тютюнника»*

Під час опрацювання даної ментальної карти в учнів формуються всі компетентності: читацька, літературознавча, особистісно-діяльнісна, бібліотечно-бібліографічна. Хочемо виділити саме літературознавчу компетентність, яка включає в собі багато аспектів. «Літературознавча компетенція – одна із складових літературної компетенції, яка зумовлює достатній читацький досвід учня, розуміння жанрової специфіки твору; визначення та усвідомлення необхідних понять; здійснення грамотного аналізу твору; усвідомлення на практичному рівні понять



літературознавчого характеру, передбачених програмовими вимогами» [4, с. 18].

У Державному стандарті зазначено в обов'язкових вимогах до мовно-літературної галузі, що учень: «пов'язує інформацію з тексту з відповідними життєвими ситуаціями; розрізняє головне і другорядне в тексті; визначає тему художнього твору, а також простого медіатексту» [3]. Ці вміння і навички є частинами, що входять до літературної компетентності.

Деякі аспекти формування літературознавчої компетентності учнів висвітлено в типових освітніх програмах за редакцією О. Савченко і Р. Шияна. У навчальній програмі О. Савченко, а саме в частині формування мовно-літературної галузі окреслено такі завдання: «ознайомлення учнів з дитячою літературою різної тематики й жанрів, формування прийомів самостійної роботи з дитячими книжками; формування умінь опрацьовувати тексти різних видів (художні, науково-популярні, навчальні, медіатексти)» [8]. Інший автор Р. Шиян у тій ж галузі висловлює схожі завдання, які відповідають Державному стандарту: «визначає тему і головну думку в тексті; досліджує особливості казки, вірша, оповідання, загадки, скоромовки, забавлянки тощо» [8]. Ми погоджуємось із завданнями, які визначили автори, однак звернемо увагу, що не слід обмежувати дитину, потрібно передбачати можливість для реалізації її творчих здібностей, розвитку творчої діяльності. Ефективним інструментом при цьому стають саме ментальні карти, які зацікавлять учнів і допоможуть опрацьовувати, критично осмислювати і творчо сприймати програмовий і додатковий матеріал.

Традиційні способи навчання завжди будуть ефективними і своєрідною основою для будь-якого нового, але в еру технологій навчання дітей потребує змін і додаткових матеріалів, підходів, інструментів. Літературознавча компетентність – це аналіз твору, вміння оперувати літературознавчими термінами, осмислювати прочитане і оцінювати його, але разом з тим це поле творчості, у якому формуються і базові мовні навички, перші кроки захоплення літературою, які потрібно розвивати в дитині. Опановуючи елементарні літературознавчі поняття і навчаючись аналізувати художній твір, зокрема, визначати тематику, характеризувати героїв, інтерпретувати сюжетні ходи і композиційну будову, розглядати жанрові особливості, висвітлювати художні засоби і мовні аспекти, учні потребують певних алгоритмів, інструментів систематизації й узагальнення матеріалу. Ментальні карти допомагають реалізувати усі ці завдання одночасно.

Аналізуючи досвід педагогів-практиків, бачимо приклади ефективного використання ментальних карт на різних уроках у початковій школі. Так, вчителька початкових класів С. Шабанова у своєму блозі підтверджує: «Можливість карт знань дозволяють: поліпшити пам'ять, генерувати ідеї, надихнути на пошук рішень, продемонструвати концепції і

діаграми, аналізувати результати або події, підсумовувати інформацію, організовувати взаємодію між учнями в груповій роботі або рольових ігор» [1].

Вчителі використовують ментальні карти на традиційних уроках і уроках-мандрівках, квестах. Вивчаючи творчість письменників, можуть запропонувати дітям скласти інтелект-карту під час уроку і передбачити її використання під час узагальнення матеріалу з теми. У процесі аналізу твору доречними будуть завдання: записати місце, де проходять події; опис персонажів; послідовність подій; зміна характерів і т.д. Такий алгоритм дій допоможе учням усвідомити інформацію самостійно і створити змістовну ментальну карту. На уроках узагальнення вивчення жанру казки можна яскраво зображати персонажів і їх характери за допомогою ментальних карт, при цьому формувати читацькі інтереси учнів, сприяти розвитку творчого мислення. Систематизувати інформацію і легко додавати нове майдмепінг допомагає і під час дидактичної гри. [6].

Як засвідчує наш досвід, доречно використовувати ментальні карти під час засвоєння літературознавчих понять. Кожного разу, вивчаючи нове поняття, ми з учнями доповнювали нашу карту. Також створили карти-алгоритми аналізу творів різних жанрів (поезії, казки, оповідання). Випробували ментальні карти і під час позакласної роботи з літературного читання, організації літературних зустрічей та заходів з розвитку читацької культури учнів. Позитивним досвідом є проведений нами урок з читання, де діти ділилися враженнями про книгу, яку читали самостійно і під час цього створювати ментальну карту. Таким чином ментальна карта, виконуючи функцію систематизації інформації та відображення літературознавчого аналізу твору, стала відразу й рекомендаційним плакатом.

**Висновки.** Як засвідчують результати проведеного дослідження, ментальні карти є ефективним способом систематизації інформації, тому переваги їх використання на уроках літературного читання очевидні. Створювати ментальні карти можливо і в письмову, і в електронному форматі на різних сервісних платформах. При побудові ментальної карти варто врахувати її особливості функціонування. Для цього пропонуємо алгоритм її покрокового створення.

Під час дистанційного навчання ментальні карти є особливо доречними і дієвими на уроках з різних предметів. Даний метод сприяє мотивації й зацікавленості учнів, активізації їхньої пізнавальної та мисленнєвої діяльності, допомагає розвивати креативність. На уроках літературного читання ментальні карти допоможуть педагогам урізноманітнити способи подачі інформації, а учням доступніше сприймати матеріал, зокрема й засвоювати літературознавчі категорії, вчитися висловлювати міркування щодо прочитаного, аналізувати текст й оцінювати його. Ментальні карти актуальні й на позаурочних заходах, літературних зустрічах, бібліотечних уроках, позакласному читанні.

Перспективою подальшого дослідження є проблема використання ментальних карт з метою розвитку особистісно-діяльнісної компетентності молодших школярів.

#### Список використаних джерел

1. Блог вчителя початкових класів С. П. Шабанової. URL: [http://shabanovas.blogspot.com/p/blog-page\\_63.html](http://shabanovas.blogspot.com/p/blog-page_63.html) (дата звернення 14.02.2021).
2. Бьюзен Т. Интеллект-карты. Полное руководство по мощному инструменту мышления»: Манн, Иванов и Фербер; Москва; 2019. с. 6
3. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (Дата звернення: 10.02.2021).
4. Качак Т. Б. Літературна освіта молодших школярів: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2017. 44 с.
5. Копняк Н. Б., Крупська Т. О. Ментальні карти як засіб візуалізації навчального матеріалу у початковій школі. *Молодий вчений*. 2019. № 5. 2. С. 148-153. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/5.2/33.pdf> (Дата звернення: 10.02.2021).
6. Найкращі ідеї застосування інтелект-карт на інтегрованих уроках. *На урок*. URL: <https://naurok.com.ua/post/naykraschi-ide-zastosuvannya-intelekt-kart-na-integrovanih-urokah> (Дата звернення 16.02.2021).
7. Романовський О. Г., Гриньова В. М., Резван О. О. Ментальні карти як інноваційний спосіб організації інформації в навчальному процесі вищої школи. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2018. Том 64. № 2. С. 185-196. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/MENTALNI\\_KARTI\\_AK\\_INNOVACIJNIJ\\_S\\_POSIB\\_ORGANIZACII\\_%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/MENTALNI_KARTI_AK_INNOVACIJNIJ_S_POSIB_ORGANIZACII_%20(1).pdf) (Дата звернення: 14.02.2021).
8. Типові освітні програми (О. Я. Савченко, Р. Б. Шияна) URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf> (Дата звернення 16.02.2021).
9. Черній М. Карти знань як засіб збільшення ефективності засвоєння навчального матеріалу учнями та їх застосування за допомогою веб-сервісів». *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2012. № 12, с. 87 – 93.

Навчально-методичне видання

**КАЧАК Тетяна Богданівна**

**ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ В  
ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ**

*Хрестоматія навчальних матеріалів  
для здобувачів вищої освіти*

*Качак Тетяна Богданівна, докторка філологічних наук,  
професорка кафедри початкової освіти  
Прикарпатського національного університету  
імені Василя Стефаника*

Рекомендовано до друку Вченою радою Педагогічного факультету  
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника  
(Протокол № 8 від 20 лютого 2024 р.)